

DZIEJE OCHOJCA
DZIELNICY RYBNIKA

ZESZYTY RYBNICKIE 24
MONOGRAFIE

Ewa Kulik

DZIEJE OCHOJCA DZIELNICY RYBNIKA

Muzeum w Rybniku

Rybnik 2018

Zeszyty Rybnickie 24
Dzieje Ochojca dzielnicy Rybnika

Redaktor wydawnictw Muzeum w Rybniku: dr Bogdan Kloch

Autor: Ewa Kulik
Redakcja: Ewa Kulik
Recenzja: dr hab. Zbigniew Kadłubek

Korekta: zespół
Opracowanie indeksu: Ewa Kulik
Skład: Sławomir Studnik
Projekt okładki: Sławomir Studnik w oparciu layout Hanny Stano,
na okładce fotografia Z. Kellera, ze zbiorów Muzeum w Rybniku

Wydawca:

**Muzeum
w Rybniku**

© Muzeum w Rybniku, 2018

ISBN 978-83-63959-28-6

Nakład: 200 egz.
Druk: Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach,

Spis treści

Wstęp	9
Geografia	11
Ludność	15
Historia Ochojca	23
Samorząd i administracja	33
Życie społeczno-kulturalne Ochojca	45
Sprawy wyznaniowe	75
Edukacja	93
Gospodarka	109
Życie codzienne	127
Zakończenie	141
Bibliografia	143
Indeks osób	149

Szanowni czytelnicy, Muzeum w Rybniku z radością oddaje w Wasze ręce kolejne opracowanie dotyczące rybnickich dzielnic. Stało się już swoistą tradycją, że w ramach „Zeszytów Rybnickich” przygotowujemy opracowania monograficzne kolejnych dzielnic miasta. Jest to bardzo ambitne zadanie rozłożone na wiele lat. Pierwsza publikacja z cyklu monografii dzielnic ukazała się w 2011 roku. Od tej pory opracowano i wydano drukiem trzy publikacje, obejmujące w sumie pięć dzielnic miasta. Autorką wszystkich monografii dzielnic jest dr Ewa Kulik. Nowe dzieło w postaci monografii dzielnicy Ochojec jest również jej autorstwa. Za jej wysiłek badawczy i wielką pasję składam na jej ręce szczególnie wielkie podziękowania.

Prace nad monografią tej najmłodszej dzielnicy miasta Rybnika, osady związanej z Rybnikiem od średniowiecza, trwały kilka lat, co po części było również efektem dużego wysiłku, jaki włożyliśmy w wydanie monografii miasta. Prace nad Ochojcem prowadziliśmy we współpracy z lokalną społecznością. Podziękowania kieruję na ręce Pana Krzysztofa Szafrńca Radnego miasta Rybnik, dla Rady dzielnicy Ochojec, a w szczególności dla Pana Antoniego Piechy, dla proboszcza parafii w Ochojcu ks. Alberta Rothera oraz proboszcza parafii w Golejowie ks. Henryka Dombka. Dziękujemy organizacjom społecznym i stowarzyszeniom oraz osobom prywatnym, przede wszystkim panu Stefanowi Bernackiemu, za okazaną pomoc w pozyskaniu materiałów archiwalnych, które posłużyły do powstania tekstu, a w szczególności ikonografii tego opracowania. Wielkokrotne konsultacje autorki opracowania z lokalną społecznością wzbogaciły naszą wiedzę oraz dopomogły powstaniu tej pracy. Podziękowania kieruję także na ręce Pana Piotra Kuczery, Prezydenta Miasta Rybnik, za wszelką okazywaną pomoc w realizowaniu naszych projektów wydawniczych. Wierzymy, że ta publikacja zainteresuje czytelników i stanie się zaczynem dalszego zainteresowania swoją małą dzielnicową ojczyzną.

Wrzesień 2018 roku
dr Bogdan Kloch
dyrektor Muzeum w Rybniku

Wstęp

Kontynuacja prac badawczych dotyczących dzielnic miasta Rybnika w jego obecnych granicach administracyjnych objęła dzielnicę, która jako ostatnia stała się częścią miasta — Ochojec. Ta dawna wieś posiada starą, średniowieczną metrykę, należała do majętności rybnickiej, istniała także jako samodzielna gmina. Po II wojnie światowej funkcjonowała w ramach innych struktur jako sołectwo gmin w Wielopolu, a potem Pilchowicach.

Tematyka podjęta w niniejszej pracy obejmuje szeroki wachlarz spraw: geograficzno-przyrodniczych, historycznych, administracyjno-samorządowych, zagadnień społecznych i kulturalnych, poszczególnych instytucji, gospodarczych i demograficznych.

Kwerenda archiwalna objęła Archiwum Państwowe w Katowicach oddziały Raciborzu i Gliwicach. Wykorzystano materiały Urzędu Gminy Ochojec z siedzibą w Golejowie¹, Urzędu Stanu Cywilnego w Paruszwcu², Gminnej Rady Narodowej w Pilchowicach³ i Urzędu Gminy w Pilchowicach⁴. Do analizy okresu sprzed 1922 roku wykorzystano również dokumentację Starostwa Powiatowego w Rybniku z lat 1818–1922⁵ oraz Inspektoratu Szkolnego⁶.

W publikacji skorzystano także z archiwów parafialnych parafii Chrystusa Króla w Rybniku-Golejowie⁷ oraz parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Ochojcu⁸. Dzięki uprzejmości ochojczan uzyskano także dostęp do archiwów lokalnych organizacji jak: Koło Gospodyń Wiejskich, Ochotnicza Straż Pożarna oraz zbiory prywatne, za co składamy niniejszym podziękowania.

¹ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Urząd Gminy Ochojec z siedzibą w Golejowie, zespół nr 323 (dalej: UGO).

² APR, Akta Urzędu Stanu Cywilnego w Paruszwcu (zespół nr 515, dalej: USC Paruszwiec).

³ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Gliwicach (dalej: APG), Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach (zespół nr 349, dalej: GRN Pilchowice).

⁴ APG, Urząd Gminy w Pilchowicach (zespół nr 347, dalej: UG Pilchowice).

⁵ Zespół akt Starostwo Powiatowe w Rybniku [1750] 1817–1922.

⁶ APR, Zespół akt Inspektoratu Szkolnego w Rybniku 1924–1939 (dalej: Inspektorat Szkolny).

⁷ Archiwum parafii Chrystusa Króla w Rybniku-Golejowie (dalej: Ap Golejów).

⁸ Archiwum parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Rybniku-Ochojcu (dalej: Ap MB Częstochowskiej).

Oprócz materiałów archiwalnych przeprowadzono kwerendę biblioteczną, która objęła zarówno pozycje książkowe, jak i prasę regionalną. Z przedwojennych tytułów prasowych należy wymienić przede wszystkim „Polskę Zachodnią” i „Sztandar Polski i Gazetę Rybnicką”, z powojennych natomiast „Nowiny”, „Gazetę Rybnicką” i „Tygodnik Rybnicki”.

Trudności, jakie towarzyszyły poszukiwaniom, to przede wszystkim rozproszenie materiałów oraz skromne przekazy źródłowe. Dla Ochojca nie powstała dotychczas odrębna publikacja, niemniej w literaturze pojawiały się wzmianki dotyczące analizowanej dzielnicy.

Praca poświęcona Ochojcowi została pomyślana jako kolejne opracowanie monograficzne dzielnic Rybnika, uzupełniająca lukę w stanie wiedzy o dawnych wsiach podrybnickich, a także usystematyzować dotychczasowy zasób informacji. Przy okazji starano się również zaobserwować dynamikę wzajemnych relacji, kształtowaną poprzez ludzi, instytucje i struktury w łańcuch złożony z ogniw spajających rozwijającą się aglomerację.

W tym miejscu pragniemy podziękować wszystkim, którzy dzięki zrozumieniu, życzliwości i współpracy przyczynili się do powstania opracowania kolejnej dzielnicy Rybnika.

Geografia

Północną część Rybnika pod względem fizyczno-geograficznym obejmuje Dział Golejowski, stanowiący środkową część Kotliny Raciborsko-Oświęcimskiej. Zatem teren Ochojca, leżącego na północ od centrum Rybnika, jest związany geograficznie ze wspomnianym Działem, nachylonym od północy ku dolinie Rudy¹. Franz Idzikowski wymieniał ją wraz z innymi wsiami położonymi na wyżynach, na północny wschód od doliny Rudy, ukrytymi w wielkim lesie. Odległość od Rybnika wynosiła nieco ponad milę na północ (ok. 8 km), przy szlaku na Gliwice².

Jak każda wieś, także Ochojec posiadał lokalne nazwy miejsc, które wiązały się z topografią, właścicielami posesji lub pewnymi wydarzeniami. Zwykle znajomość tych nazw nie wykracza poza grono mieszkańców, zanika w zbiorowej pamięci, przestaje być używana lub odrywa się od pierwotnego kontekstu. Inne są nader trwałe. Z licznych przykładów takiego lokalnego nazewnictwa zwraca uwagę Pryszczyna, obecnie nazwa ulicy. Pojawia się ona w urbarzu z 1614 roku, gdzie zapisano: *Mika na Stassovskym dava od loučky oplatu w Przisstinách, kde prve loučka byla, slepice* 2³. Nazwa Pyszczyzny jest topograficzna, aczkolwiek niejednoznaczna. Może oznaczać „miejsce przy trzcinach” z adaptacją fonetyczną do języka polskiego i uproszczeniem grupy spółgłoskowej, może też oznaczać „miejsce wyniosłe, wypukłe” (od staropolskiego pryszczel — „bąbel”, „pęcherz”,

¹ S. Żmuda, *Warunki przyrodnicze*, [w:] *Rybnik. Zarys dziejów miasta od czasów najdawniejszych do 1980 r.* red. J. Walczak, Katowice 1986, s. 15, 17.

² F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 752; F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 9; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 10; *Przewodnik po ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, oprac. I. Li-bura, Katowice 1965, s. 198.

³ *Urbarz rybnicki z 1614 roku, Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571–1640*, opr. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň, [w:] *Urbarze śląskie*, T. III, red. J. Gierowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 273.

„pryszcz”)⁴. Z kolei Mokry Las i szeroka niwa to określenia występujące w dokumentach osiemnastowiecznych⁵.

Wieś Ochojec była otoczona gęstym lasem, co widać na mapie Wielandza z 1736 roku. Bukowiny i dąbrowy pod Ochojcem były tak piękne, że zakazywano wypasania w nich nierogaczyny ze względu na występującą tam zwierzynę: jelenie, sarny i dziki⁶. Obszar lasów królewskich w połowie XIX wieku wynosił 2521 morgów⁷. W 1924 roku wieś mogła powiększyć się o enklawę gminy Golejów oraz obszar leśny, należący wcześniej do obszaru dworskiego Nadleśnictwa Paruszowiec. Ostatecznie do gminy przyłączono jedynie tereny leśne, wynoszące 1040,06 ha⁸. Nietrudno jednak zauważyć, że chociaż lasy dominowały w okolicy i odgrywały stosunkowo poważną rolę w życiu gospodarczym wsi, nie wzbudzały szczególnego zainteresowania badaczy, a wzmianek o roślinności występującej w tym rejonie jest niewiele. Poza ogólnikowymi stwierdzeniami, iż dominującymi gatunkami drzew były dęby i buki⁹, niewiele można powiedzieć o florze Ochojca. Przewodnik z 1924 roku wspominał: *8 km. na północ od Rybnika leży wśród nich osada Ochojec otoczona lasem mieszanym. Ładne (specjalnie w rewirze 0.108 i 0.109) drzewostany świerkowe z trafiającymi się gdzieśgdzie jodłami (zauważono dochodzące do 3 m. obwodu i 36 m. wysokości) oraz bukami. Mają tu także występować świerki i jodły dochodzące do 45 m. Z buków jako specjalnie okazały był tu wymieniany t. zw. „Buk Cesarski” w rew. 0.106*¹⁰. Wspomniany buk znikł, jak wiele z dawnych okazów. Współczesny przewodnik krajoznawczy wymienia kilka egzemplarzy starych, wielkich drzew z terenu Ochojca¹¹. W 2012 roku kilku z nich nadano statut pomnika przyrody i oto-

⁴ W tym miejscu składamy podziękowania prof. Janowi Miodkowi za konsultację.

⁵ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu, Królewski Sąd Obwodowy w Rybniku, sygn. 2732, k. 1.

⁶ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 60; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 40.

⁷ F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 752.

⁸ Chodziło o część leżącą na zachód od duktu wschodniego. *Dotyczy zniesienia obszarów dworskich*, „Tygodnik Powiatowy na Powiat Rybnicki” 1924, nr 3, s. 10; Rozporządzenie Śląskiej Rady Wojewódzkiej z dnia 3-go czerwca 1924 r. w sprawie zniesienia obszarów dworskich w powiecie rybnickim, „Tygodnik Powiatowy na Powiat Rybnicki” 1924, nr 30, s. 95.

⁹ Na stronie Nadleśnictwa Rybnik, w zakładce Historia umieszczono fotografię już nieistniejącego buku „św. Huberta” mieszczącego się przy leśniczówce w Ochojcu, publikowane wcześniej w 1965 roku. Przewodnik z 2009 roku wymienia kilka okazów niedaleko przysiółka Młyniek. *Przewodnik po ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, oprac. I. Libura, Katowice 1965, s. 27, 198–199; A. Żukowski, *Na szlaku. Rybnik i okolice*, Czerwionka-Leszczyny 2009, s. 36; P. Dziegielewski, *Historia Nadleśnictwa Rybnik*, <http://www.rybnik.katowice.lasy.gov.pl/historia#>. WckDz1Jryig, 25.09.2017.

¹⁰ M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po województwie śląskim*, Warszawa-Lwów 1924, s. 126, 128.

¹¹ Sosna zrosnięta z grabem, lipy i żywotnik (*Thuja plicata*). A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyny 2002, s. 163–164.

czono ochroną prawną¹². Ponadto wspomina się drzewostan daglezji zielonej, inaczej nazywanej jedlicą Douglasa, liczący ok. 200 egzemplarzy, jaki pozostał po powierzchni doświadczalnej z 1896 roku¹³. Dziewiętnastowieczne badania botaników przyniosły także wzmiankę o lubiącej cienie, wilgotne lasy czartawie pośredniej (*circaea intermedia*), której obecność zaznaczono w Ochojcu¹⁴. Wspomina się o szczególnie bogatych stanowiskach buczyny karpackiej, lecz chodzi tu o lasy pomiędzy Ochojcem a Książenicami, czyli przede wszystkim rezerwat Głębokie Doły, gdzie na dnie dolinki spotyka się trzy gatunki żywców: gruczołowaty (*Dentaria glandulosa*), dziewięciolistny (*Dentaria enneaphyllos*) i cebulkowaty (*Dentaria bulbifera*)¹⁵. Drzewostan ten jednak został mocno zmieniony, wycięto stare buki, a wśród drzew dominuje grab, mniej liczne są jawory, świerki, brzozy i olsze szare¹⁶.

Zwykle najchętniej wspomina się drzewa stare, o pomnikowych wymiarach, warto wspomnieć jednak o kilku drzewach sadzonych w niedalekiej przeszłości, aby upamiętnić osoby i wydarzenia. 18 maja 2004 roku przy szkole został posadzony buk czerwony, który ma symbolizować nadanie ochojeckiej placówce edukacyjnej imię Jana Pawła II. Drzewko posadził ówczesny prezydent miasta Adam Fudali. Drugie drzewko — dąb szypułkowy przywieziony z Wadowic — także wiąże się z postacią papieża. Został on posadzony 18 maja 2011 roku. Z kolei dziewięćdziesiątą rocznicę III powstania śląskiego upamiętnia lipa drobnolistna, posadzona 24 kwietnia 2001 roku¹⁷.

¹² Mianowicie buk w lesie na polanie pod bukiem, liczący ok. 130-150 lat i starszy jeszcze buk przy ścieżce leśnej (ok. 180-200 lat). (adr), *Drzewa z tabliczkami*, „Nowiny” 2012, nr 40, s. 11.

¹³ Daglezja zielona, jedlica zielona, jedlica Douglasa, jedlica Menziesia, (*Pseudotsuga menziesii*). Autorzy przewodnika zaznaczyli, że na tej powierzchni profesor A. Schwappach prowadził badania nad zastosowaniem obcych gatunków w europejskim leśnictwie, ale nie oznacza to, iż prowadził je osobiście. Adam Schwappach (1851–1932) w latach 1886–1921 profesor Akademii Leśnej w Eberswalde, był dyrektorem Zakładu Lasowego Głównej Leśnej Stacji Doświadczalnej Prus w Eberswalde. W jego opracowaniu zostały wymienione dwa stanowiska daglezji na terenie Rybnika: w Paruszowcu (229) i Rybniku (100). A. Schwappach, *Die weitere Entwicklung der Versuche mit fremdländischen Holzarten in Preussen*, „Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft” 1911, nr 20, s. 34–35. Według autorów drzewostan znajduje się przy granicy z Czerwionką-Leszczynami. *Przewodnik...*, s. 26; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163.

¹⁴ E. Fieck, *Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Antheils*, Breslau 1881, s. 154.

¹⁵ A. Kuśka, *Zabytki przyrody rybnickiej*, „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983, s. 327, 328.

¹⁶ A. Kuśka, *Zabytki...*, s. 327, 328.

¹⁷ Archiwum ZSP nr 3, Kronika Szkoły Podstawowej nr 37 w Rybniku-Ochojcu [b.p.]; A. Żukowski, *Drzewa z historią. Rzecz o drzewach pamiątkowych, historycznych i symbolicznych posadzonych na progu XXI wieku*, Czerwionka-Leszczyny 2016, s. 88, 108.

Ludność

Jak w wypadku wielu innych wsi tworzących „państwo” rybnickie, trudno podać dokładną liczbę ludności zamieszkującej osadę ochojecką, co wynika z charakteru dostępnych źródeł. Na podstawie urbarzy można podać bowiem liczbę gospodarzy, natomiast liczbę mieszkańców trzeba już szacować.

Pod koniec XVI wieku wieś była słabo zaludniona, jeśli weźmie się pod uwagę, iż w 1581 roku zamieszkiwało ją pięciu kmieci i dwóch zagrodników¹. Bogdan Kloch przypuszczał, że liczba wszystkich mieszkańców nie przekraczała 50². Można sądzić, iż w ciągu kolejnych mniej więcej czterdziestu lat nastąpił rozwój osadniczy. W 1614 roku Ochojec liczył już 11 gospodarzy³. Liczba mieszkańców mogła się zatem powiększyć do ponad sześćdziesięciu. W momencie sprzedaży „państwa” rybnickiego domenie królewskiej w 1788 roku wieś ta liczyła 12 gospodarzy, w tym jednego wolnego kmiecia, czterech kmieci pańszczyźnianych, pięciu zagrodników pańszczyźnianych i dwóch chałupników⁴. Koresponduje to z danymi przytoczonymi przez F. A. Zimmermanna, który podawał, iż Ochojec w 1784 roku liczył 68 mieszkańców, w tym pięciu kmieci i siedmiu zagrodników⁵.

¹ F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 62; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 41; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec, czyli Stara Wieś*, „Nowiny” 2002, nr 39, s. 13; K.A. Hellfaier, *Rybnik in der habsburgischen Zeit von 1526 bis 1740*, [w:] *Chronik von Rybnik O/S*, (b. d. i m. w.), s. 39.

² B. Kloch, *W Koronie Czeskiej w epoce Habsburgów* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, t. 1, Rybnik 2017 (dalej: *W Koronie Czeskiej...*), s. 243.

³ Imienna lista podawała 12. nazwisk, natomiast podawano, że w Ochojcu gospodaruje 13. gospodarzy. Być może należy uwzględnić również Błażka Puchabi, ojca Adama. *Urbarz rybnicki z 1614 roku, Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571–1640*, opr. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň, [w:] *Urbarze śląskie*, T. III, red. J. Gierowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 259–260; *W Koronie Czeskiej...*, s. 248; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175.

⁴ Liczba ta pojawia się ok. 1765 r., różnica dotyczy liczby chałupników, których było trzech. F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 145; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 95; J. Kolarczyk, *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004, s. 176.

⁵ F. A. Zimmermann, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Brieg 1784, s. 162.

Tabela 1. Liczba gospodarzy z Ochojca w latach 1581–1791

1581	1614	1619	1628	1791
7	13	11	12	12

Źródło: F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 97; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 64.

Z zestawienia widać, iż liczba gospodarstw była bardzo stabilna, dotyczy to jednak ludności płacącej czynsze, natomiast nie sposób wychwycić innych mieszkańców: służby domowej czy pracowników najemnych.

Przyrost zaludnienia postępował powoli. Niewielki wpływ miał na niego ruch migracyjny, biorąc pod uwagę ograniczenia mobilności wynikające z sytuacji osobistej chłopów pańszczyźnianych. Zmiany prawne, dodatni przyrost naturalny, a także polepszające się z czasem możliwości transportowe sprawiły, że w XIX wieku w Ochojcu zwiększa się liczba mieszkańców. W 1855 roku Ochojec liczył 328, trzy lata później 371 mieszkańców. Wszyscy bez wyjątku byli katolikami⁶. Różnica wynosi 43, ale łatwo ją wyjaśnić charakterem źródła, mobilnością, ruchem naturalnym i innymi czynnikami. Bardziej kłopotliwa wydaje się różnica między tymi danymi, a przytoczonymi przez F. Triesta, który w 1861 roku wykazał 438 mieszkańców⁷. We wsi w tym czasie znajdowało się 66 budynków mieszkalnych. W ciągu sześciu lat w Ochojcu przybyło aż 110 mieszkańców, ale liczba zabudowań mieszkalnych pozostawała niezmienną, a właściwie zmieniała się nieznacznie (o jeden wykazany w zestawieniach budynek). Jeśli zatem nie przybywało domów, wzrosła liczba osób zamieszkujących jedno gospodarstwo. W domach zrobiło się ciasniej, a komfort życia codziennego pogorszył się.

Tabela 2. Liczba mieszkańców Ochojca w XIX w

1855*	1858	1861**	1871	1885***	1894
328	371	438	394	427	515

Źródło:

* W. L. Molly, *Ortschafts und Entfernungs Tabelle des Regierungsbezirks Oppeln*, Oppeln 1860, s. 86.

** F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 736.

*** *Gemeindnlexicon für Provinz Schlesien*, Berlin 1887, s. 409.

⁶ W. L. Molly, *Ortschafts und Entfernungs Tabelle des Regierungsbezirks Oppeln*, Oppeln 1860, s. 86; F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 736; F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 17; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 14; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 176.

⁷ F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 736.

Dopiero w ostatniej dekadzie XIX wieku liczba ochojczan przekroczyła pięćset i ten poziom utrzymywał się przez kolejne dziesięciolecia.

Była to społeczność tradycyjna, oparta na wzorcu propagowanym przez Kościół. W okresie płodności naturalnej rodziło się wiele dzieci, ale też wiele z nich umierało, szczególnie przed ukończeniem pierwszego roku życia. Poprawa warunków higienicznych, ograniczenie epidemii, ogólny wzrost gospodarczy, dłuższy okres pokoju sprawiły, że większa część dzieci miała szanse dożyć wieku dojrzałego i założyć własne rodziny, a dziad doczekał wnuka.

Analiza aktów Urzędu Stanu Cywilnego w Paruszowcu z lat 1874–1907 wykazała liczbę narodzonych w tym okresie dzieci, liczbę zawartych małżeństw oraz zgonów. Trzeba przy tym pamiętać o niepełnych, prowadzonych dopiero od października rejestrach za rok 1874, gdyż wówczas to urzędy zaczęły działać.

W analizowanym okresie w Ochojcu przyszło na świat 581 dzieci, w tym 304 chłopców (52,3%) oraz 277 dziewczynek (47,7%). Odnotowano cztery urodzenia bliźniacze. Niewielką grupę stanowiły urodzenia dzieci niezamężnych kobiet (26 rejestrów). Co jednak intrygujące, procentowo stanowiło to 4,5% urodzeń, a w znacznie ludniejszych Popielowie i Smolnej były to odpowiednio 1,4% i 3%⁸. Być może w zamkniętej, oddalonej od innych miejscowości,

istniało większe przyzwolenie społeczne i mniejszy rygor obyczajowy.

Jeśli chodzi o imiona nadawane przez rodziców, wybierali oni z dość ograniczonego katalogu imienniczego, zawierającego 33 imiona żeńskie i 37 imion męskich, jednakże można zaobserwować odmienne w porównaniu z innymi wsiami (Zamysłów, Popielów, Radziejów, Smolna) preferencje. Co prawda chętnie nadawano popularne imiona, ale pojawiły się lokalne upodobania. O ile w innych miejscowościach najchętniej rodzice dla dziewczynek wybierali imiona Maria, Marta i Anna oraz Franciszka, a dla chłopców

Młodożeńcy z Ochojca, zbiory A. Piechy.

⁸ E. Kulik, *Dzieje Popielowa i Radziejowa, dzielnic Rybnika*, „Zeszyty Rybnickie” 15, Rybnik 2013, s. 431; też, *Dzieje Maroka-Nowin i Smolnej, dzielnic Rybnika*, „Zeszyty Rybnickie” 18, Rybnik 2014, s. 242.

Jan, Paweł, Franciszek, Alojzy i Józef, o tyle w Ochojcu były to także imiona popularne, ale najpopularniejsze okazały się inne, mianowicie Anastazja (27) i Emanuel (37) oraz tradycyjnie Jan (37) i Franciszek (37). W następnej kolejności wybierano imiona Anna (26), Karolina (26), Teresa (26), Maria (24) i Marianna (23) oraz Józef (36), Paweł (28), Wilhelm (22). Rzadko decydowano się na imiona oryginalne — Selma, Lothar, Wolfgang, Willibald, Hans — chociaż pojawiła się Symforoza (Simpforose), aczkolwiek jako panna młoda. Większości dzieci rodzice nadawali jedno imię, więcej niż jedno otrzymało w sumie 51 noworodków, co stanowi 8,7%, zatem mniej więcej na tym samym poziomie, co w innych miejscowościach. Zwyczaj ten był praktykowany przez kilka rodzin. Zazwyczaj były to osoby wyróżniające się wśród mieszkańców wykształceniem, pozycją, narodowością i wyznaniem, podobnie jak miało to miejsce w Popielowie-Radziejowie. Po trzy lub cztery imiona swojemu potomstwu nadali Lothar Salzbrunn (nauczyciel), Hermann Dohn (nauczyciel) oraz Karl Wende (ewangelik), Heinrich Schumann (ewangelik), Ernst Klausnitzer (królewski leśniczy, ewangelik), Franz Janetzko (królewski leśniczy).

Większość dzieci rodziła się w małżeństwach, a tych w Ochojcu zawarto w analizowanym okresie 124. Zauważalną różnicą w porównaniu z innymi podrybnickimi miejscowościami są lata, gdy nie odnotowywano żadnego ślubu, przy założeniu, że źródło jest kompletne. W tak małej społeczności możliwe są takie luki. Żadne z małżeństw nie zostało zawarte między innowiercami, za to prawie połowa dotyczyła par, gdzie oboje nupturientów urodziło się i/lub mieszkano na terenie wsi. W wypadku kobiet było to efektem respektowanego także przez państwo przymusu parafialnego. W 68 ślubach mężczyzna pochodził z innej miejscowości, co stanowi 55%. To pokazuje, że ochojczanie byli dość zamkniętą, homogeniczną

Rodzina z Ochojca, zbiory A. Piechy.

na społecznością. Dla wybitnej większości nowożeńców było to pierwsze małżeństwo. Małżeństw wdowich zawarto 20 (16%). Ponownie żenili się głównie wdowcy (14), wdowy rzadziej drugi raz wychodziły za mąż (5), w jednym wypadku dla obojga był to związek powtórny. Sezonowość ślubów układała się zgodnie z kalendarzem katolickim, gdzie dwa okresy postne miały decydujący wpływ na wybór daty zawarcia związku oraz z kalendarzem gospodarczym i porządkiem prac rolnych. Spośród najpopularniejszych miesięcy na czoło wysunął się wrzesień (27) i listopad (20), następnie lipiec (16), maj i czerwiec (po 13), wreszcie styczeń (11) i sierpień (10). Mniej chętnie pobierano się w październiku (7) i lutym (6), natomiast odnotowano tylko jedno małżeństwo w kwietniu i żadnego w marcu. Pominięto jedyne małżeństwo grudniowe, jako zawarte przez leśniczego królewskiego z Paruszowca.

W latach 1874–1907 w Ochojcu zmarło łącznie 284 ludzi, odnotowano także 15 martwych urodzeń. Zgodnie z regułami występującymi w okresie płodności naturalnej największą grupę zmarłych tworzyły dzieci, a wśród nich zmarłe przed ukończeniem pierwszego roku życia, w wieku kilku miesięcy, ty-

godni, a w skrajnych wypadkach kilku zaledwie godzin. Pewne wątpliwości budził podawany wiek zmarłych w najstarszych grupach wiekowych, krewni nie zawsze byli zorientowani w tej kwestii. Dwa kolejne przedziały wiekowe, w których odnotowano najwięcej zgonów, to 61–70 i 71–80 lat, równomiernie wśród kobiet i mężczyzn (odpowiednio 13 i 10). Z kolei w przedziałach wiekowych 21–30 i 41–60 jest zauważalna większa umieralność kobiet, natomiast w przedziałach 11–20 i 31–40 zmarło więcej mężczyzn. Jeden przypadek zwrócił szczególną uwagę, mianowicie 12 sierpnia 1877 roku Antoni Oleś zgłosił śmierć po kolei trzech synów Józefa (21 l.), Piotra (19 l.)

Małżonkowie z Ochojca, zbiory A. Piechy.

i Karola (16 l.)⁹. Biorąc pod uwagę wiek młodzieńców oraz tę samą godzinę śmierci, można przypuszczać, że doszło do wypadku, niestety źródło nie podało informacji o żadnym wydarzeniu, nie wzmiankowała o nim także prasa. Śmierć trzech młodych ludzi pozostała tragedią ich rodziny.

Tabela 3. Umieralność w Ochojcu w latach 1874–1907

Wiek	Kobiety	%	Mężczyźni	%
0-10	77	27	97	34
11-20	1	0,5	5	1
21-30	6	2	6	2
31-40	3	1	4	1,5
41-50	9	3	4	1,5
51-60	10	3,5	7	2,5
61-70	13	4,5	13	4,5
71-80	10	3,5	10	3,5
81-90	5	2	2	1
91 i powyżej	1	0,5	2	1
Razem	135	47,5	150	52,5

Źródło: PPR, USC Paruszowiec, sygn. 64–96.

W dalszych latach ograniczono umieralność najmłodszych, wydłużyło się ludzkie życie. W maju 1945 roku, Ochojec liczył 620 mieszkańców. Podano też ile osób należało do czterech grup narodowościowych DVL, I — 1 osoba, II — 70, III — 539 i IV — 10¹⁰. W połowie lat sześćdziesiątych XX wieku liczba mieszkańców Ochojca podwoiła się w stosunku do końca XIX wieku i wynosiła 800 osób, jednak wciąż nie przekroczono granicy 1000 mieszkańców. Dopiero w latach dziewięćdziesiątych Ochojec zaczął być miejscowością mającą więcej niż 1000 mieszkańców, a w 2017 roku została przekroczona kolejna granica — ponad 2000 mieszkańców. Zwraca przy tym uwagę, że szczególny przyrost liczby ochojczan przypadł na dwie pierwsze dekady XXI wieku. Przybyło

⁹ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Akta Urzędu Stanu Cywilnego w Paruszowcu (zespół nr 515), sygn. 66, nr 6, 7, 8.

¹⁰ APR, Powiatowa Rada Narodowa w Rybniku (zespół 154, dalej: PRN Ryb.), sygn. 551, s. 71.

w tym czasie 533 stałych mieszkańców, co stanowi 25%¹¹. Aczkolwiek ochojczan przybywa, sama dzielnica pozostaje jedną z mniej ludnych w mieście — plasuje się na dwudziestym drugim miejscu pod względem liczby mieszkańców.

Uroczystość 50. lecia ślubu, zbiory A.Piechy.

¹¹ *Przewodnik po ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, oprac. I. Libura, Katowice 1965, s. 198; (ewa), *Świętowaliśmy Boże Ciało*, „Nowiny” 1990, nr 25, s. 2; (and), *Najmłodsza dzielnica naszego miasta*, „Nowiny” 2012, nr 17, s. II; Andrzej Derwisz, *Zielona wizytówka*, rozmowa z Krzysztofem Szafrąncem, „Nowiny” 2011, nr 31, s. 7; (S), (D), (WaT), (m), *Rok 2017 w liczbach*, „Gazeta Rybnicka” 2018, nr 1, s. 25.

Historia Ochojca

O Ochojcu mówi się jako o najmłodszej dzielnicy Rybnika. Jest to oczywiście jest poprawne z punktu widzenia stanowiących jednostki pomocnicze dzielnic, natomiast sama wieś należy do miejscowości starych, o średniowiecznym rodowodzie.

Najstarsze uchwytne ślady istnienia osadnictwa na terenie współczesnego Ochojca pochodzą z okresu wczesnośredniowiecznego w postaci zachowanych skorup ceramicznych¹. Założenie zorganizowanej i stabilnej osady jest trudno uchwytne, ale jako hipotetyczny czas jej powstania podaje się wiek XIII². Należy uznać, iż faktycznie osada posiada metrykę średniowieczną, natomiast pewne zapisy, wymieniałe ją pod zbliżoną do współczesnej nazwą, pochodzą z okresu nowożytnego, XVI i XVII wieku.

Ochojec został wymieniony wśród licznych wsi i majątności, z których dochody (dziesięcinę snopową) nadano kolegiacie Św. Krzyża w Opolu. Dyplom z 1531 roku został wystawiony przez księcia opolsko-raciborskiego Jana II Dobrego i biskupa Jakuba von Saltza. Było to potwierdzenie wcześniejszych nadań, o czym źródło nie wspomina bezpośrednio³.

¹ L. Balcerowski, *Najstarsze ślady pobytu człowieka na ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, „Nowiny” 1957, nr 34, s. 3; B. Cimała, P. Porwoł, W. Wieczorek, *Wypisy do dziejów Rybnika i Wodzisławia Śląskiego*, Opole 1985, s. 19, 109; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyny 2002, s. 162.

² B. Kloch, *Rybnik w średniowieczu, Z dziejów miasta i okolic do pierwszej połowy XIV wieku*, Rybnik 2002, s. 54 [tabela]. Niektórzy autorzy podawali konkretną datę, 1291 r., powołując się na bliżej niesprecyzowany dokument. A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 162. Być może jest to mylny trop, wynikający z pomyłki i uznania, że chodziło o ufundowaną w 1292 r. kolegiatę św. Tomasza w Raciborzu. Pojawiły się też głosy Józefa Kolarczyka i Beaty Goik, wskazujących, iż Ochojec należał do pierwotnego uposażenia założonej około 1239 r. kolegiaty świętokrzyskiej w Opolu. D. Lubina-Cipińska, *Ochojec, czyli Stara Wieś*, „Nowiny” 2002, nr 39, s. 13. Tak kategorię stwierdzenia są do pewnego stopnia nieuzasadnione, bowiem kolegiata została ufundowana pomiędzy 1232 a 1239/1240 r., niemniej daje to przybliżony czas istnienia wsi. Przy założeniu, iż nadanie zostało uczynione przez księcia Mieszka II Otyłego lub jego brata Władysława (zmarłego 1281/1282), można szacować, iż niektóre z wymienionych w dokumencie wiosek, w tym Ochojec, istniały już od jakiegoś czasu (stabilne dochody) i powstały w pierwszej połowie XIII w. B. Kloch, *Rybnik...*, s. 52.

³ Dokument dla kolegiaty opolskiej z roku 1531, oprac. i wyd. E. Maleczyńska, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska” 1962, T. 4, s. 408–410; J. G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topo-*

Nie sposób jednoznacznie stwierdzić, pod jaką nazwą osada istniała w najwcześniejszym okresie. W dyplomie z 1531 roku została zapisana jako Ochotzetz (Ochodziec). Późniejszy o pół wieku urbarz podał formę Ochodetz, która to wersja jest nazwą topograficzną, oznaczającą miejsce, które należy obejść⁴. Inna interpretacja wiąże się ze zwyczajem gromadnego obchodzenia granic założonej wsi⁵. Oba wyjaśnienia, odwołujące się do obejścia terenu (przeszkody lub granic), są dopuszczalne, nie sposób jednak jednoznacznie rozstrzygnąć, która winna być ostateczna. Późniejsze dokumenty wymieniają wieś pod nazwą istniejącą obecnie, różnice pojawiają się jedynie w pisowni: Ochojec (1614), Ochoyetz (1745), Ochojez i Ochoiez (1784)⁶.

Natomiast więcej kontrowersji wzbudza nazwa Stara Wieś, która jako tłumaczenie miałyby wywodzić się z różnych form niemieckojęzycznych⁷. Według F. Idzikowskiego jest to pomyłka Johanna Kniego⁸. Należy chyba uznać, że tak właśnie było, bowiem i Knie przytaczając kolejny dokument z 1306 roku posłużył się zdaniem: *Gola que ottonis villa nuncupatur, vulgariter autem Ocycy sive Ottyndorf apellatur*⁹. Pojawiają się zatem Ocice, a łacińskie i niemieckie brzmienie sugeruje raczej nazwę patrymonialną od imienia Otto, a nie starą

grphische Ueberschit der Dörfer, Flecken, Städte und ander Orte der Königl. Provinz Schlesien, Breslau 1845, s. 456; F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 52; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 35; B. Kloch, *Rybnik...*, s. 51–52, 53. Rok 1531 pojawia się w różnych wzmiankach, także tych o charakterze informacyjnym lub popularnym. A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 162; J. Kolarczyk, *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004, s. 174; (and), *Najmłodsza dzielnica naszego miasta*, „Nowiny” 2012, nr 17, s. II.

⁴ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 52; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 11; B. Kloch, *Rybnik...*, s. 54 [tabela]; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 162; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 174; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13; (and), *Najmłodsza...*, s. II.

⁵ Taką wykładnię przedstawił także Jan Miodek, odnosząc się co prawda do obecnej dzielnicy Katowic, niemniej wydaje się, że jest ona poprawna także w odniesieniu do Ochojca rybnickiego. <https://vod.tvp.pl/video/polska-z-miodkiem,grodziec-grojec-ochojec,27739941>, 15.02.2018.

⁶ W. Sienkiewicz, *Średniowieczne nazwy miejscowe ziemi rybnickiej*, „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983, s. 34; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 174.

⁷ Olterdorf, Oltendorph, Ottendorph, Altendorph. Wersja zakładająca, iż pierwotna nazwa miejscowości brzmiała Stara Wieś, choć będąca efektem pomyłki, zyskała na popularności i zaczyna nabierać cech trwałości, powtarzana w różnych opracowaniach oraz zbiorach opowiadań. Zob. A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 162; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 174; J. Buczyński, *Tajemnice rybnickich dzielnic*, Rybnik 2012, s. 297.

⁸ Knie użył nazw Ottendorph i Ocycy, które dotyczą Ocic Górnych pod Raciborzem. J. G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topogrphische...*, s. 456; F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 16; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 11.

⁹ J. G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topogrphische...*, s. 456.

wieś. Inne wskazywane źródłosłowy jak „ochota” (nawiązujące do polowań będących formą rozrywki możnych bądź miejsce zabawy) czy „choina” (odnoszące się do borów otaczających wieś), pozostają dyskusyjne¹⁰.

Jako wioska książęca Ochojec podlegał władcy księstwa śląskiego, z którego w drodze kolejnych podziałów wyodrębniło się księstwo raciborskie, a następnie dobra rybnickie Przemyślidów. Ochojec posiada metrykę średniowieczną, choć źródłowo jest uchwytany w początku XVI wieku. Z 1512 roku pochodzi przywilej dla ochojeckiego wójta¹¹. Wieś ową wymieniał przywilej dla kapituły św. Krzyża w Opolu, sporządzony na polecenie biskupa wrocławskiego Jakuba von Salza i Jana II Dobrego i datowany na 10 listopada 1531 roku. Na jego mocy dochody z wymienionych w tekście wsi, w tym Ochojca, miały stanowić uposażenie dla członków wspomnianej kapituły¹². Od 1532 roku dobra rybnickie stanowiły najpierw zastaw, następnie zaś szlachecką własność prywatną. Odpis dokumentu dla Wacława Hnedecza, od 1532 roku zastawnika Rybnika i okolicznych dóbr, obrazował terytorium sprzed tego roku, być może jeszcze z pierwszej dekady XVI wieku. Dokument ten wymieniał wśród wsi stanowiących zastaw, jakie książę rybnicki Walentyń przekazał Wacławowi Hnedeczowi, także Ochojec (*Ochodecz*)¹³. Między rokiem 1579 a 1601 majątność rybnicka składała się z miasta oraz 13 wsi, wśród których wymieniano Ochojec¹⁴, podobnie jak w 1614 roku wykazał go opis majątku znany jako „*Urba-*

¹⁰ *Przewodnik po ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, oprac. I. Libura, Katowice 1965, s. 198; W. Sienkiewicz, *Średniowieczne...*, s. 34; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 174, D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13.

¹¹ F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 83; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 55; J. Kolarczyk, *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004, s. 174; Nazwisko Szymek Grzywacz podali m.in. A. Weltzel i J. Sperka, natomiast Wawrzek pojawił się w opracowaniu F. Idzikowskiego, za nim A. Trunkhardta. F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 83; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 55; A. Weltzel, *Geschichte der Stadt Sohrau in Ober-Schlesien*, Sohrau 1888, s. 65; A. Weltzel, *Historia miasta Żory na Górnym Śląsku*, Żory 1997, s. 59; J. Sperka, *Do 1532 roku [w:] Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 181; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyny 2002, s. 162–163.

¹² Inne wsie to Chwałęcice [?], Golejów, Niedobczyce, Wielopole, Stodoły, Zebrzydowice. Dokument dla kolegiaty opolskiej z roku 1531, opr. i wyd. E. Maleczyńska, „*Studia i Materiały z Dziejów Śląska*”, t. 4, 1962, s. 409–410; B. Kloch, *W Koronie Czeskiej w epoce Habsburgów [w:] Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, t. 1, Rybnik 2017 (dalej: *W Koronie Czeskiej...*), s. 219.

¹³ B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 221–222.

¹⁴ Inne wsie to Smolna, Orzepowice, Radoszowy, Jajkowice, Michałkowice, Rydułtowy, Biertułtowy, Niedobczyce, Boguszowice, Szczekowice, Przegędza, Książenice. F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt...*, s. 60, 68, 100, 119–120; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 40; B. Kloch, *Rybnik...*, s. 123; B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 222; J. Sperka, *Do 1532 roku [w:] Rybnik.*

*rium Panství Rybnického Sepsané Letha Páne 1614*¹⁵. W tym samym czasie w obrębie Ochojca zaznaczyła się obecność drobnej własności szlacheckiej w osobie podeszłego już wówczas wiekiem Mikołaja Kani z Górki, szlachcica posiadającego dział majątku lub będącego zarządcą¹⁶. B. Kloch zwrócił uwagę, że społeczności we wsiach od dawna należących do państwa rybnickiego (np. Niedobczyce, Smolna) były silniejsze i zamożniejsze niż nowo nabyte (np. Chwałowice, Golejów, Gotartowice, Ligota). Ta uwaga odnosi się także do znacznie mniejszego Ochojca¹⁷. Jako część majątności wieś przechodziła wraz ze zmianami charakteru prawnego dóbr w ręce kolejnych zastawników i właścicieli: Prażmy, Opersdorffów, Lobkowitzów, Węgierskich, wreszcie domeny królewskiej¹⁸.

Paradoksalnie, więcej wiadomo o Ochojcu w okresie średniowiecza niż czasach późniejszych. Częściowo wynika to z bardzo rozproszonego charakteru źródeł, ale też faktu, iż mała miejscowość leżała w oddaleniu od centrów administracyjnych, stąd też przyciągała mniejszą uwagę. Jak w przypadku wielu innych małych miejscowości Ochojec pojawia się epizodycznie w szerszym kontekście. Trudno także rozpatrywać udział wsi i jej mieszkańców w dziejach ogólnych, które rzecz jasna odbijały się na ludności, lecz na poziomie lokalnym nie stanowiły centralnego punktu odniesienia, a przynajmniej nie wydaje się słuszne przypisywanie im decydującej roli w życiu codziennym, które toczyło się własnym rytmem. Można wspomnieć o udziale chłopów ochojeckich w wydarzeniach z 1810 i 1811 roku, związanych z edyktem wolności, o wpływie wojen prowadzonych przez państwo, które, co oczywiste, oznaczało powszechną mobilizację i udział mężczyzn także z Ochojca w walkach w XIX i XX wieku, zmia-

Dzieje miasta..., t. 1, s. 181; B. Kalinowska-Wójcik, *W Królestwie Prus od I wojny śląskiej do Wiosny ludów 1740-1844* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 435, 437, 439.

¹⁵ Urbarz rybnicki z 1614 roku, *Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571-1640*, opr. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň, [w:] *Urbarze śląskie*, T. III, red. J. Gierowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 246–286.

¹⁶ Mikołaj (Mikullas) Kania został wymieniony także w grupie pięciu siodłaków (chłopów) zamieszkujących Ochojec. B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 243, 248, 267.

¹⁷ B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 318.

¹⁸ Literatura zmian własnościowym i prawnym „państwa” rybnickiego poświęciła wiele uwagi. W tym miejscu należy sprostować więc informację. *Znajdował się więc kolejno pod zarządem Hohenzollernów, Lobowitzów, Węgierskich*, co zostało bezkrytycznie wraz z powtarzającym się błędem dotyczącym statusu „państwa” rybnickiego zamieszczone na stronie Wikipedii oraz zakładce dotyczącej dzielnicy Ochojec na oficjalnej stronie Urzędu Miasta Rybnika www.rybnik.eu. (A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163). Nie można uznać własności Hohenzollernów. Co prawda za zgodą cesarza Ferdynanda I w 1532 r. Jerzy Hohenzollern został panem zastawnym księstw opolskiego i raciborskiego, lecz Rybnik i okoliczne wsie książęce stały się w tym samym roku zastawem innej osoby, Wacława Hnedecza, by w 1538 r. trafić w ręce kolejnego zastawnika, Mikołaja Nipszycza. U. Zgorzelska, *W czasach nowożytnych*, [w:] *Rybnik. Zarys dziejów miasta od czasów najdawniejszych do 1980 r.* red. J. Walczak, Katowice 1986, s. 67.

nie przynależności państwowej 1922 roku, a potem wydarzeń międzywojnia, wojny i okresu powojennego. Losy Ochojca nierozzerwalnie wiązały się z losami całego regionu i były ich odbiciem. Epizody ochojeckie pozostawały żywe przede wszystkim dla mieszkańców miejscowości, jednakże dystans czasowy wpływa na siłę oddziaływania, która zmniejsza się z upływem czasu. Niedokładność przekazu również nie ułatwia analizy. Przykładowo prasowa wzmianka o odznaczeniu przez wojewodę Michała Grażyńskiego w styczniu krzyżem za usługi mieszkającego w Ochojcu Leopolda Kawkę nie precyzowała, jakie zasługi zostały uwzględnione przy nadaniu odznaczenia¹⁹. Być może chodziło o udział w powstaniach śląskich. Swój udział w owych zrywach wspomniał Emanuel Kapol, który w trzecim powstaniu należał do 4 kompanii I baonu 13 p.p. żorskiego i brał udział w walkach pod Dziergowicami i Górą Św. Anny²⁰. W tej samej jednostce służył Franciszek Benek²¹. Więcej szczegółów na temat okresu 1919–1922 przedstawił Wincenty Smyczek, aczkolwiek można domniemywać, że nieco przesadnie podkreślał swoje zasługi. W każdym razie pisał on, że w 1919 roku stanął na czele polskiego ruchu narodowościowego, przygotowywał też trzecie powstanie śląskie²². Ponadto w ruch powstańczy zaangażowali się: Wincenty Dajka, Antoni Fros, Paweł Kapol, Karol Miera, Jan Muras, Teofil Oleś (walki w okolicach Dziergowic pod dowództwem Teofila Bieli), Teofil Ordoń (4 kompania 5 pułku rybnickiego), Jan Porąła, Mateusz Porąła i jego dwaj synowie Maksymilian i Paweł, Franciszek Smyczek i Aleksy Szymura²³. Ponadto T. Oleś był członkiem milicji gminnej²⁴.

Tragiczne w wymiarze ogólnym i osobistym były czasy Wielkiej Wojny oraz drugiej wojny światowej. Mężczyźni powołani do służby i walczący na frontach ginęli, ich rodziny przeżywały śmierć bliskich. W czasie I wojny światowej z Ochojca zmobilizowano około pięćdziesięciu mężczyzn, z których kilkunastu poległo: Paweł Benek, Franciszek Bernacki, Emanuel Brachman, Jan Brachman, ? Czuch, Jan Dajka, Franciszek Gawliczek, Emanuel Kłosek, Emanuel Kuczera, Emil Machoczek, ? Naczyński, Franciszek Niewelt, Wincenty Niewelt, Paweł Poniatowski, Wincenty Skupień, ? Skupień, Emanuel Starzec,

¹⁹ Podano jedynie, że L. Kawka był inwalidą górniczym, co jednak nie stanowiło tytułu do odznaczenia krzyżem zasługi. *Ochojec (Odznaczenia górnik)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1927, nr 3, s. 3.

²⁰ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1694/1715, s. 9.

²¹ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1694/155, s. 7.

²² Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Powiatowa Rada Narodowa w Rybniku (zespół 154, dalej: PRN Ryb.), sygn. 551, s. 67.

²³ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1694/3353, sygn. MRy/ADH/1694/3354; L. Musiolik, *Rybniczanie. Słownik biograficzny*, Rybnik 2000, s. 128; Zbiory prywatne A. Piechy, *Dziewięćdziesiąta rocznica wybuchu pierwszego powstania śląskiego* [mps].

²⁴ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1694/3353, s. 4.

Franz Benek jako żołnierz, zbiory
A.Piechy.

Paweł Benek w kompanii „szewców”, zbiory A.Piechy

Jan Szendzielorz²⁵ oraz Wiktor Twardoszka (zginął 15 lipca 1915 roku) i Józef Szendzielorz²⁶. Stworzenie katalogu mieszkańców Ochojca walczących na frontach II wojny światowej ze względu na masowość jest niezwykle trudne. Wielu doświadczyło losów typowych dla Ślązaków, np. Jan Dajka, Florian Fros, Izidor Kłosek, Józef Ordon, Gerard Piecha, Ryszard Piecha, którzy po służbie w Wehrmachcie przeszli do wojska polskiego na zachodzie i szczęśliwie wrócili do domów²⁷. Inni mieli mniej szczęścia. Lista mieszkańców Ochojca, którzy zginęli jako żołnierze niemieccy, objęła 29 nazwisk. Do tego trzeba doliczyć trzech żołnierzy, którzy zmarli w innych okolicznościach oraz jeszcze jednego, który zmarł prawdopodobnie w wyniku ran odniesionych w czasie walk pod Bolonią. Był to Bolesław Porala (08.11.1923–02.05.1945) strzelec w 3 Batalionie Ciężkich Karabinów Maszynowych²⁸. Spis objął zatem ponad trzydziestu mężczyzn. Walki przebiegały jednak poza miejscowością, która pomimo trwającej wojny wydawała się żyć własnym rytmem, z dala od teatru zmagania. Niemniej i w peryferyjnym Ochojcu miały miejsce wydarzenia związane z działaniami wojennymi. Na terenie leśnictwa Forstamt Ochojetz mieścił się obóz pracy, w którym na 31 lipca 1944 roku przebywało 71 robotników przymusowych, w tym 51 Polaków i 20 Rosjan²⁹. Wspomina się o ewakuowaniu w końcu stycznia 1945 roku do Ochojca mieszkańców Golejowa³⁰. Wydarzenia, jakie wstrząsały wówczas ludźmi, nie są odbierane z takimi samymi emocjami w czasach późniejszych, co nie zmniejsza faktu, iż wiązały się z osobistymi tragediami. Niektóre zdarzenia miały wymiar szczególnie bolesny, a takim bez wątpienia stało się zabicie kobiet i dzieci. Stało się to rankiem 27 stycznia 1945 roku. Trudno rozstrzygnąć, dlaczego właściwie doszło do zabicia Gertrudy i Marii Machoczek³¹, ich siostry Elżbiety Sztlaarel oraz jej dwóch synów: 7-letniego Zygfrйда i 6-letniego Klaudiusza. Po wkroczeniu do Ochojca pododdział Armii Czerwonej zajął dom Machoczków, w którym zastali siostry i chłopców. Wszyscy zostali

²⁵ Na podstawie relacji Teofila Olesia oprac. A. Piecha. Zbiory prywatne A. Piechy, *90 lat od zakończenia I wojny światowej* [mps].

²⁶ APR, USC Paruszowice, sygn. 6, nr 11; sygn. 19 nr 14.

²⁷ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1294, *Księga weteranów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie*, s. 47, 60, 107, 171, 180.

²⁸ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojec — 70 lat po II wojnie światowej* [mps]; <http://vestigium.pl/bolonia/>, 02.05.2018.

²⁹ A. Konieczny, *Zagraniczni robotnicy przymusowi na Górnym Śląsku w 1944 r.*, „Studia Śląskie” 1967, t. 12, s. 202; J. Delowicz, *Obozy hitlerowskie na ziemi rybnicko-wodzisławskiej w latach 1939–1945*, [w:] „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983, s. 247.

³⁰ Muzeum w Rybniku, sygn. ADH/1510, J. Kolarczyk, *Wypisy ważniejszych wydarzeń z dziejów Golejowa*, Golejów 1994 [mps], s. 22.

³¹ W aktach zgonu Gertrudy i Marii Machoczek podano godzinę 9.00. W USC Pilchowice brak aktu zgonu Elżbiety i jej synów, nie wiadomo w którym urzędzie można by je ewentualnie odnaleźć, księgi metrykalne z 1945 roku parafii w Golejowie uległy zniszczeniu. Urząd Stanu Cywilnego w Pilchowicach, akt zgonu nr 2/1945/Och i 3/1945/Och.

uwięzieni w prowizorycznym areszcie. Świadek opisujący wydarzenia domniemywał, iż o losie rodziny przesądziły zeznania pracujących w tartaku Rosjanek. Nie sposób powiedzieć, czy zabójstwo sióstr było aktem samowoli, czy został wydany rozkaz z dowództwa, w każdym razie kobiety i dzieci zabito strzałem w głowę, co wskazuje na egzekucję. Dopiero trzy dni później Rosjanie nakazali pochowanie zwłok, które pogrzebano w obejściu Machoczków, po miesiącu zaś dokonano ekshumacji i przeniesiono ciała na cmentarz parafialny w Golejowie. Domknięciem tej tragedii było zastrzelenie także pięciu Rosjanek, z których jedna zginęła na terenie wsi, pozostałe rozstrzelano w lesie Kempa³². Dom Machoczków w 1950 roku jakoby został uznany za mienie poniemieckie³³ i przekazany na cele społeczne. Chodziło tu o dawną karczmę, bowiem wdowa po Józefie Machoczku Selma na krótko przed wybuchem wojny zdecydowała się wyjechać z Polski do Niemiec. W opinii redaktorów „Sztandaru Polskiego i Gazety Rybnickiej” nie miała powodów do wyjazdu, bo nie istniały przyczyny ekonomiczne³⁴. Wyjazd ten stał się podstawą do uznania, jak już wspomniano, opuszczonego gospodarstwa za mienie poniemieckie. Pomieszczenia podzielono i w jednej części urządzono przedszkole, w drugiej posterunek Milicji Obywatelskiej (następnie policji)³⁵.

Wspomniany epizod nie był jedynym doświadczeniem, wpisującym się w skomplikowaną historię zachowań Armii Czerwonej na terenie Śląska. Co prawda sama relacja dotyczyła innego wątku, niemniej przy składaniu zeznań świadek opisywał: *Podczas pobytu Armii Czerwonej zabierali oni z tutejszej gminy dziewczyny do pracy przy mostach w Rybniku. To on jako naczelnik gminy zamiast wydać Niemki [sic] do pracy, to córkę blokleitera wziął do siebie na swoje usługi, żeby nie potrzebowała iść do pracy, a córkę Polaka [sic], 17-let dziewczynę, której ojciec niewinnie został wywieziony przez Armię Czerw., wysłał na te ciężkie prace do Rybnika*³⁶. W tym krótkim fragmencie pojawiło się kilka problemów. Mowa o budowie mostów w Rybniku, do której kierowano kobiety. Nie pojawiła się sugestia, że padły one ofiarami przestępstw na tle seksualnym, nie można jednak założyć, znając skalę problemu, że do takich nie doszło, tym bardziej że wiadomo o przynajmniej dwóch kobietach, które zostały zgwałcone; jedna z nich urodziła córkę, druga zmarła³⁷. Wspomniane jest także wywożenie obywateli

³² Relacje składali Robert i Emilia Nosiadkowie, którzy w 1945 r. mieszkali w sąsiedztwie Machoczków w Ochojcu. Innych świadków jedynie się wspomina. J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 58–61. Trudno stwierdzić, czy owe Rosjanki przebywały we wspomnianym obozie pracy.

³³ Kwerenda w archiwum w Raciborzu nie potwierdziła tego, bowiem w spisie mienia poniemieckiego nie wymieniono ani tego obiektu, ani innego z Ochojca.

³⁴ *Ochojec (Wraz z dziećmi poszła do Niemiec)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1939, nr 95, s. 3.

³⁵ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 81.

³⁶ APR, PRN Ryb., sygn. 551, s. 65.

³⁷ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojec — 70 lat po II wojnie światowej* [mss].

polskich przez Armię Czerwoną. Widać także poczucie niesprawiedliwości i goryczy. Ze wsi czerwonoarmiści zabrali też konie, pozostawiając tylko chore, skonfiskowali również owies i siano³⁸. Rekwizycji podlegała także żywność. W sprawozdaniu z 24 maja 1945 roku pisano: *Sytuacja żywnościowa jest fatalna z powodu braku środków żywnościowych. Zapasy żywnościowe zostały przez armię czerwoną w 80% zabrane lub zniszczone. Dotychczas ludność nie otrzymała żadnych przydziałów żywnościowych*³⁹.

Przy bardzo rozporozszonym i skąpym materiale źródłowym nie sposób stworzyć narracji ciągłej, a jedynie punktowo omówić pewne zdarzenia i momenty w dziejach Ochojca, co nie oznacza, że w przyszłości wraz z ewentualnym pojawieniem się innych źródeł nie uda się tych luk uzupełnić.

Młodzieniec z Ochojca w mundurze Kriegsmarine, zbiory A. Piechy.

³⁸ APR, PRN Ryb., sygn. 551, s. 15, 68; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojec — 70 lat po II wojnie światowej* [mps].

³⁹ APR, PRN Ryb., sygn. 551, s. 71.

Żołnierz Wehrmachtu z kolegami –
mieszkańcy Ochojca, zbiory A.Piechy.

Mieszkańcy Ochojca w mundurach Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, zbiory
A.Piechy.

Samorząd i administracja

Do czasu włączenia w granice administracyjne gminy zbiorczej Wielopole Ochojec funkcjonował jako samodzielna gmina wiejska z własnym samorządem gminnym i reprezentacją w osobach naczelnika gminy i ławników. Władze owe dbały o zachowanie porządku prawnego i bezpieczeństwa we wsi, pośredniczyły między mieszkańcami a właścicielami dóbr i urzędami. Samorząd chłopski w tej formie zapewne ma wczesny rodowód, znane jest bowiem imię sołtysa z XVI wieku, poza tym jednak nie wiadomo, jak funkcjonował samorząd chłopski w najwcześniejszym okresie istnienia wsi. Trudno ustalić też, kiedy powołano gminę wiejską; zapewne w czasie zmian administracyjnych, po sprzedaży włości przez prywatnego właściciela lub utworzeniu powiatu rybnickiego, zatem stałoby się to między rokiem 1788 a 1818.

Władze gminne tworzyło gremium — naczelnik gminy, zamiennie nazywany sołtysem lub wójtem, oraz dwaj ławnicy — wyłaniane w ramach głosowania spośród mężczyzn cieszących się szacunkiem gromady. Osobą odpowiedzialną za prawidłowe funkcjonowanie wsi, przedstawicielem wspólnoty w relacjach z właścicielami gruntów, zwykle też człowiekiem o największym majątku, był sołtys. Znani są niektórzy sołtysi ochojeccy z XVI, XVII i XVIII wieku. Dokument księcia Walentyna z 1512 roku (potwierdzony dokumentem Zdenka Lobkowitza w 1627 roku) odnawiał przywilej na sołectwo w Ochojcu, a także precyzował, jakie obowiązki względem księcia spoczywają na sołtysie: stawianie się na książęcy rozkaz na zamek rybnicki z włócznią, pilnowanie zwierzyny i ogrodzenia, zatrudnienie naganiaczy w czasie polowań, pilnowanie gości książęcych oraz zapewnienie im pożywienia. Sołtys cieszył się wolnością osobistą¹. Wspomnianym w tym dokumencie sołtysem był Szymek Grzywan/Grzywacz². Wójt dysponował gospodarstwem liczącym 53 i $\frac{3}{4}$ morgi (czyli 1 włóka

¹ F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 83; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 55; J. Kolarczyk, *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004, s. 174.

² Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Kataster Karoliński (1723–1726), nr 305/pudło 75, sygn. 137 (mikrofilm T.79672), № 76, Ochoyetz, k. 261; A. Welzel, *Geschichte der Stadt Sohrau in Ober-Schlesien*, Sohrau 1888, s. 65; A. Weltzel, *Historia miasta Żory na Górnym Śląsku*, Żory 1997, s. 59; J. Sperka, *Do 1532 roku [w:] Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 181; A. Żukowski,

23 i $\frac{3}{4}$ morgi), pobierał także 1/3 opłat sądowych. W 1614 roku zapis wspomina: *Kuba Koloděgčik, na Kowarzowsky, který nyní na miste pana Mikulasse Kanie fojtovství spravuje*³. Jest to ciekawy wypadek, bowiem człowiek ten wywodził się z drobnej szlachty. Podpis Mikołaja Kani z Górki, pana na Ochojcu widniał pod umową między proboszczem rybnickim Janem Karolusem (Karłem) a posesorem Golejowa Zygmuntem Wyszkołą⁴. Urbarz „państwa” rybnickiego z 1614 roku wymienia go jako dzierżawcę młyna⁵. W odpisie datowanego na 1627 rok potwierdzenia dokumentu z 1512 roku, jakie zawarto w Katastrze Karolińskim, wspomniano wójta Thomasa (Tomasza) z Ochojca⁶. W latach 1685–1688 jako wójt Ochojca pojawił się Maciej Kuczera, zaś Kataster Karoliński podał nazwisko innego wójta, Wawrzyńca Kuczery, wymieniony także w księdze Meszne jako wójt w latach 1716–1729, wreszcie w latach 1731–1733 funkcję tę sprawował Szymon Piątek/Piontek⁷. Czterdzieści lat później

Podpis wójta Johana Machoczka, 1907 rok, APR.

A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyny 2002, s. 162–163. F. Idzikowski, a za nim A. Trunkhardt pisali o wójcie imieniem Wawrzek. F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 83; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 55.

³ Urbarz rybnicki z 1614 roku, *Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571-1640*, opr. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň, [w:] *Urbarze śląskie*, T. III, red. J. Gierowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 260; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175.

⁴ L. Musioł, *Parafia Matki Boskiej Bolesnej w Rybniku. Monografia historyczna*, 1970, sygn. R 866 III (maszynopis), dodatek (III), s. 10–11; B. Kloch, *W Koronie Czeskiej w epoce Habsburgów* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, t. 1, Rybnik 2017, s. 219; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175.

⁵ Ród wywodził się z Górek Małych pod Grodkiem w ziemi cieszyńskiej, w herbie byk. J. Pilnaček, *Rody stareho Sleska*, Brno 1991, s. 259; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175.

⁶ APW, Kataster Karoliński (1723–1726), N° 76, Ochoyetz, k. 260.

⁷ AAKat, Archiwum Parafii MB Bolesnej w Rybniku, sygn. 168/579, Meszne (1685–1735); B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 318. W tym miejscu dziękujemy dr. Bogdanowi Klochowi za udostępnienie informacji źródłowych.

stanowisko to pełnił Bernard Piontek⁸. Zapewne on to był jedynym wolnym kmieciem, jakiego wymieniono w Ochojcu w 1788 roku⁹.

Samodzielna gmina wiejska podporządkowana władzom nowo utworzonego w 1818 roku powiatu rybnickiego funkcjonowała jako odrębna struktura, porównywalna do innych, równie niewielkich, podrybnickich miejscowości.

Zarząd gminy składał się z naczelnika (wójta), sekretarza, skarbnika oraz ławników. Podanie pełnego składu personalnego z powodu braku źródeł okazało się bardzo utrudnione. W latach 1879–1881 naczelnikiem gminy Ochojec był Franciszek Kuczera¹⁰. Na przełomie XIX i XX wieku wójtem Ochojca był Jan (Johan) Machoczek¹¹.

Wydaje się, że do lat dwudziestych XX wieku nie pojawiały się problemy przy obsadzaniu stanowisk w gminie, lecz w międzywojnu sytuacja się skomplikowała.

Władzom powiatowym i wojewódzkim zależało na obsadzeniu stanowisk ludźmi lojalnymi wobec państwa polskiego i rządu (szczególnie po przewrocie majowym w 1926 roku). W 1927 roku starosta nie zatwier-

Podpisy członków Rady Gminnej, APR.

⁸ Sołtys Bernard Piontek został wymieniony jako świadek kontraktów zawieranych przez chłopów w Ochojcu, ponadto w maju 1796 r. zawarł umowę ze swoją owdowiałą matką, zapisując na hipotecę obciążającej wolne sołectwo na 200 talarów. Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Królewski Sąd Obwodowy w Rybniku (zespół nr 119, dalej: AG Ochojec), sygn. 2732, s. 1–2, 8, 13, 15, 23, 33, 34, 53, 61, 63, 65; AG Ochojec, sygn. 2733, k. 1.

⁹ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 105; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 95; B. Cimała, P. Porwół, W. Wiczorek, *Wypisy...*, s. 129.

¹⁰ Z taką funkcją Franciszek Kuczera został wpisany w aktach urodzenia jego dzieci. APR, Akta USC Paruszuwice (zespół 515, dalej: USC Paruszuwice), sygn. 6, nr 14; sygn. 13, nr 2.

¹¹ Z *Rybnickiego*, „Nowiny Raciborskie” 1904, nr 83, s. 3. M. Jarząbek zapisał, że naczelnik gminy w Ochojcu przed pierwszą wojną światową nosił nazwisko Machoczek, nie podał jednak imienia. M. Jarząbek, *Od miasteczka do miasta 1848–1918* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 540.

dził jako naczelnika gminy Ludwika Machoczka, co poparła Śląska Rada Wojewódzka (ŚRW). Starosta rybnicki zarzucał mu niemieckie usposobienie i popieranie szkolnictwa mniejszościowego¹². Równie nieprzychylnie oceniano wybranego kolejno naczelnika Franciszka Frysztackiego oraz I ławnika Karola Mierę, których przedstawiano: *jest zagorzałym Niemcem, wrogiem wszystkiego co polskie, propagatorem tendencji niemieckiej*¹³. W tym wypadku jednak ŚRW cofnęła decyzję starosty¹⁴ i F. Frysztacki został naczelnikiem gminy Ochojec. Co jednak ciekawe, chociaż wszystkim tym kandydatom na urzędy gminne zarzucano sympatie proniemieckie, w wyborach komunalnych w 1926 roku na listę polską w Ochojcu oddano 228 głosy i ani jednego na listę niemiecką¹⁵ (a w świetle zarzutów przynajmniej trzy powinny zostać oddane). Stabilizacja władz gminnych jednak nie została wprowadzona, bowiem w 1928 roku wojewoda śląski z powodów proceduralnych unieważnił wybory ławników w tej gminie¹⁶. W tym samym okresie (w sierpniu 1927 roku) na sekretarza gminy został zatwierdzony kierownik miejscowej szkoły Bernard Kugler, który rok wcześniej (1926) został mianowany także urzędnikiem Urzędu Stanu Cywilnego na okręg Ochojec¹⁷. Emanuel Kapoł, chałupnik z Ochojca, w okresie przedwojennym pełnił funkcję egzekutora i ordynansa gminy¹⁸ (nawiasem, we władzach gminnych uczestniczył także w okresie powojennym, w już zmienionej sytuacji społeczno-politycznej i nowym podziale administracyjnym powiatu rybnickiego).

Podpis Naczelnika Gminy Ochojec, zbiory L. Węgrzyk-Łanowy.

¹² D. Keller, *W okresie międzywojennym* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 666.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Wcześniej Ochojec podlegał Standesamt Paruschowitz. *Gemeindlexicon für Provinz Schlesien*, Berlin 1887, s. 409; Dział urzędowy, „Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego”, 1926, nr 21, s. 1; *Ochojec (Zatwierdzenie)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1927, nr 94, s. 3.

¹⁸ *Ochojec*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1926, nr 59, s. 3.

W czasie drugiej wojny światowej wprowadzono, rzecz oczywista, niemiecką administrację. Naczelnikiem (w niemieckiej nomenklaturze *Bürgermeister*) został Peter Poralla¹⁹. To ostatnie nazwisko pojawiło się także w Golejowie i Wielopolu, może zatem jeden i ten sam człowiek w końcowym okresie wojny pełnił funkcję we wszystkich trzech gminach.

Pośrednią rolę między gminami a starostwem pełniły Urzędy Okręgowe (Amtbezirks), choć z czasem ich znaczenie ulegało zmniejszeniu, aż ostatecznie w 1938 roku zostały one zniesione²⁰. Ochojec wraz z Książenicami podlegał Urzędowi Okręgowemu Paruszowiec z siedzibą w Rybniku²¹. W 1934 roku nastąpiła zmiana granic polskich urzędów okręgowych. Powiat rybnicki podzielono na 17 okręgów, jednym z nich stał się Okręg Urzędowy Golejów, któremu podporządkowano wieś Ochojec²².

Gminne finanse były przeznaczone na potrzeby lokalne, wypłaty należności i realizację zadań. Ochojec nie należał do gmin majątnych, prawdopodobnie borykał się z problemami finansowymi, których źródłem były zapewne braki wpływów z różnego rodzaju podatków. Pomocą były pożyczki zaciągane u władz wojewódzkich. Od 1934 roku gminy w Polsce mogły wносить o umorzenie długów zaciągniętych w organach państwa, ale zasada ta nie obowiązywała na Śląsku. Konieczność umorzenia zobowiązań Ochojca (chodziło o całość długu w wysokości 8800 zł) była jednym z przykładów w dyskusji nad rozciągnięciem wspomnianej zasady także na Śląsk²³. Dzięki spłacie długu Ochojec mógł pozyskać kolejną pożyczkę²⁴.

Zmiany przyporządkowania administracyjnego Ochojca dokonywały się przede wszystkim po drugiej wojnie światowej. Trzeba przy tym nadmienić, że właśnie wybuch wojny przeszkodził realizacji opublikowanych 28 czerwca 1939 roku przepisów, zapowiadających wprowadzenie na obszarze województwa śląskiego gmin zbiorowych. Projekt przewidywał utworzenie gminy zbioro-

¹⁹ „Heimat-Kalender des Kreises Rybnik”, Gliwicz 1941, s. 151; R. Kaczmarek, *Powiat rybnicki podczas II wojny światowej* [w:] *Z kart historii powiatu rybnickiego*, red. D. Keller, „Zeszyty Rybnickie” 6, Rybnik 2008, s. 287; M. Węcki, *Podczas II wojny światowej* [w:], *Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 764.

²⁰ M. Ujda, *Samorząd*, [w:] *Województwo śląskie (1922–1939). Zarys monograficzny*, red. F. Serafin, Katowice 1996, s. 56–57.

²¹ *Gemeindnlexicon...*, s. 409.

²² Okręg ten obejmował ponadto Chwałęcice, Gaszowice, Golejów, Jejkowice, Orzepowice, Piece, Pietrzkowice, Szczerbice, Wielopole, Ząmyślów i Zebrzydowice. „Monitor Polski” 1934, nr 283, poz. 392, Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 listopada 1934 roku o podziale powiatu rybnickiego na okręgi, *Podział powiatu rybnickiego na 17 okręgów*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 342, s. 3; D. Keller, *W okresie międzywojennym...*, t. 1, s. 632.

²³ D. Keller, *W okresie międzywojennym...*, t. 1, s. 709.

²⁴ Tamże, s. 710.

wej Rybnik Wieś, w której Ochojec byłby jedną z gromad²⁵. Podobna koncepcja pojawiła się w 1945 roku. Przy projektowaniu podziału powiatu rybnickiego na gminy jednostkowe i zbiorcze zakładano powstanie zbiorczej gminy Golejów-Ochojec²⁶, ale ostatecznie, po wprowadzeniu pewnych korekt, wszedł w życie inny projekt, datowany na 20 kwietnia 1945 roku. W jego myśl powstała zbiorcza gmina Wielopole, którą tworzyły sołectwa Chwałęcice, Golejów, Ochojec, Orzepowice.

Tuż po przejściu frontu 13 lutego 1945 roku powołano w gminie radę gminną, którą tworzyli: Emanuel Kapol, Franciszek Smyczek I, Franciszek Frysztacki, Karol Miera, Marian²⁷ Smyczek, Franciszek Benek, Stanisław Zielonka, Roman Niewelt i Antoni Piecha oraz jej prezydium: Wincenty Smyczek (przewodniczący), Jan Mandrysz (I zastępca), Wincenty Dajka (II zastępca) oraz członkowie Władysław Tlauka i Wilhelm Smyczek I. Obowiązki naczelnika gminy powierzono W. Smyczkowi²⁸.

W lipcu i sierpniu tego roku doszło do konfliktu pomiędzy naczelnikiem gminy a W. Tlauką. Początek miał miejsce podczas rozdziału oleju jadłanego między mieszkańców wsi, a dokładniej — niesprawiedliwy podział, jak W. Tlauka zarzucił Smyczkowi. Naczelnik złożył skargę, przeprowadzono śledztwo i spisano zeznania świadków. Wśród zarzutów stawianych przez strony pojawiało się nadużywanie alkoholu, sprzyjanie Niemcom, a także złe wykonywanie obowiązków służbowych, a cała afera nabierała rumieńców wraz z powoływaniem kolejnych świadków. Co ciekawsze, spór toczył się między naczelnikiem gminy, a funkcjonariuszem Milicji Obywatelskiej, a zaledwie dwa miesiące wcześniej, w maju pisano, że współpraca między zarządem gminy a milicją układa się wzorowo²⁹.

We wrześniu 1945 roku ustabilizował się skład osobowy Gminnej Rady Narodowej (GRN) oraz zarządu gminnego. GRN liczyła 13 osób, jej przewodniczącym został Emanuel Kapol, chałupnik z Ochojca, który jako członek Gminnej Rady Narodowej w Wielopolu działał do 1958 roku. Do grona tego należeli: Antoni Fros, Marian Smyczek, Jan Miera, Franciszek Benek, Ignacy Czempiel, Stanisław Zielonka, Bolesław Góral, Antoni Piecha, Wincenty Kies³⁰, Karol Miera, Józef Brachman i Teofil Kauch. W piśmie do Powiatowej

²⁵ Ponadto gromady Wielopole, Golejów, Chwałęcice, Orzepowice, Zebrzydowice, Jejkowice, Szerbice, Piece i Gaszowice. Dziennik Ustaw Śląskich 1939, nr 17, poz. 38; D. Keller, *W okresie międzywojennym...*, t. 1, s. 632.

²⁶ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Powiatowa Rada Narodowa w Rybniku (zespół 154, dalej: PRN), sygn. 316, s. 14.

²⁷ W źródle imię Smyczka podano jako Marian, natomiast A. Piecha podawał imię Marcin.

²⁸ APR, PRN w Rybniku, sygn. 551, s. 5–6.

²⁹ APR, PRN w Rybniku, sygn. 551, s. 61–69, 63.

³⁰ W źródle nazwisko niemożliwe do odczytania, ponieważ strona w tym miejscu została przedziurkowana, zostało odtworzone dzięki informacji A. Piechy.

Rady Narodowej podano nie tylko skład personalny, ale także przynależność partyjną i organizacyjną. Było po czterech przedstawicieli Polskiej Partii Robotniczej (PPR), Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) i Stronnictwa Demokratycznego (SD), jedna osoba należała do Samopomocy Chłopskiej, większość (9 na 13) członków zaś wpisała się do Związku Powstańców Śląskich³¹. Z kolei Zarząd Gminny liczył pięć osób: wójt Wincenty Dajka, zastępca wójta Franciszek Frysztacki oraz członkowie: Paweł Kapol, Roman Niewelt i Władysław Rudyk. W tajnym głosowaniu na W. Dajkę oddano 10 głosów przy dwóch, jakie padły na jego kontrkandydata Wincentego Smyczka. Do funkcji zastępcy był tylko jeden kandydat i zyskał on komplet głosów (w zebraniu uczestniczyło 12 osób). W zarządzie PPS i SD miały taką samą liczbę przedstawicieli³².

Powojenna struktura przetrwała do lat siedemdziesiątych XX wieku, a jej zmiany wiązały się z poszerzaniem granic administracyjnych Rybnika. Najpierw w 1973 roku do miasta włączono Wielopole³³, natomiast Ochojec stał się gminą zbiorczą, obejmującą Wilczę, Książenice, Kamień, Golejów i Grabownię, z siedzibą w Golejowie. W związku z tym Wojewódzka Rada Narodowa w Katowicach uchwaliła z datą 29 grudnia 1972 roku utworzenie gminy Ochojec, wchodzące w życie z początkiem nowego roku³⁴. W pierwszym tygodniu stycznia ukonstytuowały się władze gminne: Gminna Rada Narodowa, licząca 74 członków, oraz jej poszczególne komisje. Nie przeprowadzono nowych wyborów, lecz połączono trzy Gromadzkie Rady Narodowe (Kamień, Wilcza i Golejów), dlatego było to tak liczne zgromadzenie. Z samego Ochojca w gremium tym w 1973 roku działało osiem osób: Gertruda Długaj, Marta Kotula, Franciszek Kulik, Konrad Oczadły, Adam Lasia, Alfred Szala, Paweł Kapol II i Tadeusz Makarowski³⁵.

³¹ APR, PRN w Rybniku, sygn. 316, s. 9v; APR, PRN w Rybniku, sygn. 93, s. 137; MRy/ADH/1694/1715, s. 10; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 161, 178–179; (and), *Najmłodsza dzielnica naszego miasta*, „Nowiny” 2012, nr 17, s. II.

³² APR, PRN w Rybniku, sygn. 93, s. 138, 139.

³³ Uchwała Prezydium MRN nr 124/439/72 z 12 października 1972 roku, zatwierdzona uchwałą MRN nr XXIII/90/72. APR, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rybniku, zespół nr 160 (dalej: PMRN w Rybniku), sygn. 42, s. 46, 61. H. Rola podał datę włączenia 1 lutego 1970. H. Rola, *Obszar i ludność* [w:] *Rybnik...*, s. 394–395. M. Szołtysek w publikacji z 1997 roku podał błędną datę (1975), w publikacji z 1999 roku już poprawną. M. Szołtysek, *Rybnik...*, s. 75; tenże, *Dzielnice...*, s. 19.

³⁴ W wyniku przeprowadzonych wyborów na przewodniczącego GRN i jego zastępcy stanowiska te objęli Karol Biliniewicz i Alojzy Oleś, jedyni zresztą kandydaci. Naczelnikiem gminy był Rufin Szymała, sekretarzem Urzędu Gminnego Dorota Skupień. APR, Urząd Gminy Ochojec z siedzibą w Golejowie, zespół nr 323 (dalej: UGO), sygn. 1, s. 2, 3–4; M. Szołtysek, *Dzielnice Rybnika*, Rybnik 1999, s. 28; E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki samorządowych wspólnot*, „Zeszyty Rybnickie” 3, Rybnik 2006, s. 101; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 162; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163; (and), *Najmłodsza...*, s. II.

³⁵ APR, UGO, sygn. 1, s. 13.

Stan ten trwał krótko, bo zaledwie cztery lata. W 1977 roku postanowiono włączyć do Rybnika sołectwa Grabownia, Golejów i Kamień pod Rzędówką. Uchwała weszła w życie 1 lutego tegoż roku³⁶. Sołectwa Wilcza i Ochojec włączono do gminy Pilchowice³⁷. Funkcję sołtysa pełnili Wincenty Kaczmarek i Alfred Szala, w 1978 roku jako podsołtysa dla Ochojca GRN w Pilchowicach zatwierdziła Henryka Małka³⁸. W 1988 roku sołtysem Ochojca była Danuta Kieś, następnie Janina Piecha, zaś w 1996 roku był nim Gerard Skupień³⁹. Mieszkańcy Ochojca kandydowali do ciał przedstawicielskich na poziomie gminy Pilchowice, np. Stefan Bernacki został radnym w 1990 roku⁴⁰.

Kolejna zmiana przynależności administracyjnej oraz statusu nastąpiła z końcem XX wieku. Inicjatywa została podjęta w 1999 roku, w sołectwie przeprowadzono referendum w sprawie przyłączenia Ochojca do Rybnika, które przyniosło w odpowiedzi zdecydowaną wolę połączenia miejscowości. Uchwałą Rady Miejskiej utworzono dzielnicę Ochojec oraz nadano jej statut⁴¹, a Rybnik od tego momentu zyskał 27 dzielnicę. Powołano wówczas liczącą piętnaście osób radę dzielnicy Ochojec, której przewodniczącym został Michał Bernacki, a przewodniczącym zarządu RD Jan Poręba⁴². W latach 2003–2007 piętnastoposobową Radę Dzielnicy tworzyli: Jan Kowal (przewodniczący RD), Roman Kowalski (zastępca przewodniczącego RD w latach 2003–2005), Jan Poręba (przewodniczący Zarządu RD), Mieczysław Depczyński (członek Zarządu, zastępca przewodniczącego i skarbnik), Antoni Piecha, Janusz Bernacki, Rajnhold Twardawa, Stefan Bernacki (zastępca przewodniczącego od 2005 roku), Krzysztof Szafraniec, Jerzy Rajca, Marian Miczajka, Zygmunt Lisoń, Bożena Kubica,

³⁶ Uchwała nr XVII/63/77 MRN w Rybniku. APR, Miejska Rada Narodowa w Rybniku, zespół nr 304 (dalej: MRN w Rybniku), sygn. 30, s. 42; tamże, sygn. 31, s. 102. M. Szołtysek, *Rybnik...*, s. 75; tenże, *Dzielnice...*, s. 15; H. Rola, *Obszar...*, [w:] *Rybnik...*, s. 395, 403; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 162; (and), *Najmłodsza...*, s. II.

³⁷ Dz.U. 1977, nr 3, poz. 14; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179; (and), *Najmłodsza...*, s. II.

³⁸ Archiwum Państwowe w Gliwicach (dalej: APG), Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach (zespół nr 349, dalej: GRN Pilchowice), sygn. 75, s. 6.

³⁹ (HL), *Dotrzymał słowa*, „Dziennik Rybnicki” 1997 nr 17, s. III; Zbiory prywatne Stefana Bernackiego, Obwieszczenie Gminnej Komisji Wyborczej w Pilchowicach z dnia 20 maja 1988 r.

⁴⁰ Zbiory prywatne Stefana Bernackiego, Zaświadczenie z 28 maja 1990 roku.

⁴¹ Uchwała nr 531/XXI/2001 Rady Miasta Rybnika z dnia 14 lutego 2011 roku w sprawie utworzenia Dzielnicy Ochojec i nadania jej statutu.

⁴² Dz.U. 2000, nr 117, poz. 1230; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 180; *Rybnik wita Ochojec*, „Gazeta Rybnicka” 2001, nr 1, s. 13–14; W. Troszka, *Ochojec zmienił adres*, „Nowiny” 2001, nr 1, s. 3; (WaT), *Zamiast studni*, „Nowiny” 2001, nr 12, s. 4; A. Karpeta, *Ochojec: Nam się udało!*, rozmowa z Mieczysławem Depczyńskim, „Nowiny” 2011, nr 26, s. 3. A. Derwisz, *Zielona wizytówka*, rozmowa z Krzysztofem Szafrancem, „Nowiny” 2011, nr 31, s. 7.

Jerzy Biskup oraz Eugeniusz Berger⁴³. W skład RD na kadencję w latach 2011–2015 weszli: Krzysztof Szafraniec (przewodniczący RD), Roman Noga (zastępca przewodniczącego), Antoni Piecha, (przewodniczący Zarządu), Marian Miczajka (zastępca przewodniczącego Zarządu), Ryszard Bujnowski, Maria Cieślar, Edward Dajka, Lidia Kuźnik, Henryk Małek, Władysław Pieńkosz, Ewa Hoppe-Polak, Mariusz Trojan, Janina Piecha, Piotr Powiecka i Barbara Wieczorek. Przy kolejnych wyborach do lojalnego samorządu zmiany personalne były niewielkie. Pojawiły się dwa nowe nazwiska, reszta członków RD pozostała na następną kadencję, zmieniając jedynie zakres pełnionych obowiązków: Krzysztof Szafraniec (przewodniczący RD), Ewa Hoppe-Polak (zastępczyni przewodniczącego), Antoni Piecha (przewodniczący Zarządu), Barbara Wieczorek (zastępczyni przewodniczącego Zarządu) Ryszard Bujnowski, Andrzej Ciesielski, Maria Cieślar, Edward Dajka, Lidia Kuźnik, Roman Noga, Lucjan Rudnicki i Barbara Smyczek⁴⁴.

Ponadto Krzysztof Szafraniec startował w wyborach do rady Miasta Rybnika w 2010 i 2014 roku, uzyskując mandat⁴⁵.

Pieczęcie i znak wspólnoty

Do uprawnień gminy wiejskiej należało używanie pieczęci. Ochojec używał pieczęci już w XVIII wieku, a przez trzy stulecia pojawiły się trzy obrazowe (typ przedmiotowy) oraz pieczęć napisową⁴⁶. Poza pieczęcią napisową pieczęcie obrazowe nawiązywały do lesistego charakteru miejscowości otoczonej borami⁴⁷.

Pierwszy typ obrazowy to okrągła pieczęć o średnicy 19 mm, która pojawiła się dwukrotnie w Katastrze Karolińskim w latach 1722–1723. Wizerunek przedstawia bezlistne drzewo z inicjałem „O” oznaczającym nazwę wsi poniżej i głową jelenia po lewej⁴⁸. Drugi typ obrazowy miał większą średnicę (30 mm). M. Gumowski znał jej odcisk z 1835 roku, sądził jednak, iż ta wersja mogła pojawić się już w XVIII wieku. W godle napieczętym przedstawiono złamane drzewo z wyrastającymi po dwóch stronach dwoma gałęziami. W otoku biegł napis: GEM[EINDE] OCHOIEZ | RYBNIKER | KREIS⁴⁹. Trzecia pieczęć obrazowa znana jest w trzech wersjach, co wiązało się ze zmianami poli-

⁴³ <https://ochojec.weebly.com/sk322ad-osobowy-rd.html>, 08.06.2018.

⁴⁴ <https://ochojec.weebly.com/sk322ad-osobowy-rd.html>, 08.06.2018.

⁴⁵ http://bip.um.rybnik.eu/docs/2016/04/19/file_4348720.pdf, 08.06.2018

⁴⁶ E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 101–102.

⁴⁷ E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 102; B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 316.

⁴⁸ Pieczęć ta jest słabo odcisnięta, co utrudnia odczytanie. E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 102.

⁴⁹ M. Gumowski, *Herby i pieczęcie miejscowości wojew. śląskiego*, Katowice 1939, s. 197; E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 102.

tycznymi, a także wymianą tłoków. W godle napieczętym niezmiennie widnieją gałązki dębu z żołędziami (choć M. Gumowski uznał je za ornament, nie godło), modyfikacjom natomiast ulegała legenda. Najstarsze odciski tej pieczęci znane są z lat 1849 i 1859 (uwierzytelniono nią dokumenty datowane odpowiednio na 13 marca i 26 października). Jej pojawienie wiązało się z ustanowieniem w 1818 roku powiatu rybnickiego, a prawdopodobnie używana była równoległe z pieczęcią napisową także w drugiej połowie XIX wieku. W le-

Pieczęć Gminy Ochojec, 1881 rok. Muzeum w Rybniku.

gendzie biegł napis GEMEINDE OCHOJETZ | RYBNIKER | KREIS, a średnica wynosiła 31 mm⁵⁰. Zastanawiająca jest zmiana wyglądu godła, jaka musiała mieć miejsce w tym czasie. Chodzi o pieczęć z 1835 roku, która już miała napis odnoszący się do powiatu rybnickiego — co wskazuje, iż M. Gumowski mylnie datował ją na osiemnaste stulecie — a w której godło prawdopodobnie wzorowano na wcześniejszym, znanym z Katastru. W pieczęci z 1849 roku godło zostało zmienione, zatem wymiana tłoka musiała dokonać się między 1835 a 1849 rokiem — pierwszym znanym użyciem pieczęci z liśćmi w godle. Kolejną pieczęcią była pieczęć używana w latach 1922–1934. Najistotniejsza różnica dotyczyła legendy, a właściwie — z przyczyn oczywistych — jej języka. Napis brzmiał: GMINA OCHOJEC | POWIAT | RYBNIK. W 1934 roku na polecenie starosty gminy powiatu rybnickiego wymieniały tłoki swych pieczęci. Różnica pojawia się w legendzie, otoczonej potrójnym otokiem GMINA OCHOJEC * POWIAT RYBNIK * i wielkości (33 mm). Pieczęć ta była używana do września 1939 roku⁵¹. Standardowa pieczęć gminna w latach 1939–1945 zawierała godło Trzeciej Rzeszy oraz nazwę gminy w języku niemieckim. Kolejna wielka akcja wymiany pieczętek miała miejsce w 1945 roku. W myśl okólnika Urzędu Wojewódzkiego Śląsko-Dąbrowskiego z 7 marca 1945 roku dotyczącego pieczęci urzędowych związków samorządu terytorialnego rybnicki Wydział

⁵⁰ E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 102.

⁵¹ M. Gumowski, *Herby...*, s. 198; E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 102.

Powiatowy złożył zamówienie także na pieczęć dla gminy Ochojec. Nowa pieczęć kosztowała 70 zł. Pieczęć tę wykonała Fabryka Stempli Zakład Grawer-ski A. Słojewski z Katowic. Notabene Wydział Powiatowy w listopadzie zalegał z zapłatą rachunku z końca maja za sześć pieczętek, w tym dla Ochojca⁵². Pieczęć zarządu gminy była ujednolicona: w owalu widniało godło państwowe, pod nim zaś napis ZARZĄD GMINY OCHOJEC pow. rybnicki. Na posiedze-niu władz gminnych, odbytym 13 lutego zdecydowano, że jako pieczęci urzędo-wej będzie się używać starej z godłem Ochojca w postaci dwóch dębowych ga-łązek⁵³. Jak się okazało, w marcu 1945 roku, gmina posługiwała się zastępczą pieczęcią. Używano pieczętki Oddziału Młodzieży Powstańczej, którą opatry-wano dodatkową pieczęcią napisową: gmina Ochojec. Na tarczy widniał wize-runek orła, w otoku biegł napis Oddział Młodzieży Powstańczej (górá) Ochojec pow. Rybnik (dołem)⁵⁴. Przypuszczalnie była to jedyna pieczęć, która się zacho-wała z okresu międzywojennego, a starej pieczęci gminnej nie udało się odzys-kać.

Osobnym typem pieczęci są pieczęcie napisowe. Znane się dwie wersje: w języku niemieckim i polskim. Pierwsza (o średnicy 27 mm) zawiera napis: umieszczoną centralnie nazwę wsi Ochojecz oraz w otoku: GEMEINDE * KREIS RYBNIK *. Wspomniana jest w 1909 roku. Pieczęć tę zastąpiono w 1922 roku, kiedy to napis został podany po polsku⁵⁵.

Na podstawie godel pieczętnych M. Gumowski wyprowadził znak wspólnoty, niewłaściwie nazywany przez niego herbem (gminy wiejskie nie

Pieczęć Zarządu Gminy Ochojec, 1945 rok, APR.

Pieczęć zastępcza Gminy Ochojec, 1945 rok, APR.

⁵² APR, PRN w Rybniku, sygn. 305, s. 6, 30, 35, 41.

⁵³ APR, PRN w Rybniku, sygn. 551, s. 6.

⁵⁴ Takie pieczęcie zachowały się na pismach z marca 1945 r. APR, PRN w Rybniku, sygn. 551, s. 6, 8, 11–13.

⁵⁵ E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 102–103.

miały prawa używania herbu). Ponieważ jednak liście dębu z XIX-wiecznych pieczęci uznał za ornament, przyjął za właściwy wizerunek używany wcześniej, drzewa z wyrastającymi z boków gałęziami, a *które oddane w barwach może mieć zielone drzewo i murawę na tle białym*⁵⁶.

Po przyłączeniu do Rybnika Zarząd Dzielnicy Ochojec wystąpił do Komisji ds. Samorządu i Rozwoju Dzielnic Rady Miasta z pismem o zatwierdzenie wzoru znaku dzielnicy Ochojec⁵⁷.

⁵⁶ M. Gumowski, *Herby...*, s. 198.

⁵⁷ Pismo z 31 sierpnia 2001 r. E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki...*, s. 103.

Życie społeczno-kulturalne Ochojca

Jednym z tematów badawczych, które należy poddać analizie, jest szeroko pojęte życie kulturalno-społeczne określonej jednostki, jaką jest wieś czy dzielnica. Jest to tym ciekawsze zagadnienie, im bardziej złożone. Złożoność ta polega zaś na współistnieniu różnych podmiotów oraz form, a także miejsc, w których przejawiało się życie społeczno-kulturalne.

Z jednej strony pojawia się charakter uczestnictwa mieszkańców Ochojca w życiu społecznym i kulturalnym: publiczny i zorganizowany oraz prywatny i indywidualny, ograniczony do samej wsi/dzielnicy oraz związany z instytucjami o szerszym zasięgu terytorialnym (miasto/powiat). Z drugiej strony pojawiają się instytucje, które mogły służyć i służyły organizowaniu życia społeczno-kulturalnego i pozwalały stworzyć formy uczestnictwa, czyli szkoła, parafia, samorząd. Między tymi instytucjami istniały zasadnicze różnice, które wpływały na natężenie aktywności, różne jej przejawy i cele, czasem działające w harmonii, w innych momentach w kontrze.

Jeśli chodzi o okres działania, najdłuższy „staż” miała szkoła, istniejąca od 1882 roku, która stawiała się w oczach władz oświatowych i państwowych narzędziem nie tylko kształcenia, ale też kształtowania postaw zarówno najmłodszego pokolenia, jak i starszych mieszkańców. I nie miały na ten sposób widzenia placówki edukacyjnej większego wpływu zmiany przynależności państwowej, czy obowiązujących wykładni światopoglądowych. Parafia powstała wiek później, w 1981 roku, a ze zrozumiałych względów nacisk kładła na rozwój duchowy, w którym stowarzyszenia religijne miały pomagać. Wreszcie pojawia się ważna dla lokalnej społeczności działalność samorządu, który z jednej strony był organizatorem i inicjatorem różnych przedsięwzięć, z drugiej czynnikiem mogącym do pewnego stopnia regulować oddolne inicjatywy. O osobach działających w różnych organizacjach i udzielających się społecznie mówił przewodniczący Rady Dzielnicy¹.

Dla miejscowego życia społeczno-kulturalnego niepoślednie znaczenie miała karczma, od lat siedemdziesiątych XIX wieku należąca do rodziny Machoczków, rozbudowana pod koniec pierwszej dekady XX wieku o dużą salę

¹ A. Derwisz, *Zielona wizytówka*, rozmowa z Krzysztofem Szafrąncem, „Nowiny” 2011, nr 31, s. 7.

taneczną wraz ze sceną². Scena ta zapewne służyła wystawianiu amatorskich przedstawień w wykonaniu uczniów szkoły lub innym formom scenicznym, była wykorzystywana w czasie akademii i zebrań. W 1939 roku właścicielka karczmy zdecydowała się na wyjazd do Niemiec. W 1950 roku nieruchomość uznano za mienie poniemieckie³ (choć wydaje się, że raczej za porzucone, zwłaszcza jeśli brakowało spadkobierców) i przejęte przez Skarb Państwa. Miejsca ludność korzystała z niektórych pomieszczeń, generalnie jednak w budynku nie przeprowadzano koniecznych remontów. W 1966 roku Skarb Państwa postanowił przeznaczyć dawną salę na sprzedaż. Zainteresowana była nim Spółdzielnia Inwalidów „Łączność” w Rybniku z zamiarem urządzenia tam magazynu. Dla ochojczan otwarła się ewentualna możliwość otrzymania jednego z pomieszczeń na salę widowiskową lub taneczną. Ostatecznie z zamiarów remontowych wycofano się, budynek dawnej karczmy został rozebrany, materiał zaś wykorzystany częściowo do budowy lokalu, który służył celom społecznym i rozrywkowym, lecz stał się też powodem sporów. W tym momencie trzeba cofnąć się nieco w czasie i przywołać sytuację lokalową miejscowej jednostki OSP. Straż pożarna pierwotnie korzystała najpierw z budynku gospodarczego szkoły, a potem pomieszczeń pod salą dawnej karczmy, jednak warunki tam panujące, przede wszystkim wilgoć, źle wpływały na sprzęt. Coraz częściej pojawiał się zatem postulat wybudowania nowej remizy. Pierwsze bardziej zdecydowane głosy rozbrzmiały w 1959 roku, w tym podjęcia decyzji w sprawie budynków poniemieckich, czyli dawnej gospody. Pojawiła się także kwestia odpowiedzialności finansowej, opłat za wynajem pomieszczeń i zakup sprzętu. Co dziwne, jednostka w Ochojcu nie wykorzystwała całej puli przewidzianej w budżecie gminy (wówczas w Golejowie), a pieniądze przeznaczono na inne cele. Zgoda na budowę nowej remizy została wydana w 1964 roku, zaś strażacy zobowiązali się pracować przy tej inwestycji społecznie. Część materiałów budowlanych pochodziła z rozbiórki zabudowań tartaku. Plan przewidywał zakończenie prac w 1965 roku, ale nastąpiło opóźnienie i uroczyste oddanie budynku do użytku odbyło się 22 maja 1966 roku. Bardzo szybko okazało się, że potrzeby są większe i już na początku lat siedemdziesiątych XX wieku pojawiła się kwestia rozbudowy obiektu. W czasie zebrania wiejskiego, jakie odbyło się 6 czerwca 1971 roku, podjęto decyzję o rozbudowie remizy mieszczącej się przy ul. Rybnickiej 23. Powołano Społeczny Komitet Rozbudowy Remizy Strażackiej przy OSP w Ochojcu oraz trójki obywatelskie, które miały zbierać składki pieniężne i deklaracje robocizny. W rozbudowie uwzględniono potrzeby nie tylko strażaków, w planach bowiem ujęto salę kinowo-widowiskową oraz salę zebrań. Była to

² Ludwik prowadził tartak, Emil poległ w czasie I wojny światowej. J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 58, 178.

³ Kwerenda w archiwum w Raciborzu nie potwierdziła tego, bowiem w spisie mienia poniemieckiego nie wymieniono ani tego obiektu, ani innego z Ochojca.

odpowieź na potrzeby szerszego grona mieszkańców. *Nadmieniamy, że obecnie miejscowe społeczeństwo a szczególnie młodzież nie miała żadnego środowiska o charakterze kulturalno-oświatowym. Uchwala bowiem nasza stanie się wielkim symbolem rozwijania kultury masowej na wsi i przyczyni się do wszechstronnego tworzenia zespołów artystycznych i drużyn młodzieżowych tak męskich jak i żeńskich*⁴. W pierwotnym zamyśle miała być to niewielka, połączona z remizą świetlica, jednak ostatecznie postanowiono zbudować większy obiekt⁵. Ponieważ materiały budowlane trzeba było „zdobywać”, wyznaczono osoby odpowiedzialne za ich pozyskiwanie⁶. Dwa lata później sprawa ta wróciła na majowym posiedzeniu Gminnej Rady Narodowej, na którym postanowiono wspomniany czyn społeczny ująć w planach własnych i zatwierdzić. W październiku jednak wycofano się z tego postanowienia, zaś kwotę przeznaczoną na budowę strażnicy w Ochojcu (140.000 zł) przeniesiono na inne zadanie. Decyzja ta wynikała

Budowa remizy, zbiory S. Bernackiego.

⁴ Muzeum w Rybniku, sygn. H/3870, Prośba z 16 marca 1971 o przydzielenie dotacji na przebudowę świetlicy przy remizie [b.p].

⁵ Muzeum w Rybniku, sygn. H/3870, Prośba z 16 marca 1971 [b.p]; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 6, 15–16; tamże, *Ochojska kaplica*, [mps.]; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179; W. Troszka, *Kto wybudował, kto przehandlował*, „Nowiny” 2009, nr 25, s. 7; (WaT), *Strażacy zamiast hurtowni*, „Nowiny” 2009, nr 27, s. 3.

⁶ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Urząd Gminy Ochojec z siedzibą w Golejowie, zespół nr 323 (dalej: UGO), sygn. 1, s. 180, 187, 189; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*; s. 12–13, 17.

z sytuacji prawnej. Jak się okazało, mieszkańcy Ochojca przystąpili do działania właściwie bez koniecznych zezwoleń i dokumentacji. Materiał pozyskano z zbiórki starej sali, w wyniku zbiórki uzyskano też 30.000 zł, lecz kontynuacja zadania okazała się problematyczna⁷. W 1977 roku mieszkańcy Ochojca zgłosili do Komisji i Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Pilchowicach wniosek o uzupełnienie komitetu społecznego, a radni gminni jednogłośnie przegłosowali, aby sprawę tę załatwić na zebraniu wiejskim w kwietniu tego roku. Budowa strażnicy — a właściwie obiektu pełniącego szerszą rolę „domu kultury”, jak zdecydował naczelnik gminy Pilchowice — stała się jednym z trzech zadań realizowanych w ramach czynu społecznego w gminie. Władze gminy zostały zobowiązane jedynie do zapewnienia strażakom w Ochojcu pomieszczeń operacyjnych. Wyraźnie zaznaczył się spór między władzami gminnymi a jednostką OSP, zakończony kompromisowym rozwiązaniem⁸. Procedury i prace budowlane przeciągały się w czasie, zadanie odwlekano, w dodatku wprowadzenie stanu wojennego w 1981 roku wraz z jego konsekwencjami społeczno-gospodarczymi osłabiły aktywność organizacji społecznych w Ochojcu. W 1983 roku ponownie dały o sobie znać nieporozumienia między Urzędem Gminy w Pilchowicach a OSP w Ochojcu, gdy strażacy zaczęli myśleć o wybudowaniu nowej remizy. Z czasem pojawiły się kolejne potrzeby, m.in. wymiana instalacji elektrycznej i grzewczej, a w 1986 roku pojawił się wniosek (uchwała walnego zebrania OSP) o rozbudowę remizy, przy czym rok wcześniej przystąpiono do załatwiania własności gruntu, na którym znajdował się budynek⁹. Gdy w 1996 rok Gerard Skupień został wybrany na stanowisko sołtysa Ochojca, obiecał, że powstanie nowa remiza strażacka. Ruszyły prace i odnowiony budynek został oddany do użytku w 1997 roku. Ostatecznie dawne zamiary zrealizowano w latach 1994–1997, sięgając do dokumentacji z 1981 roku i w ciągu trzech miesięcy budynek był już gotowy w stanie surowym, natomiast 3 maja 1997 roku odbyło się uroczyste otwarcie remizy¹⁰. Perturbacje z rozbudową odezwały się echem w późniejszych latach, kiedy prasa wykazała pewne nią zainteresowanie. W prasowych artykułach dość swobodnie posługiwano się pojęciami „remiza” i „dom kultury”.

⁷ Uchwała nr III/12/73. APR, UGO, sygn. 1, s. 179, 180–181, 183, 223 (kopie s. 224–226), 246; tamże, sygn. 2, s. 2.

⁸ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Gliwicach (dalej: APG), Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach (zespół nr 349, dalej: GRN Pilchowice), sygn. 1, s. 47, 56; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*; s. 20, 21.

⁹ APG, Urząd Gminy w Pilchowicach (zespół nr 347, dalej: UG Pilchowice), sygn. 33, s. 2, 48, 52, 58, 60; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*; s. 26.

¹⁰ (HL), *Dotrzymał słowa*, „Dziennik Rybnicki” 1997 nr 17, s. III; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*; s. 40, 44.

W lokalu, który nazywano „domem kultury”, mieściła się sala, wykorzystywana na organizowanie imprez, w tym prywatnych. W 1996 roku po incydentach, wywołanych prawdopodobnie przez wracającą z odbywających się tam dyskotek młodzież, przeprowadzono kontrolę. Dzierżawca nie miał koncepcji na sprzedaż alkoholu, a ten zapewne był sprzedawany. W wyniku wspomnianej kontroli umowa dzierżawna została rozwiązana. Po włączeniu sołectwa do Rybnika Gmina Pilchowice za porozumieniem spisanim 3 kwietnia 2001 roku przekazała budynek jako mienie komunalne Miastu Rybnik, a władze miasta zarząd nad budynkiem przekazały Zakładowi Gospodarki Mieszkaniowej, który ogłosił przetarg na wspomnianą salę. Wygrał go najemca, który planował umieścić w sali hurtownię sprzętu AGD, co doprowadziło do protestów mieszkańców i sporu z władzami miasta. W budynku tym znalazła się również filia biblioteki oraz siedziba Rady Dzielnicy. Pojawiły się głosy, by urządzić w nim dom kultury, ale to byłoby kosztowne rozwiązanie. Ostatecznie w 2009 roku podjęto decyzję o przekazaniu budynku w użytkowanie miejscowej OSP¹¹. Budynek po blisko czterdziestu latach wymagał remontów, które ze względu na koszty prowadzono etapami w latach 2015–2017. W trakcie prac przeprowadzono remont sali, termoizolację, wymianę okien i systemu ogrzewania¹².

Dzięki infrastrukturze w Ochojcu szkoła i budynek użytkowany przez Ochotniczą Straż Pożarną pełnią zadanie miejscowego ośrodka kultury.

Szkoła wydaje się jednym z najpoważniejszych czynników oddziaływujących na szeroko rozumianą działalność społeczno-kulturalną, co wynika z samej jej istoty, poza tym zachowane są źródła, jak chociażby kroniki szkolne, czy kroniki działających przy szkole organizacji. Informacje te są jednak fragmentaryczne i pozwalają jedynie wspomnieć niektóre z przejawów działalności szkoły w sferze społeczno-kulturalnej. W dwudziestoleciu międzywojennym odbywały się przedstawienia teatralne¹³, które zapewne były też okazją do zebrania funduszy na potrzeby szkoły. W szkole funkcjonował chór, który 28 maja 1933 roku wziął udział w zjeździe szkół powszechnych w Chwałęcicach, podczas którego wystąpiły zespoły wokalne poszczególnych szkół (Rybnik I, II, III i IV, Wielopole, Orzepowice, Grabownia, Golejów, Ochojec i Chwałęcice)¹⁴. Od nauczycielstwa oczekiwano aktywności, nie dziwi więc, iż Bernard Kugler był

¹¹ M. Goślińska, *Gospodynie z Ochojca niech się bawią w stodole*, „Gazeta Wyborcza. Katowice”, 10 lipca 2009, http://katowice.wyborcza.pl/katowice/1,35019,6809400,Gospodynie_z_Ochojca_niech_sie_bawia_w_stodole.html; 08.02.2017; W. Troszka, *Kto wybudował, kto przehandlował*, „Nowiny” 2009, nr 25, s. 7; (WaT), *Strażacy zamiast hurtowni*, „Nowiny” 2009, nr 27, s. 3; (WaT), *Strażacy...*, s. 3; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 180; Archiwum parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Rybniku-Ochojcu, Kronika parafii Ochojec, rok 1996 [b. p.].

¹² Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Porozumienie z 3 kwietnia 2001 roku [kopia]; (S), *Zmienia oblicze*, „Gazeta Rybnicka” 2017, nr 1, s. 20.

¹³ http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22, 16.09.2015.

¹⁴ *Pod czarem pieśni polskiej nad granicą polsko-niemiecką*, „Polska Zachodnia” 1933, nr 53, s. 8.

inicjatorem założenia koła Polskiej Organizacji Wojskowej i Związku Strzeleckiego, działających przy miejscowej szkole¹⁵. Jak wynika z analizy aktywności kierownika szkoły, w gminie Ochojec działały także straż pożarna, Polski Związek Zachodni (PZZ) oraz Związek Powstańców Śląskich, a w każdej z tych organizacji B. Kugler działał jako członek zarządu (najczęściej sekretarz)¹⁶.

Polski Związek Zachodni powstał w 1934 roku w wyniku reorganizacji Związku Obrony Kresów Zachodnich (ZOKZ). W Ochojcu koło tej organizacji założono prawdopodobnie w marcu 1930 roku¹⁷. W 1932 roku powołano przy nim specjalny komitet, który miał zająć się zorganizowaniem publicznej wieczornicy w ramach tygodnia poświęconego zagadnieniom stosunków polsko-niemieckich. Na czele tego komitetu stanął B. Kugler. Zarząd w 1935 roku tworzyli Adolf Olbrych, Bernard Kugler jako sekretarz, Władysław Kowal i Franciszek Frysztacki. Koło liczyło w tym czasie 56 członków — o swoim członkostwie w tej organizacji wspominał m.in. Emanuel Kapoł. Wśród działań lokalnej grupy ZZP wymieniano urządzenie poranków i wieczornic z okazji świąt narodowych oraz organizowanie odczytów, spotkania zaś odbywały się w miejscowej szkole¹⁸.

Na terenie wsi powołano także Związek Powstańców Śląskich. Stało się to prawdopodobnie w drugiej połowie lat dwudziestych, brak bowiem wcześniejszych wzmianek. Być może inicjatorem założenia koła ZWŚl. w Ochojcu był B. Kugler, który w tym czasie rozpoczął w tej wsi pracę, aczkolwiek

¹⁵ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 178; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,16.09.2015.

¹⁶ *Z działalności Polskiego Zw. Zach. w powiecie rybnickim. Ochojec*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1939, nr 26, s. 2; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 178; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,3,16.09.2015.

¹⁷ Informacja o założeniu koła znalazła się w sprawozdaniu z rocznej działalności, przedstawionym na Zjeździe Powiatowym 14 czerwca 1931 r. *Piękny dorobek prac Z.O.K.Z. w Rybnickim*, „Polska Zachodnia” 1931, nr 163, s. 6. Pojawiające się w prasie informacje o zebraniach Z.O.K.Z. w Ochojcu nie zawsze jednak odnosiły się do omawianej miejscowości, a mogły dotyczyć Ochojca w powiecie pszczyńskim (obecnie część Katowic). *Walne zebrania Z.O.K.Z.*, „Polska Zachodnia” 1930, nr 74, s. 6; *Kalendarzyk zebrań. Z.O.K.Z.*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 94, s. 10; *Kalendarzyk zebrań. Z.O.K.Z.*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 147, s. 11. Podobna sytuacja pojawia się dla Koła Przyjaciół Harcerzy i Narodowo-Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy — wzmianka ta raczej dotyczy Ochojca „pszczyńskiego” *Zebranie K.P.H. w Ochojcu*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 177, s. 9, *Kalendarzyk zebrań*, „Polska Zachodnia” 1936, nr 94, s. 10; *Kalendarzy zebrań*, „Polska Zachodnia” 1936, nr 95, s. 13; *Kalendarzy zebrań*, „Polska Zachodnia” 1936, nr 334, s. 10.

¹⁸ *Z życia organizacyjnego Z.O.K.Z. Ochojec pow. rybnicki*, „Polska Zachodnia” 1932, nr 281, s. 9; *Z ruchu Polsk. Zw. Zachodniego w powiecie rybnickim*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 166, s. 7; *Kalendarzyk zebrań Polskiego Związku Zachodniego*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 67, s. 10; MRy/ADH/1694/1715, s. 7; *Z działalności Polskiego Zw. Zach. w powiecie rybnickim*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 26, s. 2; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Zaświadczenie z 25 października 1945 roku [kopia].

W. Smyczek pisał: *Organizowałem również akcje społeczne jak Zw. Powstańców Śląskich, P.O. W., Zw. Zachodni, w których związkach stałem jako prezes*¹⁹. Koło to zapewne nie było liczne, a w pojedynczych deklaracjach członkowie informowali jedynie o swojej przynależności do ZPŚl. przed wybuchem II wojny światowej, nie określając nazwy koła miejscowego²⁰.

W Ochojcu powołano do życia Towarzystwo Młodych Polek (TMP), chociaż brak dokładniejszej daty założenia koła. 7 marca 1928 roku odbyło się walne zebranie towarzystwa, na którym wybrano nowy zarząd, więc musiało działać już wcześniej. Przewodniczącą nowego zarządu miejscowego koła TMP została nauczycielka Marta Steuer, której funkcję przewodniczącej powierzono także na walnym zebraniu 7 marca 1935 roku²¹. Miejskowe koło w swej działalności zapewne nie odróżniało się od innych kół, można więc przypuszczać, iż organizowało zabawy, jednakże prasowa wzmianka o zorganizowanej przez TMP w Ochojcu zabawie karnawałowej w 1931 roku wydaje się odnosić do Ochojca w powiecie pszczyńskim (obecnie dzielnica Katowic)²².

Pieczęć Związku Powstańców Śląskich, Grupa Ochojec, 1934 rok, zbiory L. Węgrzyk-Łanowy.

Kolejną organizacją, jaką założono w Ochojcu, był Obóz Zjednoczenia Narodowego²³ — organizacja polityczna o narodowym, konserwatywnym charakterze, skupiona wokół osoby marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego. 7 listopada 1937 roku odbyło się w Ochojcu zebranie konstytucyjne miejscowego oddziału. Podczas tego spotkania poseł na Sejm Śląski Jan Dziuba wygłosił referat programowy, następnie zaś wybrano prezydium w składzie: Bernard Kulger (przewodniczący), Wilhelm Węgrzyk

¹⁹ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Powiatowa Rada Narodowa w Rybniku (zespół 154, dalej: PRN), sygn. 551, s. 67.

²⁰ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1694/155, s. 1; sygn. MRy/ADH/1694/993, s. 1; sygn. MRy/ADH/1694/1715, s. 7; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Zaświadczenie z 25 października 1945 roku [kopia].

²¹ *Towarzystwo Młodych Polek w Ochojcu*, „Polska Zachodnia” 1928, nr 77, s. 5; *Towarzystwo Młodych Polek w Ochojcu*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 77, s. 15.

²² W notce prasowej wymieniona jest żona kierownika szkoły Anna Kozłowska, a występy dzieci szkolnych przygotowała Marta Nawratowa, co wskazuje, że nie chodziło o Ochojec w powiecie rybnickim, chociaż notkę umieszczono w rubryce „Z Rybnickiego”. *Zabawa karnawałowa Tow. Polek w Ochojcu*, „Polska Zachodnia” 1931, nr 34, s. 5.

²³ Na temat Obozu Zjednoczenia Narodowego, zob. J. Majchrowski, *Silni – zwarci – gotowi: myśl polityczna Obozu Zjednoczenia Narodowego*, Warszawa 1985.

(zastępca), Marta Steuer (sekretarz), Emanuel Kapol (zastępca sekretarza) i Karol Miera (skarbnik)²⁴.

Warto wspomnieć całkowicie dotychczas pomijany udział ochojczan w Niemieckim Związku Narodowym na Polskim Śląsku (Deutscher Volksbund für Polnisch Schlesien), popularnie nazywanym Volksbundem, który patronował szkołom mniejszościowym i organizacjom kulturalnym. Wykaz podawał 17 członków wspomnianego związku w Rybniku, którzy mieszkali w Ochojcu²⁵.

W 1945 roku utworzono Związek Weteranów Powstań Śląskich²⁶, który później wszedł w skład Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD). Jednak w Ochojcu nie powstało koło miejscowe, natomiast zainteresowani członkostwem w tej organizacji wpisali się do grupy Golejów, skupiającej weteranów z Golejowa, Grabowni i Ochojca. Nie była to liczna grupa, w dodatku słabo zaangażowana: [...] *stwierdza zarazem nieobecność żadnego z członków z Ochojca, którzy bardzo mało interesują się pracą związkową*²⁷. Niektórzy rezygnowali z członkostwa z powodu zbyt wysokich składek²⁸. Natomiast ci, którzy wykazywali większe zainteresowanie aktywnością, weszli w skład władz koła, przy czym chodziło raczej o to, by w zarządzie każda z wchodzących do grupy wsi miała swojego reprezentanta. Na zebraniu 13 lutego 1949 roku powołano nowy zarząd, w którym I wiceprezesem został Wincenty Dajka z Ochojca²⁹, zaś Emanuel Kapol wszedł w skład komisji rewizyjnej³⁰. W październiku tego samego roku na zebraniu nadzwyczajnym, wynikającym z podjętej odgórnie w sierpniu decyzji o połączeniu różnych środowisk kombatanckich, doszło do zmian personalnych w zarządzie i jego członkiem został Antoni Fros z Ochojca³¹. Przy kolejnym wyborze władz koła Golejów w zarządzie nie było już nikogo z Ochojca.

Można przy tym zauważyć, że niektórzy z mieszkańców wsi wpisywali się do różnych organizacji i byli ich członkami jednocześnie, chociaż ideologicznie owe organizacje się wykluczały: *Należałem długie lata do różnych organizacji polskich, Związek Powstańców Śląskich, Związek Zachodni i Związek P.O. Wiańków. [...] W dodatku nadmieniam, że od roku 1945 wstąpiłem jako pierwszy z ramienia gminy do P.P.R. i byłem aż do roku 1958*³².

²⁴ W artykule błędnie podano niektóre imiona i nazwiska. *OZN szybkim krokiem postępuje naprzód w powiecie rybnickim*, „Polska Zachodnia” 1937, nr 320, s. 10.

²⁵ Archiwum Państwowe w Katowicach, Niemiecki Związek Narodowy na Śląsku Polskim t.z. w Katowicach, (zespół nr 77), III, sygn. 103, s. 5–8.

²⁶ Szerzej zob. Z. Kowalski, *Związek Weteranów Powstań Śląskich* [w:] *Encyklopedia powstań śląskich*, Opole 1982, s. 668–670.

²⁷ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1692/41, s. 27.

²⁸ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1692/41, s. 32.

²⁹ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1692/41, s. 35.

³⁰ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1692/41, s. 13, 26, 35.

³¹ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1692/41, s. 39; sygn. MRy/ADH/1694/993, s. 2.

³² Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1694/1715, s. 7.

Edukacja i aktywność pozalekcyjna była celem szkolnych kół zainteresowań (wokalne, taneczne, geograficzne, historyczne, polonistyczne, matematyczne, sportowe), których opiekunami byli nauczyciele konkretnych przedmiotów. W 1959 roku Adam Lasia założył Spółdzielnię Uczniowską „Ptyś”, której był opiekunem do 1972 roku, następnie począwszy od roku szkolnego 1972/1973 zadanie to przejęła Teresa Jantas, która zrezygnowała z niego po dwudziestu czterech latach, z początkiem roku szkolnego 1994/1995. Jej następczynią została Alina Gamoń, która prowadziła US „Ptyś” do zawieszenia jego działalności w grudniu 2002 roku. Spółdzielnia uczniowska miała swój zarząd i radę nadzorczą. W 1984 roku liczyła 65 członków — 100% uczniów z klas V–VIII. Uczniowie prowadzili sklepik szkolny, w którym do nabycia były przybory szkolne, pieczywo (z piekarni Albina Wysłuchy) i koktajle mleczne, organizowali wystawy rękodzieła, byli zapraszani na posiedzenia Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Pilchowicach, brali udział w ogólnokrajowych konkursach spółdzielni uczniowskich (w 1999 roku zdobyli trzecie miejsce w konkursie „O Puchar Ministra Edukacji Narodowej”³³). Organizacją użyteczności publicznej działającą przy szkole był Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP), reprezentowany przez drużynę zuchową „Słoneczka”, istniejącą w latach 1983–1992, której założycielką i opiekunką była Mirosława Grajner³⁴. Starsza grupa wiekowa funkcjonowała na nieco innych warunkach, jako Związek Drużyn Chwałęcice-Ochojec, których komendantem w latach 1973–1974 był Jerzy Markiton³⁵.

Straż Pożarna

Zagrożenie pożarowe zwykle zachęcało do tworzenia formacji do walki z żywiołem. Ogólna wiedza na temat związków sikawkowych i straży pożarnych wskazuje, iż na terenie obecnego Rybnika pierwsze powstawały na przełomie XIX i XX wieku. W Ochojcu istotnie w 1910 roku z inicjatywy Emila Machoczka powstała ochotnicza straż pożarna, której aktywność po kilku latach uległa zanikowi, między innymi przez wybuch I wojny światowej, w której poległ również E. Machoczek. Reaktywacja organizacji nastąpiła już w okresie międzywojennym, a jednym z zaangażowanych w nią ludzi — jako sekretarz

³³ Archiwum Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 3 w Rybniku-Ochojcu (dalej: ZSP nr 3), Spółdzielnia Uczniowska „Ptyś” przy szkole podstawowej w Ochojcu gmina: Pilchowice, [b.p.]; Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa w Ochojcu w latach 1946–2004*, Katowice 2005, s. 29 [mps] http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22, 16.09.2015.

³⁴ Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa...*, s. 29; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22, 16.09.2015.

³⁵ *Z dziejów rybnickiego harcerstwa*, red. E. Soroczan, Z. Soroczan, Katowice 2013, s. 212.

— był kierownik miejscowej szkoły, B. Kugler³⁶. Ta inicjatywa okazała się nie-trwała. Kolejnym okresem załamania działalności OSP były czasy II wojny światowej, kiedy to część strażaków opuściła miejscowość w ramach ewakuacji lub też została wcielona do wojska niemieckiego. Naczelnik straży Franciszek Smyczek zmarł w czasie transportu do Kazachstanu. Problemem było też wyposażenie i brak zaplecza. Reaktywacja organizacji odbyła się 14 listopada 1948 roku, podczas zebrania mieszkańców wsi, kiedy to wybrano pierwszy powojenny zarząd OSP³⁷. Zarząd w tym składzie działał do 1952 roku. W tym czasie nastąpiły też zmiany w statucie. Wiązały się one ze zmianami niektórych funkcji np. naczelnika na komendanta, zlikwidowaniem stanowiska prezesa (przywróconego zresztą w 1957 roku), wprowadzeniem zastępców komendanta. Skład personalny nowo wybranego zarządu zmienił się w niewielkim stopniu, bardziej na zasadzie przesunięć niż wymiany. Naczelnik Gerard Palenga został w czerwcu 1988 roku zwolniony z funkcji za niewywiązywanie się z obowiązków służbowych — o czym poinformował ówczesny prezes OSP Ignacy Małek — a jego stanowisko powierzono Wilibaldowi Ćwielongowi do czasu zwołania walnego zebrania³⁸.

Tabela 4. Skład osobowy zarządów Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu w latach 1948–2002

Data wyborów	Skład Zarządu	Skład Komisji Rewizyjnej
14.11.1948	Wincenty Kaczmarek (komendant) Emil Kapol (naczelnik) Teodor Kauch (sekretarz) Józef Bernacki (skarbnik) Wincenty Dajka (członek zarządu) Paweł Kłosek (członek zarządu)	Adam Lasia (przewodniczący) Józef Skupień Wilhelm Frysztacki

³⁶ Rok 1910 jako datę założenia OSP w Ochojcu podawano w sprawozdaniach działalności straży. APG, UG Pilchowice, sygn. 33, s. 5, 20, 37, 50, 54; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Zaświadczenie z 25 października 1945 roku [kopia]; tamże, Powstanie Straży Pożarnej w Ochojcu, s. 3; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 178; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,3,16.09.2015.

³⁷ Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*; s. 6.

³⁸ APG, UG Pilchowice, sygn. 33, s. 15.

Data wyborów	Skład Zarządu	Skład Komisji Rewizyjnej
20.01.1952	Emil Kapol (komendant) Wilhelm Fryszacki (z-ca do spraw technicznych) Wincenty Kaczmarek (z-ca do spraw politycznych) Teodor Kauch (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Józef Skupień (członek zarządu) Paweł Kłosek (członek zarządu)	Wilhelm Skupień (przewodniczący) Alfred Kuczera Gerard Piecha
27.02.1955	Komendant (wakat) Wilhelm Fryszacki (z-ca do spraw technicznych) Wincenty Kaczmarek (z-ca do spraw politycznych) Alojzy Poręba (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Wilhelm Skupień (członek zarządu) Paweł Kłosek (gospodarz) Brunon Małek (delegat prezydium GRN)	Alfred Kuczera (przewodniczący) Eryk Bernacki Jan Adamczyk
24.02.1957	Józef Skupień (komendant) Wilhelm Fryszacki (z-ca do spraw technicznych) Wincenty Kaczmarek (z-ca do spraw politycznych) Alojzy Poręba (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Franciszek Brachman (gospodarz) Brunon Małek (delegat prezydium GRN)	Jan Adamczyk (przewodniczący) Eryk Bernacki Alfred Kuczera
26.12.1957	Wincenty Kaczmarek (prezes) Józef Skupień (komendant) Wincenty Kieś (zastępca komendanta) Alojzy Poręba (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Wilhelm Skupień (członek zarządu) Franciszek Brachman (gospodarz)	Florian Kłosek (przewodniczący) Jan Adamczyk Alfred Kuczera
20.03.1960	Wincenty Kaczmarek (prezes) Eryk Dziewior (naczelnik) Józef Skupień (zastępca naczelnika) Alfred Piecha (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Wilhelm Skupień (członek zarządu) Franciszek Brachman (gospodarz, do 24.12.1962)	Jan Adamczyk (przewodniczący) Ludwik Dajka Wilhelm Fryszacki

Data wyborów	Skład Zarządu	Skład Komisji Rewizyjnej
05.04.1964	Wincenty Kaczmarek (prezes) Ludwik Dajka (naczelnik) Franciszek Węgrzyk (zastępca) Antoni Bernacki (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Wilhelm Skupień (członek zarządu) Florian Kłosek (gospodarz)	Alfred Kuczera (przewodniczący) Alfred Piecha Wilhelm Frysztański
03.03.1966	Wincenty Kaczmarek (prezes) Ludwik Dajka (naczelnik) Franciszek Węgrzyk (zastępca) Tadeusz Makarowski (II wiceprezes) Antoni Bernacki (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Florian Kłosek (gospodarz) Józef Skupień (gospodarz, od 09.04.1967)	Alfred Kuczera (przewodniczący) Alfred Piecha Wilhelm Frysztański
22.02.1970	Wincenty Kaczmarek (prezes) Ludwik Dajka (naczelnik) Franciszek Węgrzyk (zastępca) Tadeusz Makarowski (II wiceprezes) Antoni Bernacki (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Józef Kauch (gospodarz)	Alfred Kuczera (przewodniczący) Alfred Piecha Wilhelm Frysztański
13.02.1972	Wincenty Kaczmarek (prezes) Ludwik Dajka (naczelnik, I wiceprezes) Henryk Dajka (II wiceprezes) Antoni Bernacki (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Józef Kauch (gospodarz)	Alfred Piecha (przewodniczący) Florian Kłosek Wilibald Ćwielong
Luty 1974	Wilibald Ćwielong (prezes) Jan Piontek (naczelnik) Antoni Bernacki (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik) Józef Kauch (gospodarz)	Alfred Piecha (przewodniczący) Florian Kłosek Wilibald Ćwielong
13.02.1977	Wincenty Kaczmarek (prezes honorowy) Wilibald Ćwielong (prezes) Jan Piontek (naczelnik) Henryk Dajka (zastępca naczelnika) Antoni Bernacki (sekretarz) Alfred Szala (skarbnik, zm. 11.02.1979) Serafin Miera (gospodarz)	Alfred Piecha (przewodniczący) Ernest Zielonka Gerard Palenga Ignacy Małek

Data wyborów	Skład Zarządu	Skład Komisji Rewizyjnej
01.02.1981	Ludwik Dajka (prezes) Henryk Dajka (naczelnik) Ernest Zielonka (zastępca naczelnika) Stefan Bernacki (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik od 11.02.1979) Jan Piontek (gospodarz, do 14.02.1982) Ignacy Małek (członek)	Wilibald Ćwielong (przewodniczący) Alfred Piecha Edward Dajka Albert Morgała
06.02.1983	Ludwik Dajka (prezes) Ernest Zielonka (zastępca prezesa) Gerard Palenga (naczelnik) Wilibald Ćwielong (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik) Albert Morgała (gospodarz)	Alfred Piecha (przewodniczący) Edward Dajka Ignacy Małek
1987	Ignacy Małek (prezes) Gerard Palenga (naczelnik) Wilibald Ćwielong (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik) Albert Morgała (gospodarz)	Alfred Piecha (przewodniczący) Ludwik Dajka Bogdan Stokłosa
05.02.1989	Ignacy Małek (prezes) Wilibald Ćwielong (naczelnik) Krzysztof Trzop (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik) Albert Morgała (gospodarz)	Alfred Piecha (przewodniczący) Ludwik Dajka Bogdan Stokłosa
23.02.1992	Ignacy Małek (prezes) Wilibald Ćwielong (wiceprezes, naczelnik) Mieczysław Depczyński (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik) Mirosław Zaik (gospodarz) Krzysztof Morgała (członek)	Alfred Piecha (przewodniczący) Ludwik Dajka Ernest Zielonka
28.01.1996	Ignacy Małek (prezes) Bogdan Stokłosa (wiceprezes) Krzysztof Morgała (naczelnik) Andrzej Kuczera (zastępca naczelnika) Mieczysław Depczyński (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik) Serafin Miera (gospodarz)	Wilibald Ćwielong (przewodniczący) Gerard Palenga Michał Zaik

Data wyborów	Skład Zarządu	Skład Komisji Rewizyjnej
22.02.1998	Ignacy Małek (prezes) Bogdan Stokłosa (wiceprezes) Wilibald Ćwielong (naczelnik) Andrzej Kuczera (zastępca naczelnika) Mieczysław Depczyński (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik) Serafin Miera (gospodarz)	Gerard Palenga Michał Zaik
2002	Albert Janocha (prezes) Mirosław Zaik (wiceprezes, naczelnik) Krzysztof Morgała (zastępca naczelnika) Mieczysław Depczyński (sekretarz) Bernard Brzoza (skarbnik) Ignacy Małek (członek zarządu) Mariusz Groborz (gospodarz)	

Źródło: APR, UGO, sygn. 1, s. 187–189; APG, UG Pilchowiec, sygn. 33, s. 10, 11, 13, 15, 32. <http://www.krs-online.com.pl/ochotnicza-straz-pozarna-ochojec-krs-130142.html>, 22.09.2015.

Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*.

Wypożyczenie ochojcejskiej straży było skromne. Posługiwano się sikawką ręczną, a do transportu sprzętu bojowego korzystano z wozów konnych. W 1951 roku remiza strażacka przeniosła się z użytkowanego dotychczas budynku gospodarczego szkoły do pomieszczeń sali po Machoczkach. W tym czasie udało się także pozyskać sikawkę motorowo-ręczną M-200, którą jednak w 1956 roku przejęła komenda powiatowa, w zamian przekazując syrenę alarmową. OSP Ochojec nie pogodziła się z tym stanem rzeczy i przez trzy lata starała się o odzyskanie sprzętu. Sukcesywnie uzupełniano umundurowanie i wyposażenie. Brakowało jednak węży strażackich, choć ogólnie stan zaopatrzenia wypadł zadowalająco. W 1954 roku rozpoczęła się akcja zbiórki środków na zakup nowej motopompy M-800, którą zakupiono jeszcze w tym samym roku. W przekazywanych wyższej instancji informacjach za rok 1970 wymieniano główne problemy miejscowej drużyny: brak mundurów i czapek (powszechny w skali powiatu), brak funduszy i sprawa wyczyszczenia zbiornika przeciwpożarowego. Kontrola społeczna kasy przeprowadzona w kwietniu 1973 roku poza drobnymi brakami wykazała poprawność dokumentacji finansowej³⁹. Jedną z wielu bolączek strażaków był brak odpowiedniego środka transportu. Zwracano się o przydzielenie samochodu wycofanego z eksploatacji od 1971 roku, ostatecznie otrzymano w 1974 roku wóz gaśniczy „Żuk”, który służył przez następne

³⁹ APR, UGO, sygn. 3, s. 24–25; Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/3870, Wyciągi z walnych zebrań za rok 1970 [b.p].

Ochotnicza Straż Pożarna Ochojec, powyżej l. 80 XX wieku; poniżej 1994, przekazanie wozu bojowego, Archiwum OSP Ochojec.

dwadzieścia dwa lata oraz motopompę. W 1996 roku OPS Ochojec otrzymała wóz bojowy „Jelcz”, niestety z uszkodzeniami, zaś „Żuka” przekazano OSP Żernica. Przy zmianie przynależności administracyjnej zarząd gminy Pilchowice zażądał oddania wspomnianego wozu bojowego OSP w Żernicy, która miała zwrócić starego „Żuka”. Doszło do zatargu i interwencji u władz zwierzchnich, ostatecznie wóz bojowy pozostał w Ochojcu⁴⁰. Wśród rozmaitych spraw, z jakimi w tym czasie Ochotnicza Straż Pożarna w Ochojcu zwracała się do Urzędu Gminy w Pilchowicach, pojawiała się sprawa przeniesienia syreny alarmowej, czy zakupu mundurów wyjściowych⁴¹.

Liczebność jednostki nie była duża, zaś w latach powojennych płynna. W 1970 roku OSP liczyła 24 członków, rok później powstała męska drużyna młodzieżowa, licząca 11 druhów. Trzy lata później stan osobowy był niemal identyczny; drużyna młodzieżowa liczyła 10 członków i ta liczba utrzymywała się na stałym poziomie. Natomiast w 1977 roku znacząco wzrosła liczebność członków zwyczajnych straży, bo do 36 druhów. W 1988 roku OSP liczyła 35 członków zwyczajnych (na początku tego roku 27), drużyna młodzieżowa zaś 16. Zastępyła aktywność młodszych i w latach 1991–1993 brak wzmianek o drużynie młodzieżowej, którą przywrócono w 1994 roku. W 1997 roku jednostka liczyła 23 członków czynnych, 10 członków drużyny młodzieżowej, trzech członków honorowych oraz jednego wspierającego. W następnym roku powstała w Ochojcu dwunastoosobowa żeńska drużyna młodzieżowa⁴².

W połowie lat osiemdziesiątych XX wieku rozpoczęto starania o zakupienie sztandaru dla OSP Ochojec. W kwietniu 1985 roku zakupiono sztandar wykonany przez boromeuszki z Piekar Śląskich. Starano się o dotację z Zarządu Gminnego, ale władze gminne odmówiły partycypowania w kosztach (odmowa miała wynikać z umieszczenia na sztandarze wizerunku św. Floriana). Strażacy zebrali potrzebne pieniądze z własnych składek. Sztandar, poświęcony w maju tegoż roku przez ks. Henryka Kołodzieja, jest dwubarwny, awers czerwony, rewers niebieski, napisy i frędzle srebrne. Na licu awersu widnieje św. Florian w popularnej postaci rzymskiego legionisty. Powyżej widnieje napis: ŚWIĘTY FLORIANIE, poniżej zaś: MÓDL SIĘ ZA NAMI. Na rewersie centralnie umieszczono godło strażackie, czyli hełm i skrzyżowane toporki z półkolistym wieńcem, powyżej napis: OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA, poniżej W OCHOJCU oraz w linii poniżej, przesunięte ku brzegom daty 1910 i 1985.

⁴⁰ Wóz tracił sprawność w warunkach zimowych, stąd pojawiła się prośba o zapewnienie ogrzewania w garażu APG, UG Pilchowice, sygn. 33, s. 2, 4, 5; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 18, 31, 42–43, 50.

⁴¹ APG, UG Pilchowice, sygn. 33, s. 1, 3, 7.

⁴² W 1986 r. organizacja liczyła 33 członków, na zebraniu walnym 4 lutego 1987 r. obecnych było 27, 6 strażaków ubyło. APG, UG Pilchowice, sygn. 33, s. 5, 16, 20; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 15, 19, 20, 40, 46, 48.

Drzewce zostało zakończone innym strażackim symbolem, mianowicie strze-listym płomieniem⁴³.

Nie sposób przecenić roli miejscowych strażaków w życiu społeczno-kulturalnym Ochojca, angażowali się we wszystkie działania i inwestycje. Obecność OSP zaznaczała się także poza miejscowością, w akcjach gaśniczych i zawodach strażackich na terenie powiatu. Ochojeccy strażacy brali także udział w imprezach innych drużyn, np. 10 czerwca 1984 roku w uroczystym poświęceniu sztandaru OSP Golejów⁴⁴.

21 listopada 2002 roku Ochotnicza Straż Pożarna w Ochojcu została wpisana do Krajowego Rejestru Stowarzyszeń i od tego roku rozpoczęła się jej działalność jako stowarzyszenia.

Tabela 5. Udział drużyny OSP Ochojec w akcjach w latach 2004–2014

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	3	2	10	1	6	12	4	12	9	8

Źródło: MRy/ADH/3708, H. Rojek, Dzieje Straży Pożarnej w Rybniku.

Drużyna z Ochojca brała udział w zawodach i ćwiczeniach strażackich, przede wszystkim na poziomie gminy, z bardzo różnymi wynikami. Od czasu włączenia w granice administracyjne Rybnika jednostka uczestniczyła w Miejskich Zawodach Sportowo-Pożarniczych — w grupie A plasując się na wysokich pozycjach w rankingu, bowiem w 2009 roku zajęła drugie, zaś w 2013 trzecie miejsce⁴⁵. Ćwiczenia te stanowiły sprawdzian sprawności bojowej między akcjami. W latach 2004–2014 drużyna uczestniczyła w 63 akcjach, najczęściej w roku 2012 (12 wyjazdów, co średnio daje jeden wyjazd na miesiąc) i 2007 (10 wyjazdów), w innych latach rzadziej, a nawet sporadycznie (po jednym wyjeździe w 2004 i 2008 roku).

Poza użytkowanym budynkiem „domu kultury” strażacy dysponowali remizą zbudowaną w latach 1994–1998 oraz sprzętem gaśniczym.

W budynku umownie nazywanym „domem kultury” poza OSP znajduje się także filia biblioteki miejskiej. Biblioteka w Ochojcu została powołana jako jednostka gminna w 1975 roku. Miała filie w Golejowie (powstała w 1969

⁴³ W kronice parafialnej nie ma wzmianki o poświęceniu sztandaru straży pożarnej. APG, UG Pilchowice, sygn. 33, s. 57; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 180; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 27–28.

⁴⁴ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1510, J. Kolarczyk, *Wypisy ważniejszych wydarzeń z dziejów Golejowa*, Golejów 1994 [mps], s. 29.

⁴⁵ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/3708, H. Rojek, *Dzieje Straży Pożarnej w Rybniku*; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 22; 35, 37, 40, 41.

roku) i Grabowni (od 1 lipca 1976 roku), obie jednak po włączeniu wspomnianych dzielnic w administracyjne granice Rybnika zostały przekształcone w filie Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Rybniku jako Filia nr 16 (Golejów) i Filia nr 17 (Grabownia). Sama biblioteka w Ochojcu stała się filią Gminnej Biblioteki w Pilchowicach i pozostawała nią do zmiany granic administracyjnych. W roku 2000 obchodzono dwudziestopięciolecie placówki. W 2001 roku wraz z włączeniem Ochojca do Rybnika księżnica stała się kolejną – nr 12 – filią PiMBP w Rybniku⁴⁶. Literackie oblicze Ochojca wiąże się z postacią Andrzeja Kapłanka, publicysty i pisarza, autora publikacji *Tropami synów słońca*, *Śladami pierzastego węża*, *Pałkiewicz — droga odkrywców*⁴⁷. Warto też wspomnieć o lokalnych gazetkach, szkolnej i parafialnej. Gazetka szkolna zaczęła ukazywać się od 1994 roku, zmieniając tytuły: „Dwa Grosze”, „Grosik”, „Szkołak” i „Echo Trójki”⁴⁸. Gazetka parafialna nosi tytuł „Nasza Parafia Nasza Rodzina”⁴⁹.

Zawody strażackie, 1994 rok, Archiwum OSP w Ochojcu.

⁴⁶ Archiwum ZSP nr 3, Kronika Szkoły Podstawowej w Ochojcu [b.p]; *Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku 1949–1999. Informator*, Rybnik 1999, s. 36, 37.

⁴⁷ (ska), *Andrzej Kapłanek z nową książką*, „Tygodnik Rybnicki” 2016, nr 15, <https://www.nowiny.pl/117393-andrzej-kaplanek-z-nowa-ksiazka.html>, 26.06.2017.

⁴⁸ Archiwum ZSP nr 3, Kronika Szkoły Podstawowej w Ochojcu [b.p]; Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa...*, s. 30, 31.

⁴⁹ D.Keller, *Po 1945 roku* [w:] *Rybnik...* t.2, s. 643.

Obok wybitnie męskiej straży pożarnej w wielu miejscowościach działały koła skupiające kobiety. Najczęściej były to Koła Gospodyń Wiejskich. Taka sytuacja ma także miejsce w Ochojcu. Miejscowe KGW, podlegające Zarządowi Kółek Rolniczych i Organizacji Wiejskich w Rybniku, powstało w 1961 roku. Przewodniczącą była wówczas Gertruda Długaj⁵⁰, która tę funkcję pełniła przez następne lata. W 1978 roku wybrano nową przewodniczącą, Hildegardę Kowol, ale pełniła tę funkcję zaledwie rok, bo już na walnym zebraniu 13 marca 1979 roku zrezygnowała z przewodniczenia. Wybrano wtedy nowy zarząd w składzie: Emilia Skupień (przewodnicząca), Anna Brachman (zastępczyni), Maria Plucik (sekretarz), Aniela Kauch (skarbniczka)⁵¹. E. Skupień po sześciu latach zrezygnowała z funkcji, a jej miejsce zajęła Irena Piecha. Reszta składu zarządu pozostała bez zmian, co wynikało z krótkiego okresu do końca kadencji. Na walnym zebraniu 9 grudnia 1986 roku wybrano nowy-stary zarząd. Zmieniła się jedynie przewodnicząca, którą została Maria Tudzież. I. Piecha została wówczas przewodniczącą komisji rewizyjnej, której członkiniami były Krystyna Małek i Irena Dajka. Do koła należały wówczas 74 członkinie. Kolejne zmiany personalne władz kółka nastąpiło w 1995 roku. Bez zmian pozostały przewodnicząca i jej zastępczyni, zmieniły się jednak sekretarz (Anna Zorek) oraz

Uroczystości dożynkowe, zbiory S.Brackiego.

⁵⁰ Archiwum Koła Gospodyń Wiejskich w Ochojcu (dalej: Archiwum KGW Ochojec), Kronika [Ochojec], b.p.

⁵¹ Archiwum KGW Ochojec, Kronika, b.d.

skarbnik (Urszula Skupień)⁵². 8 marca 2004 roku wybrano nowy zarząd, w składzie: Urszula Konsek (przewodnicząca, prywatnie córka poprzedniej szefowej koła), Katarzyna Miczajka (zastępczyni), Barbara Chrośnik (sekretarz) oraz komisję rewizyjną — Janina Grunwald (przewodnicząca) i członkinie Krystyna Małek i Róża Matusz⁵³. Patronką ochojeckiego KGW została wybrana bł. Karolina Kózkówna, której postać widnieje na sztandarze koła, zakupionym w 1988 roku. Działania KGW nakierowane były na organizowanie różnych kursów praktycznych (szycia, gotowania, wykonywania sztucznych kwiatów, hodowli). Od 1978 roku koło prowadziło wypożyczalnię sprzętu domowego. Wypożyczalnia ta w latach 1998–1999 wymieniła sprzęt i zastawę, a komplet zastawowy zgromadzono dla 150 osób⁵⁴. Ponadto KGW organizowało zabawy, loterie i imprezy, z których dochody przeznaczane były na działalność koła. Niektóre imprezy przyjęły charakter cyklicznych, jak zabawa karnawałowa, Dzień Kobiet, od 2001 roku udział w Dniach Rybnika. Jedną z form działalności koła stał się udział w Miejskim i Powiatowym Turnieju Kół Gospodyń Wiejskich. Celem turnieju zainicjowanego w 2005 roku jest zachowanie dziedzictwa kulturowego

Dożynki w 2004 roku, Archiwum KGW w Ochojcu.

⁵² Archiwum KGW Ochojec, Kronika, b.d.

⁵³ Archiwum KGW Ochojec, Kronika, b.d.

⁵⁴ Archiwum KGW Ochojec, Kronika, b.d.

i kulinarnego regionu, promocja miast i gmin oraz integracja. Zauważalna stała się także turystyczna aktywność członków⁵⁵.

Sport

Ważnym elementem życia społeczno-kulturalnego małej społeczności jest także sport.

Pierwsze wzmianki o związku sportowym w Ochojcu pojawiają się na kilka miesięcy przed wybuchem I wojny światowej, kiedy to 1 marca 1914 roku odbyło się spotkanie Spielverein. Spośród 26 członków wybrano zarząd, w osobach głównego nauczyciela Alfreda Berndta (przewodniczący), właściciela tartaku Ludwika Machoczka (wiceprzewodniczący), księgowego Wiesiołka (sekretarz) oraz członków zarządu, którymi byli drugi nauczyciel Vinzent Dworaczek, Emil Machoczek i niejaki Maln (?). Grupa miała spotykać się w każdą niedzielę i dzień świąteczny. Na zakup sprzętu przeznaczono 60 marek, zaś oświetlenie uzyskać miało poprzez tartak, gospodę i szkołę, a następnie energicznie działać, by pozyskać dalsze urządzenia⁵⁶.

Zapewne powołana w 1914 roku drużyna słabo funkcjonowała i nie wznowiła działalności po 1922 roku, bowiem prasa przy informacjach dotyczących piłkarskiego Podokręgu Rybnickiego nie wzmiankowała o jakiegokolwiek drużynie sportowej z Ochojca. Wiadomo jedynie o funkcjonującej na terenie Ochojca strzelnicy, z której korzystali członkowie różnych grup, np. powstańcy. W 1929 roku strzelanie do tarczy było jednym z elementów świętowania imienin (19 marca) marszałka Polski Józefa Piłsudskiego⁵⁷. W tym czasie strzelnica, której budowę zainicjował Powiatowy Komitet Przysposobienia Wojskowego pod patronatem starosty, nie była chyba jeszcze oficjalnie oddana do użytku. Poświęcenie odbyło się 22 sierpnia 1929 roku, a na uroczystość otwarcia podstawiono nawet specjalne autobusy, które miały dowozić uczestników na miejsce⁵⁸. W okresie międzywojnia działalnością sportową na terenie wsi zajmowała

⁵⁵ Archiwum KGW Ochojec, Kronika, b.d.; (S), *Dzielnicowe show*, „Gazeta Rybnicka” 2008, nr 6-7, s. 22; *Rybnik 13–20 czerwca*, „Gazeta Rybnicka” 2010, nr 6–7, s. 15; *X Jubileuszowy Powiatowy Turniej Kół Gospodyń Wiejskich „Gwara śląska na wesolo”*, <http://www.starostwo-rybnik.pl/aktualnosci-powiatu/689-x-jubileuszowy-powiatowy-turniej-kol-gospodyn-wiejskich-gwara-slaska-na-wesolo>, 08.02.2017; *Koła gospodyń wiejskich o rolnictwie i górnictwie*, „Tygodnik Rybnicki” 2015, <https://www.nowiny.pl/rybnik/106221-kola-gospodyn-wiejskich-orolnictwie-i-gornictwie.html>, 08.02.2017; (D), *Babka babce nierówna*, „Gazeta Rybnicka” 2017, nr 1, s. 43.

⁵⁶ *Ochojetz*, „Rybniker Stadtblatt” 1914, nr 67, s. 3.

⁵⁷ *Uroczystość Imienin Marszałka Piłsudskiego w Golejowie*, „Polska Zachodnia” 1929, nr 86, s. 5.

⁵⁸ *Ochojec (Poświęcenie strzelnicy)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1929, nr 110, s. 3.

się Młodzieżowa Organizacja Powstańcza, a główną, o ile nie jedyną, dyscyplinę stanowiła piłka nożna⁵⁹.

Więcej informacji na temat ruchu sportowego Ochojca przyniosły czasy po II wojnie światowej. Ludowy Zespół Sportowy (LZS) Ochojec zapewne powstał w latach 50. XX wieku, niestety nie znaleziono dokładniejszych danych. Wprawdzie na stronie tytułowej kroniki LZS zapisano LZS „Ochojcanka” Ochojec 1953–1964, ale jest to wpis znacznie późniejszy⁶⁰. Pierwszy zapis to kopia dyplomu dla Antoniego Bernackiego za działalność społeczno-sportową za rok 1960⁶¹. Być może była to „dzika drużyna”, nie działająca w zorganizowanej formie. Ochojec nie został wymieniony wśród zespołów przystępujących do rozgrywek w 1957 roku. Formalnie zespół powstał w 1959 roku, pojawił się w 1960 roku, gdy Wydział Gier i Dyscypliny podokręgu rybnickiego w projekcie podziału na grupy drużyn klasy C, wypracowanym przed rozgrywkami mistrzowskimi tejże klasy, wprowadził sześć grup. LZS Ochojec został przyporządkowany grupie V, ostatecznie jednak wprowadzono jedną grupę podzieloną na podgrupy. Ochojec znalazł się w podgrupie I⁶². Pierwsze mecze drużyna z Ochojca zagrała z LZS Bełk, Orłem Jankowice (3 kwietnia), LZS Przegędzą (10 kwietnia), LZS Kamień (17 kwietnia), RYF Rybnik (24 kwietnia), Piastem Leszczy (1 maja) i LZS Książenice (6 maja). Niestety ochojczanie wówczas słabo

Legitymacja LZS „Płomień” Ochojec, zbiory S. Bernackiego.

⁵⁹ A. Steuer, W. Troszka, *Kultura fizyczna i sport* [w:] *Rybnik, Dzieje miasta...*, t. 2, s. 483, 488.

⁶⁰ Archiwum Ludowego Zespołu Sportowego „Płomień” Ochojec [dalej: Archiwum LZS „Płomień” Ochojec], Kronika, [Ochojec, b.p.]. W tabeli dotyczącej klubów sportowych w Rybniku wydzielono okresy 1945–1989 i po 1989 roku bez szczegółów dotyczących dat powstania klubów. W tym zestawieniu znalazł się „Płomień”. A. Steuer, W. Troszka, *Kultura fizyczna...*, s. 475.

⁶¹ Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.

⁶² W skład tej grupy miały wejść też: LZS Gierałtowiec, RYF Rybnik, Silesia Rybnik Ib, Zuch Orzepowice, LZS Kamień, LZS Bełk, LZS Jankowice, Dąb Gaszowice, LZS Przegędza. *Projekt organizacji mistrzostw klasy C*, „Nowiny” 1960, nr 10, s. 4.

radzili sobie w podgrupie⁶³. Słabe wyniki piłkarzy przełożyły się na niezadowolenie kibiców, a ono skupiło się na sędzi, którego pod koniec czerwca pobito. Podobne incydenty zdarzyły się w Gotartowicach, Nowej Wsi, Rogoźnie i innych miejscowościach. Wydział Gier i Dyscypliny (WGiD) oraz władze podokręgu w ramach kary za chuligańskie wybryki kibiców zawiesiły boisko LZS Ochojec do końca rozgrywek w roku 1960⁶⁴. Drużyna brała udział w finale rozgrywek o puchar Rady Powiatowej LZS Rybnik, które 28 sierpnia 1960 roku rozegrano na boisku w Jankowicach⁶⁵. 18 września rozpoczęła się jesienna runda mistrzostw klasy C, w której to grupie I rywalizowało 10 drużyn piłkarskich, w tym LZS Ochojec, który radził sobie lepiej niż w poprzednim sezonie⁶⁶. Z początkiem 1961 roku zespół zgłosił się do II rozgrywek o puchar ROW⁶⁷. Drużynę tworzyli wówczas: Niewelt, Kasper, Ziontek I, Kuczera, Smyczek I, Smyczek II, Smyczek III, Szendzielorz, Szłosarek, Bober, Twardawa I, Twardawa II, Ziontek II, Porwoł I, Porwoł II⁶⁸. Ponieważ ludowe zespoły sportowe z reguły były niedostatecznie wyposażone, drużyna Pogoni Niedobczyce, z którą Ochojec miał rozegrać pierwszy mecz, zrezygnowała z należnej jej części dochodu, zaś pieniądze te ochojczanie mogli przeznaczyć na zakup sprzętu dla swojej drużyny⁶⁹. Co prawda mecz ten został przegrany 0:6, ale *Warto podkreślić dobrą postawę działaczy LZS Ochojec, którzy przygotowali spotkanie bezbłędnie*⁷⁰. Poza tymi zawodami trwała normalna rywalizacja o mistrzostwo klasy C, a LZS Ochojec utrzymywał się w górnej części tabeli, kończąc mistrzostwa na czwartej pozycji

⁶³ Zespoły klasy C rozpoczynają mistrzostwa, „Nowiny” 1960, nr 12, s. 8; *Kto, gdzie i kiedy na boiskach kl. C*, „Nowiny” 1960, nr 13, s. 8; *Po X rundach.... Klasa C*, „Nowiny” 1960, nr 19, s. 8; *Po XV rundach. Klasa C*, „Nowiny” 1960, nr 25, s. 6; *Po XXI rundzie. Klasa C*, „Nowiny” 1960, nr 229, s. 6.

⁶⁴ Sędzia nie może obawiać się o swoje zdrowie..., „Nowiny” 1960, nr 27, s. 6; *Boiska Nowej Wsi i Gotartowic zamknięte do końca br.*, „Nowiny” 1960, nr 28, s. 6.

⁶⁵ Zgłosiło się 25 drużyn, do finału przeszło pięć: LZS Dzimierz, LKS Dąb Gaszowice, LZS Chudów i LZS Jankowice. *Krótko o wszystkim*, „Nowiny” 1960, nr 35, s. 6.

⁶⁶ *Jesienna runda rozgrywek na boiskach klasy „C”*, „Nowiny” 190, nr 39, s. 8; *Krótko o wszystkim. Seria niespodzianek w klasie C*, „Nowiny” 1960, nr 40, s. 6; *Kolejny meldunek z boisk kl. C*, „Nowiny” 1960, nr 41, s. 8; *Krótko o wszystkim*, „Nowiny” 1960, nr 42, s. 6; *Klasa C*, „Nowiny” 1960, nr 43, s. 8; *Po VIII rundach. Klasa C*, „Nowiny” 1960, nr 44, s. 8; *Po IX rundach. Klasa C*, 1960, nr 45, s. 8; *Po XI rundach. Klasa C*, „Nowiny” 1960, nr 47, s. 8; *Po XII rundach. Klasa C*, „Nowiny” 1960, nr 48, s. 8.

⁶⁷ 50 drużyn startuje w pucharze ROW, „Nowiny” 1961, nr 5, s. 8; *Atrakcyjne wizyty ligowców w Jastrzębiu Górnym, Bełku, Czyżowicach, Łaziskach, Wilchwach i Piecach*, „Nowiny” 1961, nr 6, s. 8; *Piłkarze czekają na gwizdek i... obliczają szanse*, „Nowiny” 1961, nr 7, s. 8.

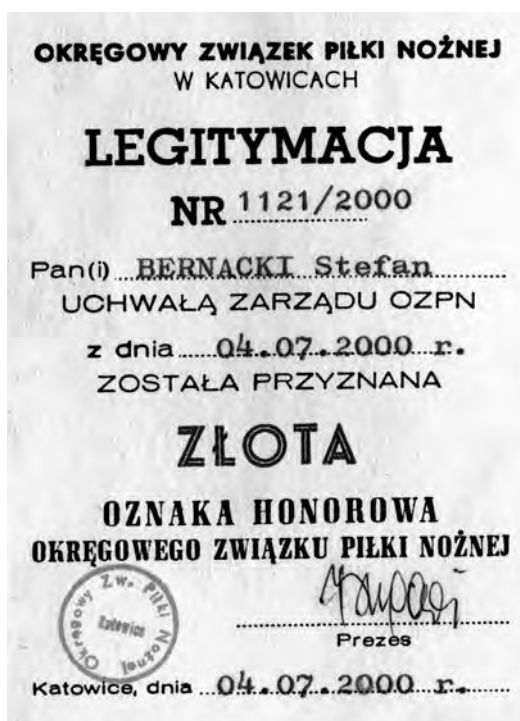
⁶⁸ „Wizytówki” uczestników turnieju, „Nowiny” 1961, nr 6, s. 8.

⁶⁹ Podobnie postąpił Górnik Czerwionka na korzyść LZS Bełk. *Krótko o wszystkim. Piękny gest*, „Nowiny” 1961, nr 7, s. 8.

⁷⁰ *Ligowcy bezlitośni wobec partnerów*, „Nowiny” 1961, nr 8, s. 8.

w swojej grupie⁷¹. Podobnie jak w 1960 roku, także w następnym roku drużyna z Ochojca zakwalifikowała się do dalszych kwalifikacji o puchar RP LZS Rybnik⁷². Kolejny sezon rozgrywek jesiennej rundy 1961 roku ochojczanie rozpo-
czynali na dość mocnej pozycji w swojej grupie, którą stopniowo poprawiali⁷³, uczestniczyli także w rywalizacji o puchar Polski⁷⁴.

Działalność drużyny usta-
ła w połowie lat sześćdziesiątych, rozwiązano ją w 1964 roku, acz-
kolwiek wspomina się o udziale drużyny z Ochojca w rozgryw-
kach piłkarskich zorganizowanych w 1965 roku z okazji oddania do
użytku boiska w Wielopolu⁷⁵. Na reaktywację trzeba było czekać kil-
kanaście lat. 16 czerwca 1980 roku z inicjatywy Stefana Bernac-
kiego i Jana Piontka odbyło się spotkanie założycielskie⁷⁶. Miesiąc później zawarto umowę dzierżawy boiska,
zaś 21 lutego 1981 roku na walnym zebraniu wybrano pierwszy zarząd LZS
„Płomień” Ochojec. Prezesem został wówczas Rajnhold Twardawa, wicepreze-

Legitymacja odznaki honorowej OZPN,
zbiory S. Bernackiego.

⁷¹ *Kiedy i z kim grają Twoi faworyci*, „Nowiny” 1961, nr 15, s. 8; *Na boiskach klasy C*, „Nowiny” 1961, nr 16, s. 8; *W klasie C*, „Nowiny” 1961, nr 18, s. 8; *Na boiskach klasy C*, „Nowiny” 1961, nr 22, s. 6; *Na boiskach klasy C*, „Nowiny” 1961, nr 23, s. 8; *Unia Książenice dotrzymała słowa*, „Nowiny” 1961, nr 25, s. 8.

⁷² *LZS Ozimek obrońcą pucharu RP LZS Rybnik*, „Nowiny” 1961, nr 34, s. 8.

⁷³ *W klasie C*, „Nowiny” 1961, nr 35, s. 8; *To przyda się niektórym kibicom!!!*, „Nowiny” 1961, nr 37, s. 6; *Na boiskach klasy C*, „Nowiny” 1961, nr 40, s. 6; *Kolejarz Wodzisław – Polonia Niewiadom 16:0*, „Nowiny” 1942, s. 6; *Jeszcze jedna dwucyfrowka w klasie C. LZS Palowice – LZS Betk I b 11:0*, „Nowiny” 1961, nr 43, s. 6; *Trzy punkty przewagi Śląska Główny w kl. C*, „Nowiny” 1961, nr 46, s. 6; *W klasie C*, „Nowiny” 1961, nr 45, s. 8; *W klasie C*, „Nowiny” 1961, nr 47, s. 6; *Czekamy na weryfikację mistrzostw kl. C*, „Nowiny” 1961, nr 49, s. 12.

⁷⁴ *Dwieście bramek w meczach o Puchar Polski*, „Nowiny” 1961, nr 38, s. 8.

⁷⁵ Muzeum w Rybniku, MRy/ADH/1569, s. 24.

⁷⁶ Ponadto założycielami klubu sportowego byli: Janusz Bernacki, Stanisław Cieślík, Grzegorz Kowalski, Henryk Małek, Gerard Skupień, Alfred Szlosarek i Reinhold Twardawa. Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179; A. Derwisz, *Zielona wizytówka*, rozmowa z Krzysztofem Szafrąncem, „Nowiny” 2011, nr 31, s. 7.

sem Grzegorz Kowalski, sekretarzem S. Bernacki, skarbnikiem Gerard Skupień, gospodarzem J. Piontek, kierownikami sekcji Janusz Bernacki i Alfred Szlosarek, członkami zarządu Jerzy Smyczek, Ludwik Dajka i Jan Dajka. Ponadto komisję rewizyjną tworzyli Henryk Małek (przewodniczący) oraz Stanisław Cieślík i Wilibald Ćwielong⁷⁷.

W latach 80. XX wieku zespół piłkarski⁷⁸ z Ochojca (klasa B, I grupa i II grupa) brał udział w rozgrywkach o mistrzostwo Podokręgu Rybnik i dobrze sobie radził, plasując się w połowie tabeli, a w sezonie 1983/84 wysuwając się w pewnym momencie na prowadzenie⁷⁹. Drużyna była oceniana wysoko: *Liderem tabeli jest Postęp Wilcza, bramkami wyprzedzający rewelacyjną jedenastkę Pło-*

⁷⁷ Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.

⁷⁸ Prawo do udziału w rozgrywkach sezonu 1981/1982 mieli: Lucjan Bernacki, Damian Bernacki, Janusz Bernacki, Stanisław Bernacki, Stefan Bernacki, Henryk Bernacki, Alojzy Brachman, Mieczysław Depczyński, Eugeniusz Kłosek, Marek Kłosek, Andrzej Kuźnik, Andrzej Piątek, Czesław Smyczek, Florian Smyczek, Stanisław Smyczek, Bogdan Smyczek, Eugeniusz Schneider, Bogdan Stokłosa, Zbigniew Szlosarek, Janusz Szlosarek i Mirosław Twardawa. Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.

⁷⁹ *Futbol na pierwszym planie*, „Nowiny” 1983, nr 13, s. 8; *II-ligowcy grają u siebie*, „Nowiny” 1983, nr 4, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 15, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 16, s. 8; tamże, *Wiosenna runda coraz ciekawsza*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 17, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 18, s. 12; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 19, s. 8; tamże, *Program piłkarskich spotkań*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 20, s. 8, tamże, *II-ligowe derby w Rybniku*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 21, s. 8; tamże, *Odra Wodzisław podejmuje Górnika Wałbrzych*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 22, s. 8; tamże, *Gorący finisz*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 23, s. 8; *Bilans sezonu 1982–83*, „Nowiny” 1983, nr 28, s. 8; *Czas odłonić karty*, „Nowiny” 1983, nr 31, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 32, s. 8; tamże, *Kto z kim i kiedy o mistrzowskie punkty*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 33, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 34, s. 8; tamże, *Kolejna runda piłkarskich emocji*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 35, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 36, s. 4; tamże, *Kibice nie nudzą się...*, s. 4; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 37, s. 8; tamże, *Kolejne mecze — nowe emocje*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 38, s. 8; tamże, *Już półmetek jesieni*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 39, s. 8; tamże, *Zaproszenie na mecze*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 40, s. 8; tamże, *II-ligowe derby Śląska*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 41, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 42, s. 8; tamże, *Emocje na finiszu jesieni*, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 43, s. 8; *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 49, s. 8; *Bilans piłkarskiej jesieni*, „Nowiny” 1983, nr 50, s. 8; *Klasa B (Grupa I)*, „Nowiny” 1984, nr 15, s. 6; *Klasa B (Grupa I)*, „Nowiny” 1984, nr 16, s. 6; *Kto z kim w najbliższą niedzielę*, „Nowiny” 1984, nr 17, s. 6; *Klasa B Grupa I Rybnik*, „Nowiny” 1984, nr 18, s. 6; tamże, *Kto z kim w najbliższą niedzielę*, s. 6; *Kto z kim w najbliższą niedzielę*, „Nowiny” 1984, nr 19, s. 6; *Klasa B Grupa I*, „Nowiny” 1984, nr 20, s. 6; tamże, *Kto z kim w najbliższą niedzielę*, s. 6; *Tabela Klasy II grupa I Podokręgu Rybnik*, nr 1984, nr 26, s. 9; *Podokręg Rybnik*, „Nowiny” 1984, nr 33, s. 6; *Zestaw par na 2. IX. Podokręg Rybnik*, „Nowiny” 1984, nr 35, s. 6; *Zestaw par na 9. IX. br. Podokręg Rybnik*, „Nowiny” 1984, nr 36, s. 6; *Zestaw par na 16. 09. br.*, „Nowiny” 1984, nr 37, s. 6; *Zestaw par na 30. IX br.*, „Nowiny” 1984, nr 39, s. 6; *Klasa B*, „Nowiny” 1984, nr 40, s. 6; tamże, *Zestaw par na 7.10.1984 r.*, s. 6; *Klasa B*, „Nowiny” 1984, nr 41, s. 6; *Klasa B*, „Nowiny” 1984, nr 42, s. 6; tamże, *Kto z kim 21 bm.*, s. 6; *Klasa B*, „Nowiny” 1984, nr 44, s. 6.

mienia Ochojec [...] ⁸⁰. Co ciekawe, część zawodników „Płomienia” wcześniej grała właśnie w „Postępie”. Należy przy tym wspomnieć, że obok sukcesów pojawiały się także mniej przyjemne incydenty, jak odsuwanie przez WGiD piłkarzy „Płomienia” od meczów ⁸¹, co jednakże nie zdarzało się często, raczej incydentalnie. Podobnie jak w poprzednim okresie drużyna zgłaszała się do rywalizacji o puchar Polski ⁸². W przerwie między rozgrywkami mistrzostw w 1984 roku na terenie gminy Pilchowice zorganizowano turniej o puchary Gminnej Rady LZS. Dla Ochojca były to owocne zawody. Ochojczanie zdobyli puchary w grupie oldboyów, walczących w finale z LZS Wilcza (1:0) oraz w zawodach seniorów po meczu z LZS Stanica (4:0) ⁸³.

Drużynie piłkarskiej „Płomień” Ochojec patronuje Ludowy Klub Sportowy, w logo zespołu umieszczono datę reaktywacji (1980). Obecnie trenują cztery kategorie wiekowe: młodziki, trampkarze, juniorzy i seniorzy. Na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym, jakie odbyło się 15 lutego 2015 roku wybrano nowy zarząd ⁸⁴. Ponieważ kadencja władz klubu jest krótka (dwuletnia), 12 lutego 2017 roku odbyły się kolejne wybory ⁸⁵.

Logo ZKS „Płomień” Ochojec, zbiory S. Bernackiego.

⁸⁰ *Klasa B*, „Nowiny” 1983, nr 49, s. 8.

⁸¹ *Czarna lista piłkarzy*, „Nowiny” 1983, nr 42, s. 8.

⁸² *130 drużyn w pierwszym rzucie „Pucharu Polski”*, „Nowiny” 1983, nr 30, s. 8; *Grad bramek w II rzucie PP*, „Nowiny” 1983, nr 36, s. 4; *II rzut Pucharu Polski*, „Nowiny” 1984, nr 35, s. 6.

⁸³ *Sportowcy gminy Pilchowice nie próżnują*, „Nowiny” 1984, nr 34, s. 6.

⁸⁴ Grzegorz Ochojski (prezes), Marian Gamoń (wiceprezes ds. finansowych), Janusz Szlosarek (wiceprezes ds. sportowych), Marian Kosiorowski (sekretarz) oraz członkowie zarządu: Edward Dajka, Piotr Lalek, Mirosław Miczajka, Gabriel Morgała, Rafał Wrona, Bogdan Zając i Dawid Szlosarek. Wybrano też Komisję Rewizyjną w składzie: Grzegorz Reclik (przewodniczący), Janusz Nastuła (wiceprzewodniczący) i Przemysław Kubica (sekretarz). <http://lksochojec.futbolowo.pl/>, 22.09.2015; <http://lksochojec.futbolowo.pl/menu,18,zarzad.html>, 22.09.2015.

⁸⁵ Marian Gamoń (prezes), Grzegorz Ochojski (wiceprezes ds. finansowych), Dawid Szlosarek (wiceprezes ds. sportowych), Marian Kosiorowski (sekretarz) oraz członkowie zarządu: Przemysław Kubica, Piotr Lalek, Mirosław Miczajka, Czesław Smółka. W Komisji Rewizyjnej przewodniczącym pozostał Grzegorz Reclik (przewodniczący), ale zmienili się wiceprzewodniczący, którym został Gabriel Morgała i sekretarz — Rafał Kowalski, <http://lksochojec.futbolowo.pl/menu,18,zarzad.html>, 08.06.2018.

Z początkiem XXI wieku, „Płomień” grał w klasie A, a nawet znalazł się na czele tabeli⁸⁶.

Aktywność sportowa nie mogła rozwijać się bez minimalnej chociaż infrastruktury, której w Ochojcu brakowało. Skłoniło to mieszkańców do podjęcia się budowy boiska. Pierwsze boisko znajdowało się w pobliżu tartaku, który miał dostarczać energię na oświetlenie. Dalsze informacje są o pół wieku późniejsze. Pod koniec pierwszej połowy lat sześćdziesiątych boisko sportowe mocno podupadło: *Wszystko zaś działo się w miejscu nie istniejącego jeszcze Domu Kultury a kończącego swój „życie” boiska LZS „Ochojczanka”*⁸⁷. W kronice zespołu sportowego znalazł się wyciąg z protokołu zebrania Wiejskiej Organizacji Partyjnej z 29 listopada 1966 roku, na którym to spotkaniu omawiano kwestię budowy boiska dla miejscowego LZS. Nie podano, jaki teren brano pod uwagę przy lokalizacji, a jedynie informowano, że został on odrzucony ze względu na przewody telefoniczne. W zamian Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej miał wyznaczyć inne miejsce⁸⁸. Kronika nie przekazała innych informacji. Następne wpisy pochodzą już z lat osiemdziesiątych. 17 lipca 1980 roku zarząd LZS w Ochojcu zawarł umowę z naczelnikiem gminy Pilchowice Henrykiem

Drużyna LKS „Płomień” Ochojec, zbiory S. Bernackiego.

⁸⁶ A. Bezeg, W. Wilczok, *Sport w Rybniku. Monograficzny zarys dziejów do 2000 r.*, Kraków 2003, s. 183; *Ochojec straszy*, „Nowiny” 2004, nr 35, s. 31; <http://lksochojec.futbolowo.pl/index.php?p=4&s=9>, 08.06.2018.

⁸⁷ Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*; s. 13.

⁸⁸ Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.

Bruniewskim o dwuletnią dzierżawę działki wchodzącej w skład Państwowego Funduszu Ziemi. Boisko to znajdowało się przy ul. Rudzkiej. Jego budowa była jednym z priorytetowych zadań nowego zarządu. Otwarcie, połączone z festy-nem sportowym i turniejem piłkarskim, odbyło się 5 lipca 1981 roku. W tym roku władze gminne przeznaczyły na budowę szatni przy boisku LZS w Ochojcu 300.000 zł, ale inwestycja została zrealizowana później⁸⁹. Szukano także środków na zakup sprzętu sportowego oraz strojów dla piłkarzy. Po upływie terminu dzierżawy naczelnik gminy Pilchowice przekazał LZS „Płomień” w Ochojcu działkę rolną w zarząd i użytkowanie na czas nieokreślony. Działka ta była użytkowana już od 1970 roku jako boisko sportowe i plac zabaw dla dzieci i młodzieży (zatem w celach pozarolniczych), natomiast przy szkole brakowało boiska, nie było też możliwości wyznaczenia innego terenu. Te argumenty stały za decyzją o przekazaniu nieruchomości na rzecz zespołu sportowego⁹⁰. W latach 1987–1989 trwała rozbudowa szatni, zorganizowana i przeprowadzona przez Społeczny Komitet Rozbudowy Szatni w Ochojcu, powołany na zebraniu 6 kwietnia 1987 roku (przewodniczący Stefan Bernacki, wiceprzewodniczący Rajnhold Twardawa, II wiceprzewodniczący Grzegorz Kowalski, sekretarz Piotr Plucik, skarbnik Jerzy Smyczek). W prace te szczególnie zaangażowali się Jerzy Smyczek, S. Bernacki i Grzegorz Kowalski, a łącznie mieszkańcy miejscowości poświęcili ponad 4500 dni roboczych, szczególnie w pierwszym roku inwestycji, aby zapewnić swoim piłkarzom odpowiednie warunki (szatnie z umywalniami dla gości i gospodarzy, pokój sędziów i sanitariaty). Warto przypomnieć, że w latach 80. XX wieku zdobycie materiałów budowlanych stanowiło problem i szukano pomocy zakładów pracy (KWK Knurów, KWK Szczygłowice)⁹¹. W 1991 roku Wydział Gier i Dyscypliny przeprowadził weryfikację boiska (wcześniej zrobił to w 1981 roku). Nowością była osobna szatnia dla gości⁹². W 2001 roku budynek i boisko przekazano Miastu Rybnik⁹³.

Rzadko wspomina się o innych niż piłka nożna dyscyplinach uprawianych przez LZS Ochojec, ale wiadomo, że przejściowo interesowano się także siatkówką⁹⁴, a przynajmniej podejmowano próby wprowadzenia tej gry.

Kolejnym tematem wartym przybliżenia jest udział muzyki w życiu społeczno-kulturalnym małej miejscowości. Maksymilian Basista pisał, iż w okresie poprzedzającym plebiscyt rybnicki chór „Seraf” działał także w okolicznych

⁸⁹ APG, GRN Pilchowice, sygn. 77, s. 9; Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179; A. Derwisz, *Zielona wizytówka...*, s. 7.

⁹⁰ Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.

⁹¹ Zbiory prywatne Stefana Bernackiego, Dokumentacja prac oraz roboczogodzin pracujących w czynnie społecznym przy rozbudowie szatni sportowej w Ochojcu, maj 1987–listopad 1989.

⁹² Archiwum LZS „Płomień” Ochojec, Kronika, b.p.

⁹³ Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Porozumienie z 3 kwietnia 2001 roku [kopia].

⁹⁴ A. Steuer, W. Troszka, *Kultura fizyczna i sport* [w:] *Rybnik, Dzieje miasta...*, t. 2, s. 490.

Towarzystwo Śpiewacze „Orzeł”, zbiory A. Piechy.

miejsowościach. *Dla Towarzystwa śpiewu „Seraf” nie starczył już teren rybnicki. Poszło poza jego bramy, daleko do powiatowych wiosek, wśród których wymienił i Ochojec*⁹⁵. Wynika z tego, że „Seraf” wystąpił dla mieszkańców wsi. Być może ta wizyta poddała pomysł, aby i w Ochojcu powołać towarzystwo śpiewacze, a na początku lat 20. XX wieku takich grup powstało wiele. Jednym z nich był ochojecki chór „Orzeł”, który liczył 30 członków. Prezesem został Wincenty Dajka, dyrygentem zaś Antoni Fros. Zespół ten jednak istniał krótko, zaledwie dwa lata (1920–1922)⁹⁶. Skąpe źródła nie pozwalają prześledzić działalności miejscowych grup zajmujących się śpiewem i muzyką. Wydaje się, że po epizodzie z chórem zrzeszającym dorosłych, działał jedynie chór szkolny. Wspominało o jego występach przy różnych okazjach, jak wieczornica zorganizowana przez Z.O.K.Z czy zjazd *działu szkolnej* w Chwałęcicach (28 maja 1933 roku). Wiadomo natomiast, że w latach 70. i 80. XX wieku przy OSP działał zespół wokально-instrumentalny „Fraza”, dający w ciągu roku kilkanaście występów.

⁹⁵ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/2329, Pamiętnik z uroczystości 20-letniego istnienia Towarzystwa Śpiewu „Seraf” w Rybniku, [Rybnik] 1933, s. 17.

⁹⁶ A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyny 2002, s. 163.

W 1978 roku OSP otrzymał z Zarządu Wojewódzkiego Okręgu Katowice instrumenty muzyczne, co zapewne dało początek zespołowi⁹⁷.

W okresie powojennym ustrój narzucał określone wzorce społeczno-polityczne. Jednym z elementów było tworzenie na wszystkich szczeblach organizacji partyjnych. W Ochojcu wiejska Podstawowa Organizacja Partyjna (POP) powstała 14 lutego 1964 roku⁹⁸. Jednym z zadań POP był nadzór nad pracą w organizacjach społecznych, a wykonywali je Paweł Kapol i Jan Porwoł. Abstrahując od politycznych konotacji można zauważyć, iż w miejscowości odegrała ona rolę instytucji, która umożliwiała spełnienie przynajmniej niektórych potrzeb mieszkańców i pośredniczyła pomiędzy nimi a administracją. Wydaje się, że miejscowa POP spełniała zadania, które w innych realiach spoczywały na samorządach. Nie zawsze udawało się przeprowadzić zamiary, jak chociażby przejęcie na cele społeczne dawnej karczmy Machoczków⁹⁹.

W życiu społecznym Ochojca pojawiają się okazje do uroczystego przeżywania wspólnych i ważnych dla społeczności momentów. Organizowaniem ich zajmowały się zarówno lokalne władze, jak i wszystkie instytucje. Były to wydarzenia jednorazowe (oddanie do użytku remizy, poświęcenie kościoła, otwarcie nowej szkoły) oraz cykliczne. W społeczności, która akcentowała rolniczy charakter i tradycje, szczególne miejsce zajmowały dożynki. Nie zawsze obchodzono je w samym Ochojcu, co było echem utworzenia większych jednostek administracyjnych i kolejnych zmian przynależności gminy. 7 września 1947 roku w Golejowie odbyły się dożynki, w których wzięli udział mieszkańcy gromad Golejów, Ochojec, Orzepowice i Wielopole. Po nabożeństwie odprawionym w golejowskim kościele w pochodzie z orkiestrą uczestnicy udali się na miejsce, gdzie odbyła się druga, artystyczno-rozrywkowa część imprezy¹⁰⁰. Podobne dożynki odbywano w kolejnych latach, natomiast „własne”, ograniczone do Ochojca, zaczęto obchodzić już po ustanowieniu odrębnej parafii. W 1992 roku zorganizowano uroczystości dożynkowe z okazji 700-lecia Ochojca. Gospodarzami imprezy byli sołtys Ochojca Aniela Piecha i wójt gminy Pilchowice Henryk Bruniewski, natomiast starostami dożynkowymi Ludmiła Bernacka i Ignacy Małek¹⁰¹.

⁹⁷ APG, UG Pilchowice, sygn. 33, s. 19, 21, 47, 51, 55; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 21, 26 [mps].

⁹⁸ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179.

⁹⁹ Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*; s. 11; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179.

¹⁰⁰ Muzeum w Rybniku, sygn. ADH/1510, J. Kolarczyk, *Wypisy...*, s. 24.

¹⁰¹ (bo, zk), *700-lecie Ochojca*, „Nowiny” 1992, nr 39, s. 2.

Sprawy wyznaniowe

Istnieje dobrze ugruntowane przekonanie, że przynależność parafialna Ochojca przez całe stulecia pozostawała niezmienna, warto jednakże zaznaczyć głos odrębny w tej kwestii. D. Halmer wysunął przypuszczenie, iż pod koniec XIII wieku prawdopodobnie wieś należała do parafii w Stanicy¹. Powyższe zdanie pozostaje jednak jedynie sugestią, natomiast na pewno osada była podporządkowana farze w Rybniku, najpierw parafii Najświętszej Marii Panny, potem parafii Matki Boskiej Bolesnej. Chłopi (pięciu kmieci) płacili proboszczowi rybnickiemu dziesięcinę naturalną, wynoszącą w 1679 i 1685 roku 3 i ½ korca owsa².

Zmiana przynależności parafialnej nastąpiła dopiero w XX wieku, wraz z usamodzielnieniem się Golejowa jako odrębnej jednostki. Ochojec stał się częścią erygowanej w 1926 roku kuracji i pozostawał jej integralną częścią przez następne pół wieku³.

Przed powołaniem parafii w Golejowie nastąpił długotrwały proces starania się o jej powstanie; proces, w którym ochojczanie brali udział. Mieszkańcy Golejowa, Grabowni i Ochojca wspólnie podjęli się zgromadzenia pieniędzy na utrzymanie kościoła, który miał powstać, co potwierdzała umowa spisana 26 listopada 1866 roku na spotkaniu, w którym wzięli udział pełnomocnik biskupa wrocławskiego ks. Józef Rasim, proboszcz rybnicki ks. Edward Bolik, właściciel folwarku Golejów Frydrych Langer oraz naczelnik gminy Golejów Anton Zimoń. W myśl tego dokumentu suma wynosiła 843 marki, z czego 476 marek (56,5%) mieli zapewnić mieszkańcy Ochojca, natomiast 367 marek (43,5%)

¹ D. Halmer, *Do końca XIII wieku [w:] Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, t. 1, Rybnik 2017, s. 133.

² A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 133. B. Kloch, *W Koronie Czeskiej w epoce Habsburgów (dalej: W Koronie Czeskiej...)* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 356, 370, 378. Przytaczając to obciążenie J. Kolarczyk przypisał chłopom ochojeckim także dziesięcinę w snopach z pół Łazarskich, które należały się od chłopów z Wielopola. Z Ochojca proboszcz pobierał tylko owies w korcach. J. Kolarczyk, *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004, s. 176.

³ *Rocznik Diecezji Śląskiej (Katowickiej)*, Katowice 1936, s. 201; *Verzeichnis der Dienststellen und Priester im Bistum Kattowitz (Stand 1.12.43)*, „Amts Blatt für das Bistum Kattowitz”, 1943, st. 13, s. 52 a; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 178.

— Golejowa i Grabowni⁴. Warto przy tym zauważyć, że w tym czasie Ochojec liczył 438 mieszkańców, zaś dwie pozostałe miejscowości — 761⁵. Pojawia się zatem pytanie, dlaczego mniej ludna część, bo licząca 1/3 ogólnej liczby mieszkańców planowanej parafii (36,5%), przyjęła na siebie większe obciążenia. Mogłoby to wskazywać, że Ochojec był w lepszej sytuacji finansowej. Plany te jednak nie doszły do skutku, bowiem władze kościelne nie wydały zgody na budowę świątyni. Wyodrębnianie z parafii rybnickiej osobnej jednostki administracji kościelnej dla wspomnianych wsi zajęło następne dekady, bowiem dopiero w 1926 roku udało się zbudować w Golejowie kościół pod wezwaniem Chrystusa Króla, stworzono też lokalnię, a następnie kurację z prawem prowadzenia ksiąg metrykalnych oraz własnym cmentarzem. Wybór lokalizacji nie był łatwy. Wynikły spory, dla których zażegnania ostatecznie przeprowadzono głosowanie, w wyniku którego jako miejsce budowy świątyni wybrano teren przy drodze z Golejowa do Grabowni, który to teren odebrano 25 września 1925 roku. Wtedy też powołano Towarzystwo Budowy Kościoła w Golejowie, którego zarząd tworzyli: naczelnik gminy Golejów Teodor Miera jako przewodniczący, właściciel tartaku Ludwik Machoczek z Ochojca jako zastępca, kierownik szkoły w Grabowni Wiktor Poloczek jako sekretarz oraz komisarz policji w Rybniku Paweł Sztwiertnia. Komitet ten liczył ponadto 12 ławników⁶. 29 stycznia 1927 roku na walnym zebraniu podjęto uchwałę, regulującą skład zarządu stojącego na czele towarzystwa. Zarząd ów składał się z przewodniczącego, sekretarza oraz ławników, po dwóch z Golejowa, dwóch z Ochojca i po dwóch z Grabowni. Ochojec reprezentowali Ludwik Machoczek i Adolf Olbrych⁷. Oni też zostali docenieni jako osoby, które szczególnie zasłużyły się w budowie kościoła w Golejowie. *Szczególne zasługi koło budowy kościoła położyli pp. kom. Śtwiertnia, Machoczek, Olbrich oraz cały szereg innych dobrodziejów*⁸. Darczyńców trzeba było wielu, bowiem dla niezamożnych gmin budowa kościoła była dużym wysiłkiem: *Jednakowoż obywatele gmin — Golejów, Grabownia i Ochojec są bardzo*

⁴ M. Szołtysek, *Dzielnice...*, s. 22–23; Archiwum parafii Chrystusa Króla w Rybniku-Golejowie (dalej Ap Golejów), J. Kolarczyk, *Kronika parafii Chrystusa Króla w Golejowie na tle historii ziemi rybnickiej, dziejów Golejowa oraz historii macierzystej parafii MBB w Rybniku*, Golejów 1993, s. 74–85 [mps]; J. Kolarczyk, *Historia kościoła Chrystusa Króla w Golejowie*, Golejów 1994, s. 1 [msp]; Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/ADH/1510, J. Kolarczyk, *Wypisy ważniejszych wydarzeń z dziejów Golejowa*, Golejów 1994 [mps], s. 14; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. A. Piecha [Ochojec 2015], maszynopis b.p.

⁵ F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 736.

⁶ Ap Golejów, *Kronika parafii Golejów*, oprac. J. Grzegorzek, [b. d.], s. 17; J. Kolarczyk, *Historia...*, s. 3, 4.

⁷ Ogłoszenie, „Tygodnik Powiatowy na Powiat Rybnicki” 1927, nr 47, s. 214.

⁸ *Poświęcenie kościoła i wprowadzenie proboszcza w Golejowie*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1926, nr 112, s. 3.

*ubodzy i pomimo najlepszych chęci do tego dzieła za słabi*⁹. Apel skierowany do ludności Górnego Śląska podpisał Komitet Kościelny w Golejowie.

W pierwszych dniach lutego 1927 roku odbyło się posiedzenie komisyjnego zarządu kościelnego w Rybniku, podczas którego *oświadczone jednogłośnie zgodę na bezwarunkowe odłączenie miejscowości Golejów-Grabownia i Ochojec od parafii Rybnik*¹⁰. W liście proboszcza Tomasza Reginka, datowanym na 11 marca 1930 roku znalazło się potwierdzenie, iż od samego początku Kuria Biskupia traktowała lokalie Golejów jako całkowicie samodzielną jednostkę, korespondując bezpośrednio z ks. Kasprem Reginkiem z pominięciem zarządu kościelnego i parafii rybnickiej, także w sprawach gospodarczych¹¹. Władze diecezjalne postanowiły usamodzielnic lokalie golejowską, wahały się jedynie między nadaniem jej praw samodzielnej kuracji lub od razu parafii i w tej sprawie w grudniu 1930 roku wikariusz generalny Ludwik Kasperlik zwracał się do rybnickiego proboszcza o opinię. Ks. T. Reginek w odpowiedzi skłaniał się ku parafii, argumentując to stanowisko faktem posiadania przez lokalie murowanego i konsekrowanego kościoła wraz z zapleczem oraz dobrymi perspektywami rozrostu przynależnych wsi¹². Opracowania dotyczące Golejowa zgodnie podają, że usamodzielnienie następowało stopniowo, najpierw utworzono kurację z prawem prowadzenia ksiąg metrykalnych oraz własnym cmentarzem, dopiero potem parafię, co mogłoby wskazywać, że ostatecznie opinii ks. T. Reginka nie uwzględniono.

Pierwszym lokalistą, następnie kuratusem w Golejowie został ks. Kasper Reginek¹³, Ochojec zaś przynależał do tejże kuracji, a potem parafii. Nie sposób stwierdzić, czy już w międzywojniu pojawiła się idea utworzenia w Ochojcu samodzielnej parafii. Wydaje się, że zaczęto rozważać podobną możliwość znacznie później. W latach sześćdziesiątych XX wieku ks. Henryk Szlosarek nosił się z zamiarem zaadoptowania na kościół sali po Machoczkach, co byłoby

⁹ *Z życia naszych parafii. Golejów*, „Gość Niedzielny” 1926, nr 29, s. 9.

¹⁰ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/4980, s. 19.

¹¹ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/4980, s. 56.

¹² Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/4980, s. 59, 57.

¹³ Kasper Reginek, urodzony 3 stycznia 1892 r. w Wielkim Dobrzymiu w powiecie opolskim, zmarł 29 sierpnia 1961 r. w Lubomi i tam został pochowany; syn rolnika Jakuba i Magdaleny z d. Gabriel, brat proboszcza rybnickiego Tomasza Reginka oraz architekta Andrzeja Reginka, święcenia kapłańskie z rąk kard. A. Bertrama przyjął 20 czerwca 1920 r. we Wrocławiu; po odbyciu w 1925 roku kursu specjalistycznego w Zakładzie dla Głuchoniemych w Raciborzu duszpasterz głuchoniemych, wikariusz parafii Matki Boskiej Bolesnej w Rybniku, w październiku 1926 r. mianowany lokalistą, a następnie kuratusem w Golejowie (od 1927 r. z prawem noszenia pelerynki proboszczowskiej), gdzie w przeciągu kilku miesięcy wybudował kościół, następnie administrator, a później (od 1 grudnia 1937 r.) proboszcz w parafii św. Marii Magdaleny w Lubomi. *Zmiany w duchowieństwie*, „Wiadomości Diecezjalne” 1926, nr 12, s. 76; http://encyklo.pl/index.php5?title=Reginek_Kasper, 16.02.2017.

pierwszym krokiem ku wyodrębnieniu nowej jednostki parafialnej, jednak bez sukcesu¹⁴.

Proces wyodrębniania się nowej placówki duszpasterskiej rozpoczął się w początku lat 70. XX w. *Taki stan rzeczy trwa do 1972 roku. W tymże to roku ks. Piotr Kuczmierczyk [...] otrzymał dekret na wikarego do Golejowa z równoczesnym ustnym poleceniem Ks. Bpa Ordynariusza Herberta Bednorza na utworzenie samodzielnej placówki duszpasterskiej w Ochojcu*¹⁵. Przez dwa kolejne lata wspomniane ustne polecenie było realizowane. W 1973 roku w miejscowej kaplicy zaczęto regularnie odprawiać mszę, by w następnym roku zwiększyć liczbę nabożeństw do dwóch w niedzielę i dwa razy w tygodniu. W 1974 roku założono także księgi metrykalne. [...] *i tak to ten rok 1974 może być liczony jako początek stacji duszpasterskiej w Ochojcu, choć bez oficjalnego dekretu*¹⁶. W kronice parafialnej jako datę ustnego polecenia wskazano rok 1972. Nie ma wzmianki, aby nosiło ono późniejszą ani konkretną datę, jaka pojawiła się w opracowaniach (1 stycznia 1974)¹⁷. W tym roku wprowadzono księgi metrykalne, co stanowi znaczący krok w stronę usamodzielnienia. Pierwszy okres tworzenia podwalin pod przyszłą parafię zamknęło otrzymanie przez ks. Kuczmierczyka dekretu na rektora miejscowej kaplicy Matki Boskiej Częstochowskiej (8 maja 1976) wraz ze zgodą na zamieszkanie na terenie Ochojca¹⁸. Przez kilka kolejnych lat w Ochojcu działał rektorat. Samodzielna parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej została erygowana 17 marca 1981 roku, a dekret biskupi, który zaczął obowiązywać wraz z ogłoszeniem, odczytano 29 marca w Ochojcu i Golejowie¹⁹.

Duszpasterze

Dla zachowania porządku narracyjnego należy wspomnieć o opiece duszpasterskiej i zwierzchnictwie kościelnym, jakie przez stulecia nad mieszkańcami Ochojca sprawowali proboszczowie rybniccy. Po ustanowieniu lokalii i kuracji w Golejowie obowiązki te przeszły na księży golejowskich. Pierwszym

¹⁴ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

¹⁵ Archiwum parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Rybniku-Ochojcu (dalej: Ap MB Częstochowskiej), Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

¹⁶ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

¹⁷ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.]; http://www.encyklo.pl/index.php?title=Kuczmierczyk_Piotr, 16.03.2017.

¹⁸ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

¹⁹ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; (ewa), *Świątowaliśmy Boże Ciało*, „Nowiny” 1990, nr 25, s. 2; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec, czyli Stara Wieś*, „Nowiny” 2002, nr 39, s. 13; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 180; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

z nich był ks. Kasper Reginek, który placówkę tę prowadził przez nieco ponad dekadę (1926–1937). Po nim urząd kuratusa objął ks. Jan Grzonka, którego w 1956 roku mianowano administratorem parafii, zaś rok później proboszczem, jednak na tym stanowisku pozostał bardzo krótko, bowiem w tym samym roku przeszedł na emeryturę²⁰. Golejów otrzymał nowego proboszcza w osobie ks. Henryka Szlosarka²¹. Ks. Szlosarek posługę duszpasterską w Golejowie pełnił do 1976 roku i za jego urzędowania nastąpiła pewna zmiana dotycząca bezpośrednio Ochojca, który przez cały czas pozostawał integralną częścią parafii. Wikariusz golejowski ks. Piotr Kuczmierczyk²² otrzymał nominację na rektora kaplicy p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Ochojcu²³. Od 15 października 1980 roku obowiązki rektora przejął ks. Henryk Kołodziej²⁴, który po ustanowieniu parafii stał się jej pierwszym administratorem, a od 29 marca 1981 roku proboszczem. Posługę w Ochojcu pełnił przez następnych 27 lat, aż do przejścia na

²⁰ Jan Grzonka, urodzony 9 lipca 1881 r. w Leśnicy k. Strzelec Opolskich, zmarły tamże 31 stycznia 1966 r. i tam pochowany, święcenia kapłańskie 22 czerwca 1907 r. we Wrocławiu z rąk kard. Georga Koppa, od grudnia 1937 r. kuratus w Golejowie, w 1957 r. mianowany pierwszym proboszczem erygowanej tam parafii Chrystusa Króla, w tym samym roku przeszedł na emeryturę i zamieszkał w rodzinnej Leśnicy. Mianowania, „Wiadomości Diecezjalne” 1956, nr 7–8, s. 125; http://www.encyklo.pl/index.php?title=Grzonka_Jan, 16.03.2017.

²¹ Henryk Szlosarek, urodzony 18 września 1908 r. w Biertułtowach, zmarł 20 stycznia 1988 r. w Rydułtowach, pochowany w Biertułtowach, syn Antoniego i Marii z d. Gojny, uczeń Państwowego Gimnazjum w Rybniku, gdzie w 1927 r. zdał egzamin dojrzałości, wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, święcenia kapłańskie 26 czerwca 1932 r. z rąk bpa Stanisława Adamskiego, w 1957 r. administrator, a następnie proboszcz w parafii Chrystusa Króla w Golejowie. W 1976 roku przeszedł na emeryturę i zamieszkał w rodzinnych Biertułtowach. Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; http://www.encyklo.pl/index.php?title=Szlosarek_Henryk, 16.03.2017.

²² Piotr Kuczmierczyk, urodzony 8 lipca 1938 r. w Szopienicach, zmarł 9 stycznia 2015 r. w szpitalu w Orzepowicach, pochowany na cmentarzu parafii św. Jadwigi Śląskiej w Szopienicach, syn Alfreda i Emilii z d. Gawlik, święcenia kapłańskie 25 czerwca 1961 r. z rąk bpa Herberta Bednorza, wikary parafii Chrystusa Króla w Golejowie 1972–1980, 28 sierpnia 1993 r. mianowany proboszczem w Golejowie, 1 maja 1995 r. ze względu na pogarszający się stan zdrowia przeszedł na rentę, zamieszkał w Rybniku na terenie parafii św. Józefa. http://www.encyklo.pl/index.php?title=Kuczmierczyk_Piotr, 16.03.2017.

²³ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.]; http://www.encyklo.pl/index.php?title=Kuczmierczyk_Piotr, 16.03.2017.

²⁴ Henryk Kołodziej, urodzony 15 stycznia 1942 r. w Katowicach-Janowie, syn Jerzego i Emilii z domu Książd, święcenia kapłańskie 5 czerwca 1966 r. z rąk bpa Herberta Bednorza, wikary parafii: św. Mikołaja w Pierścu (1966–1969), Wniebowzięcia NMP w Chorzowie Batorym (1969–1972), Przemienienia Pańskiego w Katowicach (1972–1973), św. Katarzyny w Jastrzębiu Zdroju (1973–1974), Wniebowzięcia NMP w Rojcy (1974–1978), św. Andrzeja Boboli w Leszczynach (od 1978–1980), od 15 października 1980 r. rektor w Ochojcu, od 17 (29) marca 1981 r. proboszcz nowo erygowanej tamże parafii Matki Boskiej Częstochowskiej, 28 lipca 2007 roku przeszedł na emeryturę, zamieszkał w Rybniku na terenie parafii św. Antoniego.

emeryturę 28 lipca 2007 roku²⁵. Jego następcą od 29 lipca został ks. Edward Nalepa, który po pięciu zaledwie latach dekretem arcybiskupa Wiktora Skworca został przeniesiony jako proboszcz do parafii Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Jastrzębiu Zdroju²⁶. Proboszczem od 2012 roku jest ks. Albert Rother²⁷.

Struktura wyznaniowa

Zestawienia statystyczne z XIX wieku wskazują, iż pod względem wyznaniowym Ochojec był monolitem, podawały bowiem, iż wszyscy mieszkańcy wsi bez wyjątku wyznawali rzymski katolicyzm²⁸. Trzeba jednak zaznaczyć, że spisy te uwzględniały stan w określonym momencie. Stąd zapewne brał się obraz miejscowości całkowicie jednolitej wyznaniowo, wiadomo jednak, że w Ochojcu pojawiły się także dwie mniejszości religijne: ewangelicy i Żydzi.

Obecność osób wyznania mojżeszowego w Ochojcu jest uchwytana w roku 1837, kiedy to został wymieniony Jakob Leschcziner z żoną i czworgiem dzieci, razem sześć osób²⁹. W 1852 roku miejscowe grono Żydów liczyło dziewięć osób³⁰. W pewnej sprzeczności są dwa kolejne zestawienia, mianowicie zestawienie narodzin dzieci żydowskich w latach 1864–1874 i liczby ludności w miejscowościach wiejskich powiatu rybnickiego w latach 1861–1910³¹. Drużga z tabel wymieniła dla Ochojca tylko dwóch Żydów jedynie w 1861 roku, natomiast pierwsza wymieniła pięć narodzin od 1864 do 1874 roku, skądinąd wiadomo też, że w 1871 roku grupa liczyła pięć osób³².

²⁵ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; (ewa), *Świątowaliśmy...*, s. 2.

²⁶ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 2007, [b. p.] http://www.parafia-ochojec.rybnik.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=34&Itemid=48, 16.09.2015.

²⁷ D. Keller, *Po 1989 roku*, [w:] *Rybnik...*, t. 2, s. 346.

²⁸ Dane dotyczą lat 1845, 1855, 1858, 1861, kiedy to wioskę zamieszkiwało odpowiednio 312, 328, 371 i 438 mieszkańców. J. G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und ander Orte der Königl. Provinz Schlesien*, Breslau 1845, s. 456; W. L. Molly, *Ortschafts und Entfernungs Tabelle des Regierungsbezirks Oppeln*, Oppeln 1860, s. 86; F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 17, 161; F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 736; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 14, 105.

²⁹ B. Kloch, *Ludność żydowska we wsiach powiatu rybnickiego w XIX wieku — geografia zasiedlenia i liczebność* [w:] *Żydzi na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*, B. Kalinowska-Wójcik i D. Keller (red.), Rybnik-Katowice 2012, „Zeszyty Rybnickie” 14, s. 73.

³⁰ Tamże, s. 74.

³¹ Tamże, s. 79 (tabela 7) i s. 84 (tabela [8]).

³² *Gemeinden und Gutbezirke der Provinz Schlesien und ihre Bevölkerung*, Berlin 1874, s. 352; APR, USC Paruszowiec, sygn. 1, nr 5; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 177.

Drugą mniejszość wyznaniową stanowili ewangelicy. W 1871 roku we wsi mieszkało ich pięciu³³. W 1885 roku spis podał, że ewangelików w Ochojcu było wówczas siedmiu, (1,6%, w 1905 roku liczba ta powiększyła się do 12 osób (2,5%), lecz w 1910 roku spadła do dziewięciu osób (1,8%)³⁴. Jak widać, grupa ta była marginalna. Dzieci uczęszczały do miejscowej szkoły, lecz dopiero protokół wizytacyjny z 10 listopada 1900 roku wykazał obecność uczniów (czworga, w tym dwóch chłopców i dwóch dziewczynek) wyznania ewangelickiego; w 1904 roku było to troje dzieci (jeden chłopiec i trzy dziewczynki) i wreszcie w 1909 roku jednego ucznia ewangelika³⁵. Jednym z możliwych wyjaśnień tej sytuacji jest brak we wcześniejszym okresie dzieci w wieku szkolnym. Rejestr narodzin wykazał urodzenie ośmiorga dzieci ewangelików w Ochojcu w latach 1880–1903. Spośród mieszanych wyznaniowo małżeństw jedno było małżeństwem ewangelika i katoliczki, drugie zaś ewangelika i żydówki³⁶.

Architektura

Wkrótce po powołaniu placówki duszpasterskiej rozpoczęto działania prowadzące do wybudowania kościoła parafialnego oraz zaplecza mieszkalno-katechetycznego. Pierwszym krokiem do realizacji tego celu było zakupienie przez ks. Kuczmierczyka domu przy ul. Stawowej, przy którym planował zbudować przysły kościół, jednak zadanie to przeszło na jego następcę — ks. Kołodzieja. Na przełomie 1980/1981 roku udało się zyskać zezwalania na przeniesienie i rozbudowę kaplicy, budowę plebanii i salek katechetycznych, których plany realizacji zatwierdzono 13 marca 1982 roku. Autorami projektu kościoła i probostwa oraz zaplecza katechetycznego byli katowiccy architekci Ditter Paleta i Barbara Schmidt. Projekt zatwierdzono 24 lipca tego roku³⁷. Prace budowlane prowadzone w latach 1982–1983 realizowano bardzo szybko, toteż już 27 sierpnia 1983 roku poświęcono część katechetyczną, którą planowano wykorzystywać jako tymczasową kaplicę³⁸.

Przystąpiono także do przygotowywania placu pod budowę przyszłej świątyni *bez oglądania się na oficjalne uzgodnienia naczelnika gminy w Pilchowicach, który nie ułatwiał, ale wręcz torpedował sprawy wokół uzyskania zezwoleń na rozpoczęcie budowy kościoła*³⁹. Urząd gminy odrzucił dwie lokalizacje, przy ul.

³³ *Gemeinden und Gutbezirke...*, s. 352; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 177.

³⁴ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 177, 178.

³⁵ APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 90, 62, 253.

³⁶ APR, USC Paruszowiec, sygn. 7, 9, 10, 14–16, 30.

³⁷ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyń 2002, s. 163.

³⁸ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

³⁹ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

Stawowej i Brzozowej, dopiero trzecia zyskała aprobatę i to dla powierzchni zbyt małej pod planowaną budowę, w związku z tym odwołano się do Urzędu Wojewódzkiego, który wydał zgodę na zakupienie całej działki (74 arów). Władze gminne wbrew stanowisku wyższej instancji zgodziły się na 50 arów. Skarga do władz wojewódzkich wydłużyłaby cały proces, toteż biskup nakazał przyjęcie warunków i 15 kwietnia 1982 roku sfinalizowano notarialnie przejęcie terenu ofiarowanego przez Helenę Zaik na potrzeby parafii⁴⁰. Uzyskanie wszystkich niezbędnych zezwoleń trwało rok, sprawę utrudniała także nieprzychylność władz gminnych oraz wprowadzenie 13 grudnia 1981 roku stanu wojennego. Ostatecznie 15 września 1983 roku władze gminy w Pilchowicach wydały zezwolenie na budowę kościoła w Ochojcu. Początkowo prace szły sprawnie, do momentu gdy pojawiły się problemy z wykonaniem elementów sklepienia. Konieczne okazało opracowanie zmiany konstrukcji dachu. Przerwa ta została wykorzystana na wykończenie znajdującego się w stanie surowym probostwa⁴¹. Prace przy kościele i probostwie trwały dalej w latach 1985–1986, aczkolwiek ich tempo spadło, zarówno ze względu na zauważalne zmęczenie i mniej liczną pomoc parafian, jak i galopujące ceny materiałów budowlanych, wywołane inflacją. Na probostwo ks. Kołodziej przeniósł się w październiku 1986 roku. Prace przy kościele trwały nadal w kolejnych sezonach, z zimowym przerwami,

Kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Ochojcu, fot. Z.Keller, zbiory Muzeum w Rybniku.

⁴⁰ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

⁴¹ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

choć sprzyjająca pogoda pozwalała wydłużyć okres robót. Szczególnie trudnym wyzwaniem była konstrukcja dachu, [...] *więc do pomocy trzeba zaangażować zamiejscowych cieśli z Niewiadomia. Pięciu fachowców to jednak ogromna pomoc*⁴². W 1988 roku zaczęto myśleć o zaprojektowaniu wnętrza świątyni, projekt miał opracować Zygmunt Suchański z Gliwic, ale jego propozycja została w całości odrzucona przez Diecezjalną Komisję Sztuki Sakralnej w Katowicach. Nowy projekt, autorstwa Janusza Łęgowskiego, zyskał aprobatę i został zrealizowany. Główną rzeźbę Chrystusa (odlew w epoksydzie) wykonał Stanisław Kochuł z wydziału rzeźby Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach⁴³. Prace wykończeniowe przedłużyły się na tyle, że nie udało się doprowadzić do konsekracji kościoła wiosną 1991 roku. Stało się to kilka miesięcy później. Nową świątynię po ośmiu latach od rozpoczęcia jej budowy 24 sierpnia 1991 roku konsekrował bp Damian Zimoń. W ołtarzu głównym złożono relikwie męczenników św. Klemencji i Placyda⁴⁴. Cały obiekt został uznany za godny uwagi⁴⁵.

Oddanie do użytku nowego kościoła sprawiło, że tymczasowa kaplica przestała być potrzebna. Wprowadzenie nauczania religii do szkół także kazało zastanowić się, jak wykorzystywać dalej dom katechetyczny na potrzeby przedszkolaków i grup parafialnych, ale wiązało się to z koniecznością przebudowy. *Z umiarkowanym już teraz entuzjazmem spotkała się ta sprawa*⁴⁶, dlatego przeprowadzono tylko niezbędne roboty murarskie.

W następnych latach w kościele przeprowadzano mniejsze lub większe prace remontowe, dekoratorskie i konserwatorskie, wynikające z bieżących potrzeb. Większą inwestycją było zakupienie dzwonów. Zdecydowano się ich wykonanie zlecić ludwisarni Zbigniewa Felczyńskiego w Taciszowie. Zamówiono trzy dzwony: *Królowa Polski* (420 kg), oraz *św. Jadwiga Śląska* (260 kg) i *św. Jacek* (190 kg). Projekt dzwonnicy stworzyli Rafał Pawlak i Jerzy Janowiec, a obiekt ten wybudowano w latach 1996–1997⁴⁷.

Dopełnieniem zabudowy kościelnej stała się kaplica pogrzebowa. Do 1991 roku cmentarz w Ochojcu znajdował się pod zarządem Urzędu Gminy w Pilchowicach, który pod koniec lutego wysunął propozycję przejęcia tego

⁴² Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

⁴³ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwonka-Leszczyny 2002, s. 163.

⁴⁴ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163; J. Kamiński, *O rybnickiej architekturze sakralnej*, [w:] *Wyznania religijne w Rybniku i powiecie rybnickim w XIX i XX w.*, red. A. Dziurok, D. Keller, B. Kloch, „Zeszyty Rybnickie” 22, Rybnik 2015, s. 319; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 180; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁴⁵ J. Kamiński, *O rybnickiej...*, s. 328.

⁴⁶ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

⁴⁷ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1994, 1996, 1997, [b. p.]; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163; J. Kamiński, *O rybnickiej...*, s. 319.

terenu przez parafię. *Okazja jest wyjątkowa, bo chodzi o cenę 20 milionów złotych plus kosztą opłat notarialnych*⁴⁸. W tym czasie nie była to suma wygórowana i w ciągu dwóch miesięcy parafianie zebrali całą kwotę, a 22 czerwca 1992 roku podpisano akt notarialny. Władze gminy Pilchowice zgodziły się odstąpić płytki chodnikowe z modernizowanego w 1999 roku pobocza ul. Modrzewiowej, które posłużyły do wyłożenia alejek cmentarza. Trzy lata później zainicjowano budowę kaplicy pogrzebowej. W 2002 roku Społeczny Komitet Budowy Wodociągu w Ochojcu przekazał 112 tys. na budowę wspomnianego obiektu, a członkowie Rady Parafialnej i Rady Dzielnicy utworzyli komitet, który miał zająć się tym przedsięwzięciem. Od maja 2003 roku firma ER-BUD przystąpiła do prac budowlanych. Po zainstalowaniu sarkofagu wystąpiono do Sanepidu o zgodę na użytkowanie kaplicy, a ponieważ pozwolenie wydano szybko, 16 kwietnia 2004 roku proboszcz poświęcił nowy obiekt. Kosztorys opiewał na 314 tys. złotych, ale dzięki upustom i darowiznom ze strony firm udało się zamknąć budowę na niecałych 185 tys. Przykrym incydentem w trakcie tej inwestycji była kradzież sygnaturki⁴⁹.

Poza nowoczesnym i późnym kościołem parafialnym na terenie miejscowości pojawiają się obiekty małej architektury sakralnej.

Jedną z nich jest wybudowana pod koniec XIX w. neogotycka kaplica MB Wspomożycielki Wiernych (dawniej MB Częstochowskiej), w której sporadycznie odprawiano nabożeństwa do utworzenia kuracji.

Wydaje się, że zadeklarowane w 1866 roku na budowę kościoła pieniądze przeznaczono na budowę mniejszych kaplic, ale w Ochojcu takowa powstała dopiero w 1894 roku, prawie trzydzieści lat po wspomnianej deklaracji. Co się działo w tym czasie? Pojawiła się oparta na ustnej relacji informacja, iż w 1880 roku na parceli należącej do niejakiego Powały w miejscu, gdzie zbudowano następnie kaplicę, założono fundament, co zwieńczono złożeniem kwiatów przez Teklę Piontek⁵⁰. Miał być to pierwszy etap budowy, ale trwał on aż czternaście lat. Być może wydłużenie tego okresu wynikało z przedłużających się starań o stosowne zgody, ewentualnie problemów ze zgromadzeniem pieniędzy lub innymi przeszkodami, jak chociażby kwestie własności posesji. Obiekt, wybudowany z inicjatywy Johana (Jana) Machoczka poświęcił 30 kwietnia 1894 roku wikary rybnicki ks. Franciszek Miczek⁵¹. Dwa lata po poświęceniu do ka-

⁴⁸ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

⁴⁹ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 2002, 2003, 2004, [b. p.]; J. Kamiński, *O rybnickiej...*, s. 319; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 180.

⁵⁰ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁵¹ *Rybnik*, „Nowiny Raciborskie” 1894, nr 54, s. 3; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 177; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. A. Piecha, mps, b.p. Jeśli chodzi o datę powstania kaplicy, podawano też inne lata, choć właściwie nie ma wątpliwości, kiedy budowla powstała. Kronika parafialna podała przełom XIX i XX

Pogrzeb, w tle widoczna kaplica, okres międzywojenny XX w., zbiory A.Piechy.

Kaplica MB Wspomożenia Wiernych w Ochojcu, foto D.Keller.

pliczki tej dokonano włamania, sprawcę ujęto⁵². Nie jest znane pierwotne wezwanie. Schematyzm z 1895 roku wymienił znajdującą się w Ochojcu kaplicę różańcową⁵³. Wydaje się, że nie chodziło tu o tytuł, a o przeznaczenie obiektu. Opracowania utrwały wezwanie Matki Boskiej Częstochowskiej, zaś w 1987 roku po odnowieniu kaplicy wezwanie brzmiało Matki Boskiej Wspomożycielki Wiernych⁵⁴.

Budynek znajdujący się przy ul. Rybnickiej opisano jako ceglany z gzymsem z cegieł, ze sklepieniem kolebkowym, kryty dachówkami, ze smukłą, krytą blachą wieżyczką z krzyżem. Wedle relacji mieszkańców było to dzieło murarza Dudzicka⁵⁵. Sam budynek stoi równolegle do szosy Rybnik-Gliwice. Drogi w kierunku Rud i Książenic z powodu zmian zabudowy przesunięto na północ, choć pierwotnie krzyżowały się one w miejscu, gdzie powstała kaplica. Wyposażenie kaplicy stanowił przede wszystkim podwyższony nieco ołtarz, mieszczący się w prezbiterium oraz obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, wedle relacji ustnych ufundowany przez Jadwigę Machoczek, żonę Ludwika w początkach XX wieku. Przypuszcza się jednak, że był starszy, być może pochodził z innej kaplicy. Ponadto wewnątrz wisiały obrazy Matki Boskiej z Dzieciątkiem (po prawej) oraz św. Józefa z Dzieciątkiem (po lewej). Przypuszczalnie pod koniec lat dwudziestych XX wieku w kapliczce pojawiła się także figura Maryi, którą noszono podczas pielgrzymki do Pszowa, podobnie jak jeden z obraz wiszących w kaplicy⁵⁶. Być może jeden z dwóch przedstawiających Matkę Bożą. Wiosną 1939 roku mieszkańcy Ochojca ufundowali nowy ołtarz i obraz patronki. Przypuszcza się, że został on wykonany w Istebnej. Zarząd Gminy Ochojec wystąpił o poświęcenie ołtarza, którego dokonał ks. Jan Grzonka 21 maja 1939 roku. Obraz Matki Boskiej został w połowie roku podświetlony⁵⁷. Wedle ustnych przekazów zamówiono nie tylko wizerunek Maryi, ale także dwa posążki huzarów, jednakże odesłano je, prawdopodobnie z przyczyn finansowych⁵⁸. Ten właśnie obraz pozostawał w kaplicy do 1983 roku, kiedy to w sierpniu został przewieziony do nowego budynku katechetycznego (który do 1991 roku pełnił też funkcję tymczasowego kościoła). Część parafian uważała, że należało raczej przenieść wizerunek Matki Boskiej w uroczystej procesji. Ostatecznie w 1991 roku obraz ten

w. Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.], natomiast rok 1910 znalazł się w opracowaniu A. Żukowskiego i A. Gudzik. A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163.

⁵² *Ochojec*, „Nowiny Raciborskie” 1896, nr 74, s. 3.

⁵³ *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1895*, Breslau [b.d.w.], s. 174.

⁵⁴ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

⁵⁵ A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 239–240; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁵⁶ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁵⁷ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁵⁸ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

po gruntownej renowacji znalazł się w nowo poświęconym kościele. Do kaplicy przy ul. Gliwickiej wprowadzono za to inny wizerunek Maryi — obraz MB Wspomożenia Wiernych, ufundowany przez Józefa Paprotnego, poświęcony przez biskupa Piotra Liberę 26 sierpnia 1997 roku⁵⁹. Dzwonieniem ufundowanego przez rodzinę Machoczków dzwonu oznajmiano zgon mieszkańca, dźwięk ten towarzyszył także konduktowi pogrzebowemu, udającemu się na cmentarz do Rybnika, a od 1927 roku do Golejowa. Dzwon ów został skonfiskowany w czasie II wojny światowej, po zakończeniu której mieszkańcy pozyskali nowy. Funkcję dzwonniczki objęła Anastazja Bernacka (Oleś, ur. 1894 roku). Dość wcześniej, bo w latach 20. XX wieku kapliczka posiadała już instalację elektryczną, prąd zaś dostarczano z tartaku Machoczków⁶⁰. W 1960 roku w kaplicy stanął konfesjonał, wykonany przez miejscowego stolarza Leona Węgrzyka. W prawie niezmienionym kształcie kaplica przetrwała do 1965 roku, kiedy to rozebrano stary, ceglany ołtarz, zabudowano tabernakulum w ścianie prezbiterium, wstawiono nowy ołtarz, wymieniono także podłogę, wykonano izolację fundamentów oraz kotwy w murach. Pracami murarskimi zajął się Paweł Kulik, stolarskimi zaś Leon Węgrzyk. Wstawiono też nowe ławki, a ponieważ w tym czasie w kaplicy prowadzono także naukę religii, były one przystosowane do pisania. Ponieważ po ustanowieniu rektoratu i rozpoczęciu regularnych nabożeństw w kaplicy znajdował się Najświętszy Sakrament, katechezę przeniesiono do domu prywatnego⁶¹. W latach 90. XX wieku kaplica nie pełniła już dawnej roli, działały bowiem tymczasowa kaplica oraz salki katechetyczne. Nadzór nad obiektem osłabł, a w nocy z 27 na 28 lipca 1996 roku doszło do włamania. Sprawcy zachowali się obscenicznie. W tym czasie proboszcz przebywał na urlopie, nikt nie zauważył niczego niepokojącego, zaś policja nie podjęła działań. Sprawców nie szukano, ale pojawiły się głosy, że to smutne wydarzenie było „wyglupem” młodzieży wracającej z dyskoteki, o który oskarżano mieszkańców sąsiedniej miejscowości⁶². Kolejny poważny remont obiektu przeprowadzono w 1997 roku. Wiązało się to z peregrynacją kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, która miała zostać w Ochojcu właśnie przy kaplicy. Wymieniono wówczas okna, zainstalowano nowe drzwi, zmieniono instalację elektryczną, wprowadzono nowy wizerunek Maryi⁶³. W następnym roku w kaplicy zainstalowano nowy ołtarz. *Jest darem Ojców Werbistów z Rybnika i stał dotychczas w pre-*

⁵⁹ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1997 [b. p.]; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁶⁰ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁶¹ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.]; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁶² Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1996 [b. p.].

⁶³ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1997 [b. p.]; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

*zbiterium ich kościoła. Kościół Królowej Apostołów otrzymuje nowe wnętrze, a nam ołtarz pasuje jak ulał*⁶⁴.

Poza tą kaplicą wspomina się też o kapliczce metalowej szafkowej św. Anny Samotrzeciej na Młynku oraz o kapliczce poświęconej Matce Boskiej znajdującej się przy ul. Milenijnej (dawniej Książenickiej 21)⁶⁵.

Oprócz kaplicy i kapliczek na terenie Ochojca znajdują się trzy krzyż.: przy kaplicy na ul. Rybnickiej, na ulicach Pilchowskiej (dawniej Wierzbowej) oraz Cystersów (dawniej Rudzkiej). Pierwszy z nich obecnie jest łączony z kaplicą, jednakże pojawiło się przypuszczenie, iż w tym miejscu krzyż stał o wiele wcześniej niż sama kaplica, zwyczajowo bowiem krzyże stawiano na rozstajach dróg, a z tego punktu wsi rozchodziły się trakty do Rud i Pilchowic. Jego ustawienie względem drogi było inne niż obecnie, stał on bowiem równolegle do niej, lecz przesunięcie drogi sprawiło, że obecnie ramiona są ułożone do niej prostopadłe. Na przełomie zimy i wiosny 1945 roku krzyż ten został przewrócony przez radziecki czołg, dość szybko jednak mieszkańcy postarali się o przywrócenie drogiego im symbolu religijnego na miejsce. W 1996 roku drewniany krzyż poddano renowacji, a starą figurę Chrystusa wymieniono na nową z epoksydu. W 2004 roku krzyż znajdował się w stanie grożącym zawaleniem, toteż został dzięki interwencji Jerzego Smyczka wymieniony na nowy, solidny, metalowy⁶⁶. Podobnie zadbano o krzyż przy ul. Pilchowskiej, natomiast stan trzeciego nie wymagał wówczas interwencji⁶⁷. Dwa inne krzyże metalowe mieszczą się na cmentarzu oraz przy kościele.

Życie religijne

Wybudowana w 1894 roku kaplica stała się centrum życia religijnego wsi, aczkolwiek już wcześniej parafianie z Ochojca angażowali się w działalność na rzecz macierzystej parafii. W 1862 roku Piotr Owczorz z Ochojca ufundował ołtarz św. Anny dla kościoła Matki Boskiej Bolesnej w Rybniku, wykonany przez Lorenca Klimzę z Lublińca i pomalowany przez malarza J. Gajdę z Żor. Fundator przeznaczył na ten cel 200 talarów, a ponieważ pozostało jeszcze 10 talarów, zamówiono figurkę Chrystusa na wspomniany ołtarz⁶⁸. W miejscowej

⁶⁴ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1998 [b. p.].

⁶⁵ Kapliczka na Młynku, w 1996 roku została zniszczona przez wandalów. Kapliczka Matki Boskiej pierwotnie była poświęcona Sercu Jezusowemu, Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1996 [b. p.]; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 163.

⁶⁶ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1996, 2004 [b. p.]; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁶⁷ Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, rok 1996, [b. p.].

⁶⁸ Ap Golejów, J. Kolarczyk, *Kronika parafii Chrystusa Króla w Golejowie na tle historii ziemi rybnickiej, dziejów Golejowa oraz historii macierzystej parafii MBB w Rybniku*, Golejów 1993, s. 65 [maszynopis].

kaplicy odprawiano przede wszystkim nabożeństwa zgodnie z cyklem kościelnym, zatem drogę krzyżową, nabożeństwa majowe, czerwcowe i różańcowe. Pod koniec XIX i na początku XX wieku prowadził je Antoni Bernacki (ur. 1860). Jego żoną została Tekla Piontek — ta sama, która jako osiemnastolatka składała kwiaty przy ukończeniu fundamentów kaplicy. W międzywojniu oraz po zakończeniu II wojny światowej nabożeństwa w kapliczce prowadziła Karolina Smyczek (ur. 1873), po której przejęła je córka Gertruda Poręba (ur. 1901). Nie było ciągłości w odprawianiu modlitw, czy to z braku chętnych do podjęcia się tego obowiązku, czy z innych. W czasie II wojny światowej zawieszono odprawianie nabożeństw, zapewne z powodu nieznamośności języka niemieckiego, w którym miano je prowadzić. Wznowienie nabożeństw nastąpiło w maju 1945 roku, przywrócono także nabożeństwo różańcowe, ale nie odnowiono nabożeństw czerwcowych⁶⁹.

Wiadomo, że w kaplicy MB Częstochowskiej w Ochojcu rzadko odprawiano msze. W piśmie Zarządu Gminy Ochojec, datowanym na 2 maja 1939 roku, poza prośbą o poświęcenie nowego ołtarza, proszono także o odprawianie przy nim czterech mszy rocznie, nadmieniano przy tym, że przed wybudowaniem kościoła w Golejowie *od czasu do czasu odprawione zostały Msze św. w naszej kaplicy*⁷⁰. Prośba ta została zapewne rozpatrzona przychylnie, bowiem w sierpniu 1939 roku ks. Jan Grzonka odprawił mszę na miejscu, w dodatku pierwszą w dziejach kaplicy mszę ślubną⁷¹. Wybuch II wojny światowej zapewne uniemożliwił wprowadzenie na stałe postulowanych mszy w Ochojcu. Już w okresie powojennym, mniej więcej w latach sześćdziesiątych, kaplica zaczęła pełnić nieoficjalnie i na wyrost funkcję lokalnej świątyni oraz salek katechetycznych. Od 1973 roku msze odbywały się regularnie co niedzielę, jedno nabożeństwo w godzinach popołudniowych, rok później już dwa razy, rano i po południu, zaś w 1975 roku wprowadzono trzecią mszę. Kaplica była jednak mała, mogła pomieścić jedynie ok. 80 osób, a sąsiedztwo ruchliwej drogi Rybnik-Gliwice przeszkadzało w celebracji⁷². Tak szybko, jak było to możliwe, odprawianie nabożeństw przeniesiono do tymczasowej kaplicy. Stara kaplica zwykle więc stoi zamknięta, msze odprawia się w niej 24 maja, czyli w dniu wspomnienia MB Wspomożenia Wiernych (od 1987 roku), podczas pielgrzymki na Jasną Górę oraz w uroczystość Bożego Ciała, kiedy trasa procesji biegnie ulicami Cystersów, Chwałęcicką, Pilchowicką oraz Rybnicką⁷³.

Drugą funkcją, jaką pełniła kaplica MB Częstochowskiej, było nauczanie religii. Od 1950 roku (z przerwą) rozpoczęto katechizację młodszych dzieci,

⁶⁹ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁷⁰ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁷¹ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁷² Ap MB Częstochowskiej, Kronika parafii Ochojec, [b. p.].

⁷³ Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

Kuria Diecezjalna
w Katowicach

Katowice, w czerwcu 1952 r.

Ś w i a d e c t w o

ukończenia kursu katechetycznego

Niniejszym zaświadcza się, że

Kapł. Stefania
urodz. *21. stycznia 1934 r.* w *Ochojcu*
z parafii *Chrystusa Króla* w *Golejowie*

ukończyła kurs katechetyczny 1-go stopnia, urządzony w czasie od 15 września 1951 r. do 27 czerwca 1952 r. w Rybniku.

Kurs obejmował 4 godz. tyg. wykładów z zakresu:
liturgiki, dogmatyki, styki, katechetyki z psychologią
dziecka i hagiografii.

Wynik ogólny końcowego egzaminu: *dobry*

Uzyskała prawo *wezuszczenia na kurs katechetycz-*
ny drugiego stopnia

+ H. H. H. H.
Biskup Katowicki:

U. Berta Barthel O.S.A.
kierowniczka kursu
katechetycznego:

Świadectwo ukończenia kursu katechetycznego, zbiory L. Węgrzyk-Łanowy.

prowadzoną przez katechetkę Stefanię Węgrzyk z domu Kapol. Do 1962 roku lekcje religii dla młodszych dzieci prowadziły katechetki, zaś proboszcz ks. Henryk Szlosarek katechizował starsze klasy szkoły podstawowej oraz młodzież. W 1962 roku w Golejowie zaczął pracować pierwszy wikary. Był nim ks. Antoni Goranszcz, który przejął obowiązki nauczania religii w Ochojcu na trzy kolejne lata. W latach 1965–1968 katechizację w kaplicy prowadził ks. Józef Palka, po nim zaś do 1970 roku ks. Alojzy Kubica z Krasów. W następnych latach władze zwierzchnie nie wyznaczały wikarych dla parafii golejowskiej, proboszczowi pomagali klerycy, którzy przez krótkie okresy nauczali religii dzieci i młodzież z Ochojca. W 1976 roku ze względu na stałą obecność Najświętszego Sakramentu katechezę przeniesiono do domu prywatnego⁷⁴.

Dla życia religijnego młodej parafii ważne było zaangażowanie osób świeckich, skupionych w grupach religijnych i stowarzyszeniach. Część z nich powstała zgodnie z wymogami władz, jak rada duszpasterska. W Ochojcu stworzono także zespół charytatywny, Dzieci Maryi i Bractwo Żywego Różańca. Wszystkie te grupy skupiały się z jednej strony na życiu modlitewnym i formacyjnym własnych członków, z drugiej na konkretnym działaniu na rzecz parafii i jej wiernych (budowa kościoła, pomoc starszym, chorym, uboższym)⁷⁵.

⁷⁴ W roku szkolnym 1970/71 religii nauczał diakon Jan Grzegorzek z Grabowni a w roku 1971/72 diakon Gotfryd Marek z Łubia. Ap Golejów, *Kronika parafii Golejów*, s. 20, 32; Ap MB Częstochowskiej, *Kronika parafii Ochojec*, [b. p.]; Zbiory prywatne A. Piechy, *Ochojska kaplica*, oprac. Antoni Piecha [mps.].

⁷⁵ Zbiory prywatne Urszuli Konsek, U. Konsek, *Proces powstawania i rozwój parafii matki Boskiej Częstochowskiej w Ochojcu w latach 1974–1991*, Lublin 1999, s. 86–88 [maszynopis, praca magisterska napisana pod kierunkiem J. Krętosza, Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego].

Edukacja

W najwcześniejszych okresach istnienia Ochojca niewielu jego mieszkańców korzystało z elementarnego szkolnictwa. Co prawda w Rybniku istniała szkoła parafialna, lecz dostęp do niej był ograniczony. Poprawa tego stanu rzeczy nastąpiła zapewne wraz z wprowadzeniem obowiązku szkolnego, choć jego realizacja natrafiała na poważne utrudnienia, zarówno ze strony właścicieli ziemskich, jak i rodziców dzieci. Niemniej szkoła istniejąca w Golejowie, a do niej przypisani byli uczniowie z Ochojca, była jedną z najstarszych w rejonie rybnickim. Należała do tych szkół ludowych, które założono jeszcze w XVIII wieku, przed 1788 rokiem¹.

Zatem uczniowie uczęszczali do Golejowa, jednakże z czasem pojawiły się dążenia do uruchomienia placówki edukacyjnej na własnym terenie. Pytanie zatem, kiedy to się stało? Najprawdopodobniej w trzech ostatnich dekadach XIX wieku, o ile nie wcześniej. Pojawiła się informacja, iż w latach pięćdziesiątych XIX stulecia z powodu remontu budynku szkolnego w Golejowie, dzieci z Ochojca przez dwa lata (1856–1858) pobierały naukę w izbie wynajętej od miejscowego gospodarza, w domu stojącym przy drodze do Książnic. Naukę prowadził niejaki Brzezina². Było to rozwiązanie tymczasowe, a po zakończeniu remontu uczniowie wrócili do szkoły w Golejowie³. Dom niejakiego Rojka

¹ Jeśli chodzi o szkołę w Golejowie, B. Kloch podał, iż założono ją w 1790 lub 1792 r., ale wiadomo, że w 1788 r. do szkoły uczęszczało razem 348 dzieci (z Golejowa, Grabowni, Ochojca i Wielopola), musiała więc powstać już wcześniej, ale Zimmermann o niej nie wspominał, zatem musiało stać się to po 1784 r. F. A. Zimmermann, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Brieg 1784, s. 162; J. G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderer Orte der Königl. Provinz Schlesien*, Breslau 1845, s. 169; F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 751; C. Herold, *Schematismus der öffentlichen katholischen und evangelischen Volksschulen des Reg.-Bez Oppeln*, Breslau 1911, s. 288; M. Sołtysek, *Dzielnice Rybnika*, Rybnik 1999, s. 22; A. Żukowski, A. Matuszczyk-Kotulska, *Szlakami Zielonego Śląska 2*, Czerwionka-Leszczyny 2008, s. 221; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo (katolickie) w Rybniku i okolicach, w świetle publikowanych urzędowych zestawień (schematyzmów) do wybuchu wielkiej wojny (1914 r.)*, [w:] *Z dziejów szkolnictwa w Rybniku*, red. D. Keller, „Zeszyty Rybnickie” 17, Rybnik 2013, s. 14 (tabela 1), 15; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec, czyli Stara Wieś*, „Nowiny” 2002, nr 39, s. 13.

² Brak przesłanek, by utożsamiać go z nauczycielem Franzcem Brzeziną.

³ *Historia szkoły w Ochojcu w fotografii*, oprac. Antoni Piecha [maszynopis]. Rok 1822 jako początek oświaty ludowej w Ochojcu ewidentnie jest pomyłką, być może jedynie literówką.

służył jako tymczasowy budynek szkolny w 1880 roku i wtedy już nie spełniał wymogów⁴. Opracowania z drugiej połowy XIX wieku nie wymieniają szkoły w Ochojcu. F. Triest napisał wprost, iż w Ochojcu szkoły nie ma⁵. Samodzielną placówkę edukacyjną, budowę której rozpoczęto pod koniec 1874 roku, wieś otrzymała na początku lat 80. XIX wieku. Była to elementarna szkoła katolicka, podlegająca powiatowemu inspektoratowi (*Kreisschulininspektion*) Rybnik I⁶. Szkoła nie miała numeracji, nie nosiła też żadnego imienia.

W 1977 roku szkołę w Ochojcu określono jako jedną z mniejszych, uczęszczało w niej 129 dzieci, zaś w związku z planami reformy (wprowadzenie szkoły dziesięcioletniej) rozważano przekształcenie jej w punkt filialny z klasami I–III. Starsi uczniowie mieli dojeżdżać do szkoły w Pilchowicach lub Rybniku. W szkołach w Wilczy i Ochojcu, których stopień organizacji miał zostać obniżony, przeprowadzono komisyjne kontrole, które wykazały, iż w wypadku Ochojca jest to krok wskazany, zaś Gminny Dyrektor Szkół Stanisław Dziubowiecki został zobowiązany do przekonania rodziców. Gdyby te plany weszły do realizacji w latach 1981–1985, w szkole w Ochojcu miały istnieć trzy oddziały prowadzone przez trzech nauczycieli dla 63 uczniów⁷.

Od 1 września 2003 roku ze szkoły i przedszkola utworzono Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 3 w Rybniku-Ochojcu, który 18 maja 2004 roku otrzymał imię Jana Pawła II (Szkoła Podstawowa nr 37, Przedszkole nr 47)⁸.

W budynku przy ul. Rybnickiej mieścił się sklep. http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22, 16.09.2015; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13.

⁴ Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: APK), Powiatowy Inspektorat Budowlany w Rybniku (zespół nr 636, dalej: PIB Ryb), sygn. 227, s. 14, 140.

⁵ F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 752.

⁶ W 1911 r. inspektorat szkolny Rybnik I obejmował 47 szkół powszechnych (46 katolickich i jedną żydowską) oraz 18 wiejskich szkół uzupełniających, do których w 1910 r. uczęszczało 10806 dzieci. *Z Rybnickiego*, „Nowiny Raciborskie” 1911, nr 108, s. 3; C. Herold, *Schematismus...*, s. 289.

⁷ Te same plany dotyczyły szkoły w Nieborowicach, skąd starsi uczniowie mieli zostać przeniesieni do Gliwic. Archiwum Państwowe w Gliwicach (dalej: APG), Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach (zespół nr 349, dalej: GRN Pilchowice), sygn. 1, s. 121, 122; sygn. 75, s. 14.

⁸ Archiwum Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 3 w Rybniku-Ochojcu (dalej: ZSP nr 3), Kronika Szkoły Podstawowej nr 37 w Rybniku-Ochojcu [b.p]; Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa w Ochojcu w latach 1946–2004*, Katowice 2005, s. 35 [mps]; *Nowe obwody i nowe imiona dla szkół*, „Gazeta Rybnicka” 2004, nr 5, s. 7; (r), *Szkoły pod patronatem...*, „Gazeta Rybnicka”, 2004, nr 6–7, s. 14; (S), *Patron na lata*, „Gazeta Rybnicka” 2005, nr 4, s. 6; *Rodzina Szkół im. Jana Pawła II*, red. Z. Gumiński, t. II, Kraków [2014], s. 349.

Budynek szkolny

Jak już wspomniano, własną szkołę wieś otrzymała na początku lat 80. XIX wieku. Należy jednak rozróżnić założenie placówki i budowę samego gmachu. C. Herold podał jako rok powstania 1882, nie wymienił jednak nowej szkoły wybudowanej w 1900 roku przy trasie Rybnik-Gliwice⁹. Starania o budowę szkoły rozpoczęto kilka lat wcześniej, pod koniec 1874 roku. Pierwotne plany przedstawiały budynek złożony z dwóch izb lekcyjnych oraz pomieszczeń pomocniczych, usytuowany w narożniku między drogami prowadzącymi w kierunku Rybnika i Pilchowic¹⁰. W latach 1880–1881 trwały prace budowlane, by z początkiem nowego roku kalendarzowego oddać obiekt do użytku¹¹. Czternaście lat później niewielki budynek okazał się niewystarczający i podjęto starania o budowę nowego. Najwięcej czasu zajęło pozyskanie odpowiednich zezwoleń, wybranie miejsca i zebranie funduszy, m.in. 10.000 marek pomocy państwowej

Dawna Szkoła Podstawowa w Ochojcu, 1974/1975, Archiwum ZSP nr 3 w Rybniku-Ochojcu.

⁹ C. Herold, *Schematismus...*, s. 289. APR, LRyb, sygn. 1302. Potwierdzają to dane Inspektoratu szkolnego. Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Inspektorat Szkolny w Rybniku (zespół nr 84, dalej: ISz Ryb), sygn. 13, s. 46 v; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo (katolickie) w Rybniku i okolicach, w świetle publikowanych urzędowych zestawień (schematyzmów) do wybuchu wielkiej wojny (1914)*, [w:] *Z dziejów szkolnictwa w Rybniku*, red. D. Keller, Rybnik 2013, „Zeszyty Rybnickie” 17, s. 28, 43 (tabela 26).

¹⁰ APK, PIB Ryb, sygn. 227, s. 1.

¹¹ APK, PIB Ryb, sygn. 227, s. 120, 131–132, 140.

oraz sprzedaż starej szkoły za 6500 marek. Koszt budowy ostatecznie zamknął się w kwocie 23.500 marek¹². Budynek zlokalizowano przy drodze z Rybnika do Gliwic, 40 m od starszego, na działce liczącej niecałe 50 arów¹³. W marcu 1899 roku przeprowadzono przetarg na prace budowlane, do którego przystąpili mistrzowie budowlani Sponer i Arendt z Wodzisławia oraz Georg Wentzlik i Laske z Rybnika. Ostatecznie wykonanie powierzono Wentzlikowi, a jako termin zakończenia ustalono 1 października 1900 roku. Elementy drewniane, m.in. stropy, zostały wykonane przez miejscowego przedsiębiorcę Johana (Jana) Machoczka¹⁴. Budynek szkoły był użytkowany aż do 1995 roku, kiedy to powstał nowy obiekt (budowany w latach 1991–1995). Według opisu była to budowla z czerwonej cegły, podpiwniczona, ze spadzistym dachem krytym dachówką. Oprócz izb lekcyjnych i pokoju nauczycielskiego na parterze, na piętrze mieściły się mieszkania służbowe, które w latach 80. XX wieku przekształcono w klasy. Cały gmach opalano dzięki piecom kaflowym (opał magazynowano w piwnicach), a centralne ogrzewanie zainstalowano dopiero w latach 90. (co wiązało się z wyburzeniem „kachłoków”¹⁵). Sanitariaty mieściły się tradycyjnie na zewnątrz.

Nowa szkoła w budowie, zbiory S. Bernackiego.

¹² APK, PIB Ryb, sygn. 227, s. 144, 148, 158, 232, 270, 286.

¹³ APK, PIB Ryb, sygn. 227, s. 204, 206.

¹⁴ APK, PIB Ryb, sygn. 227, s. 232, 253, 254, 261, 275.

¹⁵ Kachlok — piec kaflowy.

Rozbudowa szkoły zaczęła się w 1965 roku, kiedy to powstały nowe sale lekcyjne oraz pomieszczenia administracyjno-gospodarcze, ale w informacji przedstawionej na potrzeby gminy Pilchowice była mowa o bardzo trudnych warunkach lokalowych szkoły ochojeckiej, w tym braku sali gimnastycznej, zaś zajęcia odbywały się na podwórzu szkolnym lub w Klubie Rolnika¹⁶.

Stan techniczny szkoły ciągle się pogarszał, toteż ostatecznie postanowiono wznieść nowy budynek. Zapadła decyzja o rozpoczęciu budowy. Co prawda pierwsze notatki służbowe datowano na 1985 rok, zakończenie prac zaplanowano zaś na 1991 rok, jednak przez następne lata nie podjęto żadnych działań. Tymczasem rozpoczynało się zasiedlanie osiedla jednorodzinnego Górniczej Spółdzielni Mieszkaniowej przy KWK „Szczygłowice”, co wiązało się z napływem nowych uczniów do szkoły podstawowej. Stary budynek nie zapewniał warunków do ich nauczania¹⁷. Konieczne było wybudowanie nowego obiektu. Został on zaprojektowany przez Sławomira Kaczorowskiego i Henryka Górczyńskiego. W prace zaangażowali się mieszkańcy sołectwa¹⁸. Przedsięwzięcie natrafiło jednak na przeszkody natury finansowej — w prowizorium budżetowym gminy Pilchowice przeznaczono na budowę 5 mld 800 mln starych złotych, a zmniejszenie dotacji groziło przerwaniem robót¹⁹. Ostatecznie w 1995 roku budynek oddano do użytku. Na parterze zlokalizowano sale dydaktyczne (trzy sale lekcyjne, sala gimnastyczna) oraz socjalne (sanitariaty, kuchenka), na piętrze zaś pomieszczenia administracyjne (pokój nauczycielski, sekretariat, pokój dyrektora, dodany w 2003 roku pokój wicedyrektora, gabinet lekarski — przeniesiony następnie na parter) oraz trzy pracownie. Zagospodarowano także poddasze, gdzie miejsce znalazły: biblioteka, archiwum, magazyny, pomieszczenie dla sprzętaczek, izba regionalna oraz sale do zajęć muzycznych i gimnastyki korekcyjnej. Trzy lata po otwarciu nowej szkoły oddano do użytku salę komputerową (11 stanowisk z dostępem do Internetu)²⁰. Kolejne prace budowlane miały miejsce w latach 2002–2003. Ich rozpoczęcie wiązało się z dwoma poważnymi mankamentami. Przy szkole brakowało sali gimnastycznej, a jednocześnie przedszkole borykało się z trudnościami lokalowymi w dawnej siedzibie Milicji Obywatelskiej. Stworzono zatem projekt rozbudowy szkoły o salę gim-

¹⁶ Archiwum Państwowe w Gliwicach (dalej: APG), Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach (zespół nr 349, dalej: GRN Pilchowice), sygn. 1, s. 121; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22, 16.09.2015.

¹⁷ Zbiory prywatne Stefana Bernackiego, Pismo Rady Sołeckiej w Ochojcu z 26 maja 1989 r.

¹⁸ (WdT), *Emeryci budują szkołę*, „Nowiny” 1995, nr 7, s. 5; (WdT), *Emeryci budują szkołę*, „Nowiny” 1995, nr 18, s. 1, 2; A. Derwisz, *Zielona wizytówka*, rozmowa z Krzysztofem Szafranem, „Nowiny” 2011, nr 31, s. 7.

¹⁹ (tg), *Mniejsza dotacja*, „Nowiny” 1993, nr 8, s. 6.

²⁰ Archiwum ZSP nr 3, Kronika Szkoły Podstawowej nr 37 w Rybniku-Ochojcu [b.p.]; Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa...*, s. 5; [mps]http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,,2, 16.09.2015.

nastyczną i przedszkole, opracowany przez Pracownię Architektury i Grafiki „top PROJEKT” (autorami byli Marek Wawrzyniak, Alina Kudła, Bożena Wita i Janusz Pierchała). W ciągu roku zakończono roboty budowlane. Powstała sala gimnastyczna, prysznice, pomieszczenia na przebieralnie, przedszkole (w kształcie rotundy) oraz kuchnia, połączone z istniejącym wcześniej budynkiem. Uroczyste otwarcie przedszkola miało miejsce 1 września 2003 roku, a udział w nim wzięli prezydent miasta Rybnika Adam Fudali (Ochojec od dwóch lat należał Rybnika jako jego dzielnica), przedstawiciele władz oświatowych i mieszkańcy dzielnicy, a kilka dni później ks. Henryk Kołodziej dokonał poświęcenia obiektów²¹.

Pracownicy

W szkole ochojeckiej w pierwszych latach jej istnienia był zatrudniony tylko jeden nauczyciel. Był nim Franz Brzezina, pracujący w latach 1883–1887²². Po nim stanowisko nauczyciela objął Lothar Salzbrunn, który w Ochojcu pracował przez dziesięć lat (1888–1899), po czym został przeniesiony do Ligoty²³. W okresie pobytu w Ochojcu narodzili się jego synowie Lothar i Wolfgang²⁴, tutaj w 1898 roku zmarła jego żona Anna z domu Thomas²⁵. Rok później nauczyciela przeniesiono do innej szkoły. Następcą Salzbrunna został mianowany Hermann Dohn — zatrudniony w szkole od 1 września 1899 roku — który pozostał na tym stanowisku do początku 1912 roku, kiedy to został przeniesiony jako główny nauczyciel do Popielowa²⁶. Rodzina Dohnów po-

²¹ Archiwum ZSP nr 3, Kronika Szkoły Podstawowej nr 37 w Rybniku-Ochojcu [b.p]; Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa...*; s. 5–7; *Oświatowe inwestycje*, „Nowiny” 2003, nr 35, s. 6; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,,2, 16.09.2015.

²² B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 29.

²³ Lothar Salzbrunn, urodzony 12 czerwca 1861 r., seminarium w Pyskowicach ukończył w 1881 r., C. Herold, *Schematismus...*, s. 288; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 31, 36, 37, 41, 44. Na stronie szkoły informacja dotycząca okresu pracy L. Salzbrunna nieścisła. http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22, 16.09.2015.

²⁴ Lothar Alfred Friedrich urodzony 14 lipca 1888 roku, Wolfgang Felix Emil Arthur urodzony 26 lipca 1890 r. APR, Akta Urzędu Stanu Cywilnego w Paruszowcu (zespół 515, dalej: USC Paruszowiec), sygn. 15, nr 13; sygn. 17, nr 10.

²⁵ Anna Salzbrunn z domu Thomas, córka Teodora i Idy z domu Hanik, urodzona we Wrocławiu, zmarła 24 stycznia 1898, w wieku 37 lat. APR, USC Paruszowiec, sygn. 87, nr 7.

²⁶ Hermann Dohn, ur. 9 stycznia 1872 r. w Dammratsch pow. Opole, syn tamtejszego głównego nauczyciela Ernesta. Najpierw uczęszczał do Królewskiego Zakładu Przygotowawczego w Opolu, następnie w latach 1889–1892 do Królewskiego Seminarium Nauczycielskiego w Pruszkowie. APK, Powiatowy Inspektorat Szkolny w Rybniku (zespół nr 634, dalej: PISz Ryb), sygn. 142, s. 290; Ph. Deutschman, H. Ziesche, *Schematismus der katolischen Volksschulen der Provinz Schlesien*, Neustadt 1900, s. 232; C. Herold, *Schematismus...*, s. 289; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 38, 41, 45; E. Kulik, *Dzieje Popielowa i Radziejowa dzielnic Ryb-*

większała się o kolejne przychodzące na świat dzieci: Marię, Ericha, Hermana, Elisabeth i Willibalda²⁷. Po kilkunastu latach pracy w Ochojcu Dohn przeniósł się do innej wsi. Jego stanowisko powierzono Viktorowi Olexowi, lecz już od 1 sierpnia 1913 roku przeniesiono go do Żernicy w powiecie gliwickim²⁸, do Ochojca zaś skierowano Alfreda Berndta, który pracę rozpoczął od 1 października tegoż roku²⁹ i pozostawał na tym stanowisku także w okresie I wojny światowej.

Podpis głównego nauczyciela H. Dohna, 1902 r., Archiwum ZSP nr 3 w Rybniku-Ochojcu.

Po zmianie przynależności państwowej powiatu rybnickiego zmieniły się też osoby zatrudnione w szkole. Trudno odtworzyć obsadę personalną szkoły z tego okresu. W czerwcu i wrześniu 1925 roku jako pracownika szkoły w Ochojcu wymienia się Ignacego Zygmanowskiego jako siłę pomocniczą³⁰. Takie zaszerogowanie

wskazuje, iż nie miał on pełnych kwalifikacji, ale jako jedyny nauczyciel łączył zapewne funkcje dydaktyczne i kierownicze. Tym bardziej, iż w „Gazecie Urzędowej” przy mianowaniu go w 1924 roku urzędnikiem stanu cywilnego (dekret z 16 sierpnia) został określony jako kierownik szkoły³¹. Zmiana musiała nastąpić w roku szkolnym 1925/1926 lub następnym, bowiem w wykazie nauczycieli Okręgu Szkolnego Rybnik I na 15 listopada 1926 roku jako nauczyciel stały

nika, „Zeszyty Rybnickie” 15, Rybnik 2013, s. 203, 212 (na s. 203 wkradła się literówka jako Dohl).

²⁷ Maria urodzona 3 lutego 1900 roku, Herman Wiktor Joseph urodzony 25 sierpnia 1901, Erich Walther urodzony 9 marca 1903 roku, Elisabeth Viktoria urodzona 2 stycznia 1905 roku i Willibald Bruno urodzony 10 lutego 1907. APR, USC Paruszowiec, sygn. 27 nr 4, sygn. 28 nr 9; sygn. 30 nr 3; sygn. 32 nr 1; sygn. 34 nr 1. Późniejszych ewentualnych narodzin potomstwa Hermanna i Valeski z domu Blązej nie odnotowano, ponieważ w archiwum księgi urodzeń kończą się na roku 1907.

²⁸ Wiktor Olex, ur. 24 kwietnia 1877 r., egzamin złożył w 1897 r., w 1911 r. pracował w szkole powszechnej w Rybniku. APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 344, 354; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 48 (tabela 29).

²⁹ Alfred Berndt był synem handlarza artykułami papierniczymi z Raciborza. APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 436.

³⁰ APR, ISz Ryb, sygn. 13, s. 3v, 11.

³¹ „Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego” 1924, nr 35, s. 199; „Tygodnik Powiatowy na Powiat Rybnicki” 1934, nr 38, s. 124.

Podpis kierownika szkoły B.Kuglera, 1932 r., Archiwum ZSP nr 3 w Rybniku-Ochojcu.

i tymczasowy kierownik szkoły ochojeckiej został odnotowany Bernard Kugler³². Z czasem tymczasowe kierownictwo zostało zmienione na stałe.

W lokalnej społeczności B. Kugler okazał się osobą odgrywającą znaczną rolę nie tylko jako kierownik szkoły, lecz także społecznik. Urodzony w Nysie 17 października 1902 roku pracę zawodową rozpoczął już w polskiej szkole, co datuje się od 1 marca 1922 roku. Był więc człowiekiem bardzo młodym, a do Ochojca przybył jako dwudziestotrzylatek. Zyskał opinię wartościowego pedagoga, zachowującego się bez zarzutu, ponadto dobrego Polaka, co zapewne wiązało się z jego aktywnością w różnych grupach. Był też nauczycielem z bardzo dobrą znajomością języka polskiego, jednym z tych, którzy na swoich stanowiskach byli niezbędnie konieczni³³. Po wybuchu II wojny światowej kierownik ewakuował się z miejsca zamieszkania, jednak w Tarnowie został aresztowany i przewieziony do obozu koncentracyjnego w Auschwitz, dokąd przybył 29 lipca 1941 roku (więzień numer 18853). Tam zginął od zastrzyku fenolu 10 grudnia 1941 roku. Imieniem B. Kuglera nazwano ulicę, przy której mieści się szkoła³⁴.

W opracowaniach dotyczących szkoły w Ochojcu pominięto okres II wojny światowej, uznając szkołę za placówkę obcą. Po zakończeniu wojny funkcję kierowniczą powierzono Franciszce Lasi, która pełniła ją w latach 1946–1954. Jej następcą został Adam Lasia (prywatnie mąż Franciszki), który kierownikiem ochojeckiej szkoły pozostawał w latach 1954–1973. Po Lasi krótko, bo jedynie przez rok (1973–1974), kierownikiem był Henryk Piontek, a po nim rządy przechodziły kolejno w ręce kobiet: Teresy Piekorz (1974–1981), Lidii Polywki (1981–2002, w 1988 roku kandydatka na radną Gminnej Rady Naro-

³² I. Zygmantowski został przeniesiony do Wielopola. We wrześniu 1925 roku B. Kugler był wymieniany jako nauczyciel tymczasowy w Wilczy Górnej. APR, ISz Ryb, sygn. 13, s. 9, 26, 30, 32.

³³ APR, ISz Ryb, sygn. 13, s. 35v, 36; sygn. 37, s. 94, 95.

³⁴ http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22, 16.09.2015; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,,3, 16.09.2015; <http://auschwitz.org/muzeum/informacja-o-wiezniach/>, 12.03.2018; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Zaświadczenie z 25 października 1945 roku [kopia].

dowej w Pilchowicach), Mirosławy Wity (2002–2008) i Mirosławy Grajner (2008–2018)³⁵.

W chwili założenia szkoły w Ochojcu liczyła ona jedną klasę i stan ten utrzymywał się do 1900 roku, co zapewne wiązało się z wybudowaniem nowego gmachu. Wtedy też rozpoczęto chyba starania o uruchomienie drugiego etatu nauczycielskiego³⁶, ale przydzieleni nauczyciele Paul [?] Nowak i Wilhelm Tinz³⁷ zostali szybko przeniesieni do innych placówek. Nowak w końcu sierpnia 1902 roku trafił do Szczekowic, zaś Tinz 24 stycznia 1903 roku do Radoszów, toteż w 1903 roku stanowisko to wakowało do października³⁸. Nowym nauczycielem w szkole ochojeckiej został Bernhard Hoheisel³⁹, ale i on nie pracował w tej

Uczniowie i nauczyciele szkoły w Ochojcu, l. 30. XX w., zbiory K.Szafrąca.

³⁵ Archiwum ZSP nr 3, Kronika Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 3 im. Jana Pawła II w Rybniku Ochojcu [b.p.]; Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkola Podstawowa...*, s. 10, 11; Zbiory prywatne Stefana Bernackiego, Obwieszczenie Gminnej Komisji Wyborczej w Pilchowicach z dnia 20 maja 1988 r.; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,,2, 16.09.2015; http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,,3, 16.09.2015.

³⁶ APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 87.

³⁷ Wilhelm Tinz, ur. 23 listopada 1879 r. egzamin nauczycielski złożył 1 marca 1901 r. i od kwietnia rozpoczął pracę w zawodzie. APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 127.

³⁸ APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 110, 117, B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 41 (tabela 25).

³⁹ Bernard Hoheisel, ur. 13 lutego 1882 r. seminarium w Głucholazach ukończył w 1902 r. (egzamin złożył 20 czerwca), od lipca w zawodzie, w kolejnych latach był nauczycielem w szkole na Paruszowcu. APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 168; C. Herold, *Schematismus...*, s. 289; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 45.

placówce dłużej niż cztery lata, bowiem od 1 lipca 1907 roku drugi etat nauczycielski objął Eduard Liszczenski, ale po trzech latach w 1910 roku został przeniesiony do szkoły w Józefowcu (Josefdorf) w powiecie katowickim⁴⁰. Po krótkim wakacie od maja 1911 roku w Ochojcu pracował jako drugi nauczyciel Vinzent Dworzaczek, obecny w tej szkole także w 1913 roku⁴¹.

Jeśli chodzi o mężczyzn obejmujących drugie stanowisko dydaktyczne w Ochojcu przez wybuchem I wojny światowej, z reguły kierowano młodych ludzi, niejednokrotnie świeżo po seminarium nauczycielskim, dla których była to pierwsza praca. Nauczycieli tych po kilku latach, w ciągu których zdobywali doświadczenie zawodowe, przenoszono do innych placówek. Wydaje się, że w okresie wojennym stanowisko to wakowało, stan taki panował także w okresie przejściowym 1919–1922. Wówczas szkołę w Ochojcu prowadził jeden tylko nauczyciel, co utrzymało się także przez kilka następnych lat, już pod administracją polską⁴². Ustabilizowanie się kadry nastąpiło w 1926 roku, kiedy to szkoła liczyła dwoje nauczycieli. Poza B. Kuglerem pracę rozpoczęła nauczycielka Ewa Grzesik⁴³, w 1928 roku zaś troje (dwie kobiety i jeden mężczyzna)⁴⁴. Późniejsze wykazy statystyczne nie podały płci, jedynie liczbę pracowników⁴⁵, wiadomo jednak, że od 1931 roku nauczycielem w Ochojcu został Władysław Kowal, natomiast odeszła E. Grzesik, posadę objęła z kolei Marta Steuer⁴⁶.

Nie udało się odtworzyć pracowników szkoły w okresie II wojny światowej, natomiast od 1946 pracowali w niej Franciszka i Adam Lasiowe, do których w 1948 roku dołączył Tadeusz Zgrabczyński. W małej szkole nie potrzeba było liczego grona pedagogicznego, niewielka była też rotacja, a większe zmiany mogły pojawić się w wyniku kolejnych reform systemu szkolnego (wprowadzenie, zlikwidowanie i ponowne wprowadzenie klas siódmych i ósmych) lub zmiana struktury (utworzenie zespołu szkolno-przedszkolnego). Na przestrzeni prawie siedemdziesięciu lat przez ochojecką szkołę przewinęło się 58 nauczycieli, co wskazuje na dużą stabilizację kadry⁴⁷.

⁴⁰ Edward Liszczenski, ur. 28 lutego 1884 r., seminarium w Głogówku ukończył 1906 r. APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 240, 255, 265; C. Herold, *Schematismus...*, s. 289; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 45.

⁴¹ Vinzent Dworzaczek, ur. 3 kwietnia 1891 r., egzamin złożył 5 marca 1911 r. APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 346; B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 48 (tabela 29).

⁴² APR, ISz Ryb, sygn. 13, s. 3v, 11; sygn. 37, s. 37.

⁴³ APR, ISz Ryb, sygn. 13, s. 25, 34; *Historia szkoły...*

⁴⁴ APR, ISz Ryb, sygn. 13, s. 19v, 89; sygn. 37, s. 37.

⁴⁵ Liczba etatów nie uległa zmianie, nadal były trzy. APR, Inspektorat, sygn. 37, s. 76v, 84.

⁴⁶ APR, ISz Ryb, sygn. 37, s. 84.

⁴⁷ Byli to w porządku alfabetycznym: Ewa Bernat, Teresa Brzezina (nauczanie początkowe), Ewa Bukowska, Aleksandra Dudek (nauczanie zintegrowane), Katarzyna Fedoniuk-Szulc (j. angielski), Andrzej Frydrychowicz (muzyka), Alina (Kotula) Gamoń (nauczanie zintegrowane), Barbara Gasińska, Teresa Gola, Katarzyna Gorgoń (przyroda), Urszula Górecka (j. polski), Mirosława Grajner (nauczanie początkowe, nauczanie zintegrowane, WOS, historia), Alfred Ha-

Nie można także zapomnieć o liczącym kilkunastu pracowników dziale administracji i obsługi, bez których trudno wyobrazić sobie funkcjonowanie szkoły.

Pieczęć Zarządu Szkolnego i podpis, Archiwum ZSP nr 3 w Rybniku-Ochojcu.

Nad współpracą między szkołą a władzami gminnymi czuwał zarząd gminny. Z powodu braku źródeł, które niestety uległy zniszczeniu, nie można wiele powiedzieć na temat wspomnianego grona. Wiadomo jedynie, że w 1929 roku powołano nowy zarząd szkolny, zatwierdzony przez starostę Jana Wyglendę 25 stycznia. Zarząd tworzyli naczelnik gminy Franciszek Frysztacki (przewodniczący), leśniczy Adolf Olbrych (zastępca) oraz dwaj

członkowie zarządu: mistrz fabryczny Wilhelm Kapoł i górnik Karol Miera⁴⁸. W okresie powojennym nie powoływano już zarządów szkolnych, natomiast pojawiły się inne gremia — Komitet, a potem Rada Rodzicielska.

Struktura, liczba uczniów

Kiedy zapadała decyzja o utworzeniu odrębnej szkoły w Ochojcu, obejmującej tereny gminy Ochojec, obszaru dworskiego oraz kolonii Bugłowiec, liczba dzieci objętych obowiązkiem szkolnym dochodziła do setki. Przez kolejne lata liczba ta utrzymywała się na mniej więcej wyrównanym poziomie, oczywiście z pewnymi wahaniami. Dwuklasowa szkoła w Ochojcu była niewielka, ale

łas, Teresa (Kocłajda) Jantas (matematyka, fizyka), Alicja Janyga, Honorata (Michalczyk) Jendrzejek, Krzysztof Juraszczyk, ks. Henryk Kołodziej (religia), Urszula Konsek (religia), Jadwiga Kowalska, Beata (Lisoń) Kras (wychowanie fizyczne), Irena Lange (przedszkolanka), Adam Lasia, Franciszka Lasia, Katarzyna Lewoń (pedagog), Marcin Lubos (informatyka), Irena Mierzwa, Barbara Mika (przedszkolanka), Celina Miszczyk, Bożena Morgała (j. angielski), Urszula Nawrocka, Paweł Niemiec, Janina Niewelt-Kopeć, Barbara Okruta (matematyka), Prakseda Paprotny, Teresa Paprotny (geografia), Urszula Paszek, Danuta Piecha (przedszkolanka), Teresa Piekorz, Agata Pietrzak (pedagog), Henryk Piontek, Lidia Polywka, Krystyna Pyszny, Emilia Rudyk, Katarzyna Rydlewska, Aleksandra (Kwiecień) Skupień (plastyka), Jędrzej Sokołowski, Wanda Stępień, Jolanta Stępiak (bibliotekarka), Jerzy Szewczyk, Alicja Szweda, Janina (Gołąb) Śliwa, Piotr Tokarz (informatyka), Danuta Urbanek (wychowanie do życia w rodzinie), Lidia Węgrzyk-Łanowa (muzyka), Mirosława Wita (plastyka, informatyka), Wanda Wójtowicz (chemia), Tadeusz Zgrabczyński, Krzysztof Ziaja. Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa...*, s. 14–15.

⁴⁸ *Zatwierdzenie Zarządu Szkolnego*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1929, nr 13, s. 4.

obciążenie nauczyciela znaczne, jeśli weźmie się pod uwagę liczbę dzieci objętych obowiązkiem szkolnym przypadających na jedynego pedagoga. W roku 1883 było to 96 uczniów, w 1887 — 93, w 1888 — 88, w 1892 — 90, a w 1895 — 92⁴⁹. W porównaniu z innymi szkołami sytuacja przedstawiała się nie najgorzej (np. w Jejkowicach na jednego nauczyciela przypadało 219 dzieci, a w Wielopolu 112, w Chwałowicach 120).

Tabela 6. Liczba uczniów szkoły w Ochojcu w latach 1895–1915 wg płci

Rok	Liczba uczniów	Liczba chłopców	Liczba dziewczynek
1895	104	53	51
1896	109	56	53
1898	109	52	57
1899	98	44	54
1900	109	52	57
1904	100	43	57
1907	105	59	45
1909	98	54	47
1913	104	56	48
1914	99	54	45
1915	111	57	54

Źródło: APK, Powiatowy Inspektorat Szkolny (zespół 636), sygn. 142.

Jeśli chodzi o inne kryteria, można zauważyć grupę w zasadzie jednolitą pod względem wyznania i języka. Szkoła w Ochojcu była katolicka, jednakże uczęszczali do niej także ewangelicy. Pierwszy raz obecność uczniów (czworga, w tym dwóch chłopców i dwóch dziewczynek) wyznania ewangelickiego wykazał protokół wizytacyjny z 10 listopada 1900 roku; w 1904 roku było to troje dzieci (jeden chłopiec i trzy dziewczynki) i wreszcie w 1909 roku jeden uczeń — ewangelik⁵⁰. Jest to informacja o tyle ważna, że dotychczasowe opracowania nie wykazywały w ogóle żadnych mniejszości religijnych na terenie analizowanej gminy.

⁴⁹ B. Kloch, *Elementarne szkolnictwo...*, s. 29 (tabela 15), s. 30 (tabela 16), s. 32 (tabela 17), s. 34 (tabela 19 i 20).

⁵⁰ APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 90, 62.

W protokołach z wizytacji w 1909 i 1913 roku⁵¹ podano język, jakim posługiwali się uczniowie. Nie było żadnym zaskoczeniem, iż dla wybitnej większości język polski był językiem ojczystym. W 1909 roku taka informacja dotyczyła 85 uczniów (87%), w 1913 — 99 (95%). Językiem niemieckim posługiwało się odpowiednio 9 uczniów (9%) w 1909 roku i tylko jeden (1%) w 1913 roku. Niewielka, ale stabilna była też grupa uczniów dwujęzycznych, w obu wypadkach podano czterech uczniów⁵², proporcjonalnie wciąż było to 4% ogólnej liczby dzieci szkolnych.

Tabela 7. Liczba uczniów szkoły w Ochojcu w latach 1925–1929

Rok	Liczba klas	Liczba uczniów w klasach		Razem
1925 (luty)	2	56	61	117
1925 (czerwiec)	2	56	57	113
1926	2	54	67	121
1928	3	-	-	128
1929	3	-	-	136

Źródło: APR, Inspektorat, sygn. 13, 37.

Uczniowie w klasie, zbiory K.Szafrąca.

⁵¹ APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 253.

⁵² APK, PISz Ryb, sygn. 142, s. 90, 62.

Ochojec nie był miejscowością o wielkiej liczbie ludności, niewątpliwie jednak można zauważyć jej zwiększenie, a co za tym idzie, również zwiększenie liczby dzieci podlegających obowiązkowi szkolnemu. Ponieważ nie zwiększała się liczba sal, robiło się coraz ciasniej, spadał też i tak niewysoki komfort pracy nauczyciela i ucznia. Sytuacja taka utrzymywała się także w połowie lat dwudziestych.

Po zakończeniu II wojny światowej, przynajmniej do lat siedemdziesiątych liczba uczniów była porównywalna z okresem przedwojennym. Z czasem do podstawówki zaczęły uczęszczać dzieci z wyżu demograficznego lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, co spowodowało znaczną ciasnotę. Stara szkoła nie mogła wystarczać dla ponad dwustu uczniów. Spadek ich liczby wiązał się raczej z wprowadzeniem szkoły sześciolletniej niż innymi czynnikami.

Dzieci przedszkolne, zbiory A. Piechy.

Tabela 8. Liczba uczniów w wybranych latach szkoły w Ochojcu

Rok szkolny	Liczba dzieci
1946/1947	115
1947/1948	115
1948/1949	114
1954/1955	98
1956/1957	97
1958/1959	109
1960/1961	115
1961/1962	114
1965/1966	137
1974/1975	150
1995/1996	225
1996/1997	215
1997/1998	218
1999/2000	184
2002/2003	184
2004/2005	138

Źródło: M. Grajner, *Szkoła Podstawowa w Ochojcu w latach 1946–2004*, Katowice 2005, s. 20.

Przed rokiem 2003 w Ochojcu przedszkole funkcjonowało jako odrębna placówka, o której niestety niewiele wiadomo. Przedszkole mieściło się w starym budynku przy ulicy Rybnickiej 12, gdzie dawniej znajdował się posterunek Milicji Obywatelskiej. W 1995 roku jego dyrektorką była Danuta Piecha, nauczycielami Irena Lange i Barbara Mika. Sześć innych osób pracowało w administracji i obsłudze. W 2001 roku było to Przedszkole nr 47, które w 2003 roku stało się częścią Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 3 w Rybniku-Ochojcu, zyskując przy tym nową siedzibę, położoną obok budynku szkolnego, o ciekawej architekturze (rotunda)⁵³.

⁵³ Archiwum ZSP nr 3, Kronika Szkoły Podstawowej nr 37 w Rybniku-Ochojcu [b.p.]; Kronika Przedszkola w Ochojcu [b.p.]; Zbiory prywatne M. Grajner, *Szkoła Podstawowa...*, s. 7–8 [mps].

Gospodarka

Podstawą gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej były obciążenia chłopskie. W księstwach opolskim i raciborskim obowiązywały czynsze i robocizny uregulowane od 1562 roku. Regulacje te wpływały na ciężary spoczywające na ludności wiejskiej także „państwa” rybnickiego, w tym Ochojca.

Urbarz z 1581 roku wykazywał, iż wieś Ochojec płaciła czynsz w gotówce wynoszący 13 zł, natomiast w naturze dziewięć korców owsa i cztery korce chmielu oraz 14 kur¹.

Pod uprawą znajdowało się na przełomie XVI i XVII wieku pięć włók i dwie morgi (152 morgi, ponieważ włoka liczyła 30 mórg)². W majątności rybnickiej Ochojec był wsią o najmniejszym areale uprawnym, bo porównywalnie Radoszowy liczyły 171 mórg, zaś Michałkowice 182 morgi. Wartość robocizny na podstawie jakości gleby oszacowano na 1 gulden, ale we wspomnianych już Radoszowach i Michałkowicach na 1½ guldena³, co wskazuje, iż gleba mogła być tam lepszej jakości. Jedno z większych gospodarstw należało do sołtysa, który dysponował gospodarstwem liczącym 53 i ¾ morgi (1 włoka i 23 i ¾ morgi)⁴, czyli mniej więcej jedną trzecią uprawnych gruntów wsi. Oznacza to, iż pozostała część areалу była rozdrobniona pomiędzy jedenastu gospodarzy. Zachowała się księga umów między gospodarzami z Ochojca a właścicielem mająt-

¹ F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 63; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 42; B. Cimała, P. Porwoł, W. Wiczorek, *Wypisy do dziejów Rybnika i Wodzisławia Śląskiego*, Opole 1985, s. 126; G. Kloch, *Gdy Rybnik piwem stał*, „Tygodnik Rybnicki” 2007, nr 1, <http://www.nowiny.pl/egazeta/tygodnik-rybnicki/2007-01-02/23628-gdy-rybnik-piwem-stal.html>, 09.07.2015.

² F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 61; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 41; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec, czyli Stara Wieś*, „Nowiny” 2002, nr 39, s. 13; J. Kolarczyk, *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004, s. 175.

Zapewne w wyniku pomyłki K.-A. Hellfaier podał, że obszar uprawny Ochojca wynosił 18 łanów. K. A. Hellfaier, *Rybnik in der habsburgischen Zeit von 1526 bis 1740*, [w:] *Chronik von Rybnik O/S*, (b. d. i m. w.), s. 39.

³ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 62; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 42.

⁴ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 83; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 54; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 174.

ności Antonim Węgierskim, zawartych w 1770 i 1772 roku⁵. W pierwszym dokumencie wymieniono trzynaście działek uprawnych, m.in. *schyroka* niwa, niwa *pod Mokrem Lasem*, *mlynski* niwy, niwa *nad dołem*, niwa *in Krzisoblisko* i niwa *under Stawisko*⁶.

Urbarz z 1614 roku wymieniał gospodarzy z Ochojca, którzy płacili czynsz dwa razy w roku, na św. Jerzego (23 kwietnia) i św. Michała (29 września). Byli to siodłacy: *Adam syn Błażka Puchabi*, *Sobiek Drauncziek*, *Ficzek*, *Eliass na Wogtazkowě*, *Mikulass Kania* oraz zagrodnicy: *Kuba Koloděgczik*, *Mika na Stassowskym*, *Pan Křzikawsky* (gospodarstwo w posiadaniu szlachcica, dzierżawione przez chłopą), *Jan Zaubek*, *Janek Kuczera*, *Ssimek Czinczi*, *Hřzehořz Prostak*⁷. Liczba płacących powinności chłopów nie uległa zmianie, źródła kościelne wskazują w latach 1685–1735 pięciu gospodarzy.

Tabela 9. Gospodarze w Ochojcu w latach 1685–1935

Rok	Gospodarze w Ochojcu
1685/1686	Maciej* Kuczera wójt Na Fajduchowcie Grzegorz Szymura Maciej Ficek Małek na Sobkowcie
1687/1688	Maciej Kuczera wójt Na Fajduchowcie Suliga Grzegorz Szymura Maciej Ficek Jan Małek
1716–1719	Wawrzyniec Kuczera wójt Marcin Suliga Maciej/Mateusz Hadamow Jerzy Suliga Szymon Małek

⁵ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Królewski Sąd Obwodowy w Rybniku (zespół nr 119, dalej: AG Ochojec), sygn. 2732.

⁶ APR, AG Ochojec, sygn. 2732, k. 1.

⁷ Imienna lista podawała 12 nazwisk, natomiast podawano, że w Ochojcu gospodaruje 13 gospodarzy. Być może należy uwzględnić również Błażka Puchabi, ojca Adama. *Urbarz rybnicki z 1614 roku*, *Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571–1640*, opr. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň, [w:] *Urbarze śląskie*, T. III, red. J. Gierowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 259–260; B. Kloch, *W Koronie Czeskiej w epoce Habsburgów* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, t. 1, Rybnik 2017 (dalej: *W Koronie Czeskiej...*), s. 248; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175.

Rok	Gospodarze w Ochojcu
1720–1729**	Wawrzyniec Kuczera wójt Marcin Suliga Maciej Hadamow Jerzy Suliga Szymon Małek Szymura
1731–1733	Szymon Piątek wójt Marcin Suliga Maciej Hadamow Jerzy Suliga Szymon Małek

Źródło: AAKat, Archiwum Parafii MB Bolesnej w Rybniku, sygn. 168/579, Meszne (1685–1735)

* — imiona podano w wersji uwspółcześnionej i spolszczonej

** — w 1728 roku spis nie podał Szymury

Jak widać sytuacja była bardzo stabilna. W drugiej połowie XVIII wieku liczba gospodarzy pozostała niezmienna. Zachowane akta gruntowe pozwoliły poznać ich nazwiska. Byli to Jerzy Golliok, Józef Piontek, Urban Mallock (Mallek) i jego syn Paweł, Błażej Kuczera, Błażej Szymura, Urban Szymura, Maciej Owczorz, Mateusz Syrek, Antoni Piontek, Grzegorz Ochojski, Wawrzyniec Dzierżawa, Jerzy Wawoczny, Jakub Brachmanski oraz Bernard Piontek⁸.

Grunty Ochojca w okresie, gdy dobra rybnickie tytułem zastawu przechodziły z rąk do rąk, były nieprawnie użytkowane przez Holy Nieborowskiego i dopiero specjalna komisja w 1606 roku ukróciła nadużycia, jakich dopuszczali się sąsiedzi⁹.

Profil głównych upraw jest możliwy do odtworzenia tylko w przybliżeniu na podstawie tego, co w ramach renty naturalnej dostarczano właścicielom. Ponieważ chłopię ochojcy byli zobowiązani do dostarczania owsa i chmielu, bez wątpienia te dwie rośliny były uprawiane¹⁰.

Chłopi płacili czynsz, który przez kolejnych dwieście lat pozostawał na niemal niezmiennym poziomie, poza okresem między 1581 a 1614 rokiem, kiedy wzrósł prawie o sto procent. Jest to o tyle ciekawe, że w pozostałych wsiach

⁸ Imiona podano w uwspółcześnionej i spolszczonej wersji. APR, AG Ochojec, sygn. 2732, k. 1–2, 8, 13, 15, 23, 33, 34, 53, 61, 63, 65.

⁹ Wiadomo też o innych szkodach wyrządzanych przez sąsiadów. Np. w 1661 r. chłop z Wilczy, poddany pani von Reisewitz, został przyłapany na kradzieży drzewa w lesie ochojeckim, ale poniósł niewielką karę ze względu na pewne zależności. F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 61; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 41, 69.

¹⁰ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 63; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 42; B. Cimała, P. Porwoł, W. Wieczorek, *Wypisy...*, s. 126; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13; G. Kloch, *Gdy Rybnik piwem stał*, „Tygodnik Rybnicki” 2007, nr 1, <http://www.nowiny.pl/egazeta/tygodnik-rybnicki/2007-01-02/23628-gdy-rybnik-piwem-stal.html>, 09.07.2015.

majątności rybnickiej wzrost obciążeń czynszowych nie był tak duży, a w niektórych wypadkach czynsz był niższy. Przykładowo Orzepowice w 1581 roku płaciły 13 talarów, zaś w 1614 roku 17 talarów, Niedobczyce odpowiednio 24 i 29 talarów, Boguszowice 14 i 16 talarów. Jedynie w Książenicach można zaobserwować podobny wzrost czynszu (z 14 do 25 talarów).

Tabela 10. Liczba gospodarzy z Ochojca w latach 1581–1791

1581	1614	1619	1628	1791
7	13	11	12	12

Źródło: F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 97; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 64.

Dochód z wsi w 1601 roku oszacowano na 744 guldeny, więcej niż Radoszowy (680) i Michałkowice (494)¹¹. A trzeba dodać, iż była to wieś całkowicie chłopska, bez folwarku¹². Dochody ze wsi sukcesywnie zwiększały się, bowiem feudałowie powiększaniem obciążeń chłopskich rekompensowali własne straty.

Tabela 11. Dochód z Ochojca w latach 1581–1791

1581 (zł)	1628 (zł)	1659 (talary)	1791 (talary)
13	48	32 tal. i 16 złg	28

Źródło: F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 100; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925], s. 66.

Poza rolami uprawnymi, dla zapewnienia zwierzętom gospodarskim wyżywienia, istotne były pastwiska i łąki, dostarczające trawy w okresie wegetacyjnym i siana na czas zimowy. Urbarium z 1614 roku wymieniło łąkę w Ochojcu, jedną z 17, jakie istniały¹³.

Jeśli chodzi o zwierzęta, jakie hodowano we wsi, dla najwcześniejszych okresów należy założyć, iż obowiązywały te same reguły, jakie są znane w odniesieniu do gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej. Kmieć posiadający pełne gospodarstwo był zobowiązany do pańszczyzny odrobkowej własnym sprzężajem. Ponieważ w Ochojcu w 1581 roku wyliczano pięciu kmieci, można założyć, iż

¹¹ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 74; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 49.

¹² F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 752.

¹³ *Urbarz rybnicki z 1614 roku...*, s. 282; B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 250.

każdy z nich posiadał załogę (zwierzęta pociągowe, raczej woły niż konie), zatem we wsi być może trzymano dziesięć wołów roboczych. Zapewne liczba ta utrzymywała się na mniej więcej tym samym poziomie. Ponadto urbarium z 1614 roku stanowiło, że w wypadku śmierci kmiecia i przejęcia jego gospodarstwa, pierwsza krowa lub wół przypadła feudałowi¹⁴. W Katastrze Karolińskim podano, że w gospodarstwach trzymano 18 krów (w 1730 roku — 21) oraz 6 świń¹⁵. Dopiero dla połowy XIX wieku pojawiają się informacje o stanie pogłowia koni, które powoli wypierały woły jako zwierzęta pociągowe, oraz bydła (zapewne w rozumieniu krów mlecznych). W Ochojcu trzymano zatem 12 koni oraz cztery sztuki bydła¹⁶. Kolejna wzmianka dotycząca koni w Ochojcu datowana jest na czerwiec 1945 roku. Wydział powiatowy polecił dostarczyć konie do wywózki drzewa z lasu, na co naczelnik gminy odpisał, że właściciele koni zgodzą się na ich dostarczenie pod warunkiem otrzymania paszy, tej bowiem brakowało, ponieważ: *Jak wiadomo przez wojska rosyjskie zostało wszystkich owies i siano zabrane. Konie odżywia się tylko zieloną trawą, poza tem są to konie chore, które wojsko pozostawiło i nie można na dłuższe metę te konie używać do cięższych robót. Konie o ile by dostarczono pasze, można by stawić 5 par [...]* ¹⁷. Na bardzo niskim poziomie utrzymywała się hodowla świń, bo wyliczono siedem sztuk¹⁸. Można przypuszczać, że znacznie ważniejsza dla mieszkańców wsi była hodowla drobiu, a kury trzymano we wszystkich typach gospodarstw, także chałupniczych, biorąc pod uwagę, iż ptaki trafiały do dworu w ramach renty naturalnej, wieśniacy nie dostarczali jednak jaj, co zostało zastąpione pięcioma groszami rocznego podatku miodowego¹⁹. Przypuszczalnie istniała ciągłość hodowli drobiu, chociaż brakuje wskazówek źródłowych, można jednak domyślać się, że kury, kaczki i gęsi były nieodzowne w gospodarstwach wiejskich, dostarczając jaj, pierza, sadła i mięsa na potrzeby własne i do celów handlowych. Pojedyncze, już dwudziestowieczne, wzmianki prasowe potwierdzają to przypuszczenie. W notce o kradzieży gęsi wspomniano o 10 ptakach²⁰, trudno jednak stwierdzić na tej podstawie, jak duże stadko zwykle trzymano w gospodarstwie — zapewne wynikało ono z potrzeb i możliwości utrzymania.

Chociaż miejscowość miała wybitnie rolniczy charakter, źródła bardzo słabo przedstawiają gospodarkę rolną. Słabe gleby nie sprzyjały uprawie, a nie-

¹⁴ *Urbarz rybnicki z 1614 roku...*, s. 260.

¹⁵ B. Kloch, *W Koronie Czeskiej...*, s. 318.

¹⁶ F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 752.

¹⁷ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Powiatowa Rada Narodowa w Rybniku (zespół 154, dalej: PRN Ryb.), sygn. 551, s. 15.

¹⁸ F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 752.

¹⁹ W 1581 roku było to 14 kur, w 1614 roku — 20. F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 63; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 42; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13.

²⁰ *Kradzież gęsi*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 274, s. 8.

wielkie gospodarstwa nie zapewniały utrzymania, jednak niewiele było jego alternatywnych źródeł. Dopiero XIX-wieczny rozwój przemysłu otworzył szerzej ścieżkę innych niż rolnictwo zajęć dla mieszkańców osady. Powstanie kopalń sprawiło, że w Ochojcu znaczna część mieszkańców znalazła pracę poza rolnictwem, aczkolwiek wielu robotników wciąż posiadało małe gospodarstwa, których uprawa pozwalała uzupełnić dochody.

Katalog zawodów wykonywanych przez mieszkańców Ochojca można było odtworzyć chociażby na podstawie aktów Urzędu Stanu Cywilnego, w których podawano zajęcie ojca narodzonego dziecka, nupturienta i zmarłego, aczkolwiek źródło to obciążone jest wadami. Wybitna większość dotyczy chałupników i komorników, co nie pozwala na przypisanie konkretnego zawodu, a jedynie przypuszczenia, że może chodzić o rolnictwo. Nastąpiła też zmiana jakościowa. O ile w XVII i XVIII wieku istniały w Ochojcu pełne gospodarstwa kmiecie, w ciągu XIX wieku nastąpiło ich rozdrobnienie i na kartach wspomnianego źródła nie pojawił się żaden kmieć (Bauer), a jedynie ćwierćkmieć (Viertelbauer). Część właścicieli karłowatych gospodarstw znalazła zajęcie w przemyśle. Po roku 1900 częściej pojawiają się górnicy, robotnicy i pracownicy zakładów przemysłowych (na przykład browaru). Niewielu było rzemieślników, pojedynczo pojawiali się cieśla, krawiec, kowal, kołodziej i druciarz oraz urzędnicy lasów królewskich i nauczyciele. Zauważalna stała się także aktywność zawodowa kobiet, które kilkakrotnie pojawiły się jako służące.

Mapa gleb w Ochojcu, zbiory Muzeum w Rybniku.

W 1965 roku wspomina się o dziesięciu rolnikach²¹, dla których gospodarstwo rolne było jednym źródłem utrzymania. W tym czasie Ochojec liczył ok. 800 mieszkańców. Przy założeniu, że rodzina liczyła pięć osób daje to nieco ponad 6 % ludności utrzymującej się z rolnictwa. Paradoksalnie w miejscowości wiejskiej zajęcia związane z uprawą i hodowlą stanowiły nieznaczną część działalności gospodarczej. Źródła odzwierciedlają ten stan rzeczy. Poza odwoływaniem się do tradycji z czasów przedindustrialnych można jedynie wskazać punktowo na pewne kwestie, silnie rozproszone w czasie. W latach pięćdziesiątych XX wieku kładziono nacisk na rozbudowę spółdzielni produkcyjnych, by w ten sposób przeprowadzić kolektywizację, pomijając przy tym zasadę dobrowolności. Jednym z elementów tego działania było tworzenie spółdzielczych ośrodków maszynowych (SOM). Takowy ośrodek, wyposażony w kilka konnych ciągników, powołano w Ochojcu. Jego kierownikiem był Wojciech Woźnica²². W gminie zbiorczej Wielopole, do której w tym czasie należał Ochojec, ogłoszono rywalizację między poszczególnymi gromadami, aby usprawnić skup zboża. W 1953 roku pierwsze miejsce w tej rywalizacji zdobył Ochojec²³. Natomiast skup ziemniaków, zakończony w omawianej gromadzie 30 września, nie spełnił założonych ilości, m.in. z powodu złej pogody, która wpłynęła na niższe plony²⁴. Obowiązywały także dostawy mleka. W czerwcu 1977 roku tereny Ochojca i Wilczy objęło SKR, zaś naczelnik gminy Pilchowice został zobowiązany do podjęcia działań w celu uruchomienia w sołectwie punktu usługowego²⁵.

Niekiedy podkreśla się myśliwskie tradycje Ochojca, trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, iż było to zajęcie zastrzeżone dla właścicieli dóbr, najpierw książąt, a potem prywatnych posesorów. Książę Walenty za potwierdzone w 1512 roku przywileje dla wójta ochojeckiego, zobowiązał go do zaopatrywania czeladzi pańskiej podczas łowów we wszystkie niezbędne rzeczy, ponadto miał sołtys służyć na zamku uzbrojony w dzidę²⁶. Chłopom za samowolne polowanie w lasach dominialnych groziły surowe kary, natomiast w czasie łowów, poza okresem żniwnym, z każdego domu jedna osoba była zobowiązana do udziału w na-

²¹ *Przewodnik po ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, oprac. I. Libura, Katowice 1965, s. 198.

²² D. Krukar-Ruppental, *Rolnictwo w gminie Wielopole w latach 1950–1953*, „Szkice Archiwalno-historyczne” 2012, nr 9, s. 231; A. Frużyński, *Przemysł, rolnictwo, rzemiosło [w:] Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 2, s. 162.

²³ D. Krukar-Ruppental, *Rolnictwo...*, s. 225.

²⁴ Tamże.

²⁵ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Gliwicach (dalej: AP Gliwice), Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach (zespół nr 349, dalej: GRN Pilchowice), sygn. 1, s. 72, 120.

²⁶ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 83; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 55; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 174; (and), *Najmłodsza dzielnica naszego miasta*, „Nowiny” 2012, nr 17, s. II; *Przewodnik...*, s. 199; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyny 2002, s. 162–163.

gonce. Wynagradzano trzema halerzami każdego, kto „zadusi zającą”²⁷. Jak istotna była ta dziedzina dla feudałów, wskazuje zakaz wypasania świń w podchojeckich lasach, w których żyła zwierzyna płowa, a za złamanie tego zakazu groziła grzywna, wynosząca w 1661 roku 1 talar i 18 złotych groszy, jakie nałożono na sołtysów ze wsi Ochojec, Orzepowice i innych²⁸.

Zwierzyna leśna dawniej wyrządzała szkody w uprawach zapewne tak samo, jak działa się to w znacznie późniejszych czasach. Dla rolników z Ochojca utrapieniem stały się dziki, których stado przywędrowało w okolice Wilczy i Ochojca w połowie lat 30. XX wieku. Prasa podkreślała przy tym, że na Śląsku to rzadkie, od dawna nienotowane wydarzenie²⁹.

Poza dostarczaniem mięsa na potrzeby feudała, lasy tej części „państwa” rybnickiego były źródłem drewna na deski i gonty, a położone wśród nich osady „specjalizowały” się w wyrobie szędziółów. Dochód ze sprzedaży gontów w 1659 roku wyniósł 150 zł. W 1660 roku Książenice i Ochojec dostarczyły ich 900 kop³⁰. To tradycyjne zajęcie kontynuowano przez kolejne wieki i w połowie XIX wieku również opracowania informowały o gontarstwie uprawianym w Ochojcu³¹.

Myśliwi na polowaniu w okolicach Ochojca, zbiory A. Piechy.

²⁷ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 64; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 43.

²⁸ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 60, 104; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 40, 69.

²⁹ *Stado dzików pojawiło się w powiecie rybnickim*; „Polska Zachodnia” 1935, nr 10, s. 8; *Plaga dzików w powiecie rybnickim*, „Polska Zachodnia” 1936, nr 91, s. 8.

³⁰ F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 111; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 73; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13.

³¹ F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 752.

Z gospodarką leśną związane było również bartnictwo, które faktycznie mogło być jednym z dodatkowych zajęć miejscowego chłopstwa. Wśród powinności chłopskich urbarium z 1614 roku wymienia miodowe, zaś Mikołaj Kania płacił czynsz od barci³².

Lasy stanowiły nie tylko bezpośrednie źródło surowców, stwarzały też miejsca pracy dla służby leśnej, w tym mieszkańców Ochojca. W miejscowości znajdowała się leśniczówka, stanowiąca odrębne gospodarstwo. W 1885 roku mieszkało w niej 12 osób, lecz w 1894 roku już tylko 6, zaś w 1905 roku — 5³³. Spośród anonimowej grupy gajowych i leśników udało się poznać nazwiska niektórych. Leśniczy królewski Emanuel Krömer, urodził się w Równem w powiecie głubczyckim (Leobschütz), zmarł w Ochojcu 24 kwietnia 1876 roku w wieku 59 lat³⁴. Leśniczy królewski Löwel Glatzel pochodził z Kazimierza (Kasimir) w powiecie głubczyckim, a pomocnikiem leśniczym był jego syn Paul. Leśniczy ten zmarł 23 stycznia 1889 roku w wieku 46 lat³⁵. Innymi leśniczymi w Ochojcu byli Karl Jahn (1880, 1883), Waldemar Baumann (1887) i Ernst Klausnitzer (1903). Wiadomo, iż K. Jahn wraz z rodziną zamieszkiwał w leśniczówce Waldheim. Zwykle po kilkuletniej pracy przenoszono tych leśników w inne rejony. W międzywojniu służbę leśną pełnili w Ochojcu gajowy Wilhelm Holona³⁶ i Adolf Pazurek z Ochojca³⁷. Leśniczym rejonowym w latach 1921–1935 był pochodzący ze Śląska Opolskiego Adolf Olbrych, który później objął posadę jako leśniczy w lasach księcia pszczyńskiego, jednak jego pracę w Pszczynie przerwała śmierć³⁸. W międzywojniu (1928) w wyniku przegminienia niektórych rejonów lasu do gminy Golejów zmniejszyła się powierzchnia lasów w Ochojcu³⁹.

Inną gałęzią gospodarki wiejskiej było stawiarstwo, na co wskazują czynsze i wzmianki o stawach. W 1614 roku Janek Kuczera z tytułu dzierżawienia roli ze stawkiem płacił dodatkowo dwie kury. Drugi staw należał do Grzegorza Prostaka *na Fleczkowym stawem*⁴⁰.

³² *Urbarz rybnicki z 1614 roku...*, s. 273; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13.

³³ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 177.

³⁴ APR, Akta Urzędu Stanu Cywilnego w Paruszwcu, (zespół 515, dalej: USC Paruszowiec), sygn. 66, nr 4.

³⁵ APR, USC Paruszowiec, sygn. 79, nr 2.

³⁶ *Kradzież rowerów*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 78, s. 8.

³⁷ Rybnicka prasa podała nazwisko gajowego w formie Pazurek, natomiast katowicka w formie Bazurek (nr 209) i Gazurek (nr 332). *Ochojec (Napad na gajowego)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1934, nr 89, s. 3; *Pobili gajowego i uciekli do Niemiec*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 209, s. 8; *W pogoni za złodziejami leśnymi*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 332, s. 8.

³⁸ *Ochojec (Nieludzki gajowy)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1933, nr 147, s. 3; *Ś. p. Adolf Olbrych*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1939, nr 85, s. 3.

³⁹ *Golejów. (Przegminienie lasów państwowych)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1928, nr 134, s. 3.

⁴⁰ *Urbarz rybnicki z 1614 roku...*, s. 273, 285, 286; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175.

Jednym z ważniejszych czynników życia gospodarczego wsi był młyn, o którym niestety niewiele wiadomo. W Ochojcu młyn istniał już w XVII wieku, na pewno w 1614 roku, bowiem wówczas Mikołaj Kania płacił z niego czynsz⁴¹. Wzmianka z 1661 roku dotyczy nie tyle samego młyna, co służącego w nim Jurka z Ochojca, który w tymże roku został ukarany grzywną za utrzymywanie kontaktów z pewną dziewczyną z Książenic. Chodziło o przestępstwo przeciwko moralności, a grzywna miała podzielać odstraszać, ponieważ jednak Jurek był człowiekiem ubogim, mógł zapłacić jedynie pięć talarów⁴². Młyn wodny wymieniali także autorzy późniejsi, jak Zimmermann⁴³, Knie⁴⁴ i Triest⁴⁵. W zestawieniach w drugiej połowie XIX wieku odnośnie Ochojca wymienia się jeden tylko budynek o charakterze przemysłowym⁴⁶, zapewne właśnie ów młyn. W latach 1866–1873 należał on do Josefa (Józefa) Naczyńskiego⁴⁷. Nie udało się ustalić innych właścicieli lub dzierżawców młyna, ani jego dalszych losów. Można jedynie domyślać się, iż od tego obiektu wywodzi się obecna nazwa przysiółka Młynek⁴⁸.

Kolejnym elementem ważnym dla życia gospodarczo-społecznego wsi była karczma. J. Kolarczyk wspominał, iż mniej więcej w okresie wojny prusko-francuskiej (1870–1871) *starą karczmę* kupili od żydowskiej rodziny Machoczkowie⁴⁹. Uściślając tę ogólną wzmiankę można dodać, iż w Ochojcu szynk prowadził w latach 1867–1873 Isaak Kreutzberger, określany w źródle zamiennie jako *Schenkbesitzer* lub *Schenkpachter*⁵⁰. Po roku 1873 Kreutzberger znikł ze źródeł, natomiast w 1879 roku jako właściciel karczmy pojawił się już Johann (Jan) Machoczek, zatem przy skąpym materiale źródłowym można założyć, że

⁴¹ J. Pilnaček, *Rody stareho Sleska*, Brno 1991, s. 259; *Urbarz rybnicki z 1614 roku...*, s. 273; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 175.

⁴² F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 103; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 68; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 176. Wątek ten posłużył zapewne jako pierwowzór opowieści pt. *Awantura w młynie*, zamieszczonej w zbiorze „legend” rybnickich. J. Buczyński, *Tajemnice rybnickich dzielnic*, Rybnik 2012, s. 304–312.

⁴³ F. A. Zimmermann, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Brieg 1784, s. 162.

⁴⁴ J. G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und ander Orte der Königl. Provinz Schlesien*, Breslau 1845, s. 456.

⁴⁵ F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 752.

⁴⁶ W. L. Molly, *Ortschafts und Entfernungs Tabelle des Regierungsbezirks Oppeln*, Oppeln 1860, s. 86; F. Triest, *Topographisches Handbuch...*, s. 736; F. Idzikowski, *Geschichte...*, s. 17; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 12.

⁴⁷ Nazwisko młynarza kilkakrotnie pojawiło się w protokolarzu sądu polubownego. MRy-/H/2292, s. 57, nr 62; s. 126, nr 149; s. 281, nr 101; s. 357, nr 75; s. 383, nr 33; s. 417, nr 1; s. 424, nr 11; s. 439, nr 31.

⁴⁸ D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13; A. Żukowski, A. Gudzik, *Szlakami...*, s. 162.

⁴⁹ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 58, 177.

⁵⁰ MRy-/H/2292, s. 122, nr 145; s. 205, nr 83; s. 177, nr 48; s. 290, nr 7; s. 293, nr 9; s. 432, nr 22.

transakcja nastąpiła w ciągu owych sześciu lat. Tak więc J. Machoczek prowadził karczmę oraz punkt handlowy, gdzie sprzedawał ogólne produkty spożywcze oraz wyroby mięsne i przyprawy korzenne⁵¹. Karczmę następnie odziedziczył i prowadził syn Józef, który rozbudował w 1909 roku stary obiekt, dodając dużą salę taneczną wraz ze sceną⁵². W 1923 roku do komisji badania cen w Rybniku spłynęła skarga na *jednego oberżystę i jednego rzeźnika w Ochojcu, którzy nie zastosując się do cenników sprzedawali piwo wzgl. wyroby mięsne po wygórowanych cenach*⁵³. Ponieważ uprawnienia komisji obejmowały tylko Rybnik, sprawa została odesłana do starosty. Bez wątpienia oberżystą i rzeźnikiem, którego dotyczyła skarga, był Machoczek, który jako właściciel jedynej karczmy mógł dyktować ceny, a w tym czasie szalała inflacja. Karczma odgrywała niepoślednią rolę w życiu gromady, będąc jednocześnie obiektem gospodarczym oraz centrum życia społecznego. Po śmierci Józefa (zmarł 7 stycznia 1935 roku⁵⁴) restauracja przeszła na jego żonę Selmę, ta zaś na krótko (w sierpniu 1939 roku) przed wybuchem II wojny światowej wraz z dwoma synami, córką i wnuczką zdecydowała się wyjechać z Polski do Niemiec. W opinii prasy lokalnej był to krok nieprzemyślany. *Powodu [...] nie miała, gdyż powodziło się jej tu dobrze*⁵⁵. Być może krótka notatka prasowa nie pokazała całego spektrum sprawy, bowiem według relacji mieszkańców wyjechała nie żona, tylko córka J. Machoczka, i nie do Niemiec, a do Wielkiej Brytanii, natomiast Selma Machoczek wraz z imienniczą córką i synem Walterem nadal mieszkała w Ochojcu i wyjechała z niego dopiero po wkroczeniu Armii Czerwonej w stronę Rud, gdzie zginęła w niewyjaśnionych okolicznościach. Walter Machoczek zginął nieco wcześniej⁵⁶. Być może decyzja o wyjeździe sprawiła, iż w 1950 roku karczmę w Ochojcu uznano za mienie polonijne. W 1948 roku restaurację w tym samym budynku prowadził Roman Pączka⁵⁷. Miejskowa Podstawowa Organizacja Partyjna czyniła starania o przejęcie dawnej karczmy wraz z salą, lecz nie odniosła sukcesu. Podobnie niepowodzeniem zakończyły się starania podjęte przez ks. Henryka

⁵¹ W 1894 r. w karczmie czekał na właściciela koń odebrany młodocianemu sprawcy kradzieży. *Schwycono*, „Nowiny Raciborskie” 1894, nr 86, s. 3. Skarżono się, że na wesele, jakie odbywało się w jego szynku w 1904 r. sprzedawał bilety wstępu. Cena wynosiła 20 fenigów. *Z Rybnickiego*, „Nowiny Raciborskie” 1904, nr 83, s. 3. Jana i Ludwika Machoczaków wymienia książka adresowa jako właścicieli *Spezerei= Viktualien= Holz = und Fleischwarenhandel, Dampffagewerk. Oberschlesisches Adress-Handbuch*. T. 1. *Firmen-Handelsregister*, Kattowitz 1902, s. 155. J. Kolarczyk używał imienia Józef (senior). J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 58.

⁵² Emil poległ w czasie I wojny światowej. J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 58, 178.

⁵³ *Posiedzenie Komisji do badania cen w Rybniku*, „Gazeta Rybnicka” 1923, nr 103, s. 3.

⁵⁴ Urząd Stanu Cywilnego w Pilchowicach, nr aktu zgonu 1/1935/Och.

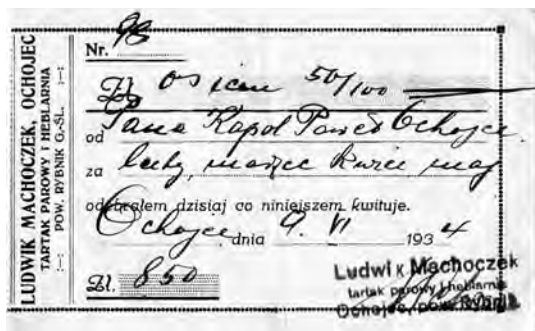
⁵⁵ *Ochojec (Wraz z dziećmi poszła do Niemiec)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1939, nr 95, s. 3.

⁵⁶ Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Notatka dotycząca rodziny Machoczaków [mps].

⁵⁷ Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 6 [mps].

Szlosarka, który w latach sześćdziesiątych XX wieku chciał zaadoptować salę na potrzeby kultu. Ostatecznie zniszczone zabudowania w 1971 roku zostały rozebrane⁵⁸. W miejscowości powstała luka, którą wypełniła zupełnie nowa, wybudowana w stylu historyzmu (zezwolenie 2005 rok) restauracja-hotel „Korona”, specjalizująca się w przyjęciach weselnych, studniówkach i imprezach⁵⁹ oraz inna, „Biały Dom” i wreszcie restauracja „Laboratorium Smaku”; do stycznia 2018 roku działała także smażalnia ryb przy ul. Rybnickiej 19.

Poza młynem i karczmą miejscowym „przedsiębiorstwem” był tartak parowy, o którym informacje pochodzą z przełomu XIX i XX wieku. Jego właścicielem był wspomniany już Johann (Jan) Machoczek, również właściciel karczmy oraz wójt. Z małżeństwa z Johanną (Joanną) z domu Kuźnik doczekał się on sześciorga dzieci⁶⁰, z których trzech synów Józef⁶¹, Emil⁶² i Ludwik dożyli wieku męskiego. Dwaj z nich — Józef i Ludwik — w życiu gospodarczym Ochojca odgrywali znaczną rolę. Przy narodzinach potomków Jan Machoczek był zapisywany raz jako karczmarz, raz jako właściciel tartaku, przy jednym zapisie podano oba zajęcia. Ponieważ przy pierwszym wpisie z 1879 roku został wspomniany jako karczmarz, można założyć, że rozpoczął od prowadzenia gospody, zaś obróbką drewna zajął się później, ale przed 1885 rokiem, wtedy bowiem rejestr rodzin wymienił go jako właściciela tartaku. W uruchomionym mniej więcej w połowie lat 80. XIX wieku tartaku w 1894 roku doszło do wypadku przy pile

Kwit z tartaku L. Machoczka, zbiory L. Węgrzyk-Łanowej.

⁵⁸ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179; *Ochojska kaplica*, mps., oprac. Antoni Piecha.

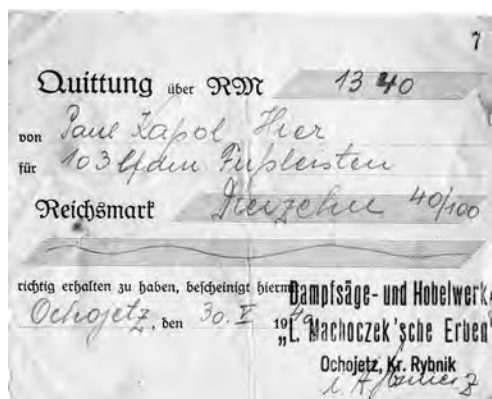
⁵⁹ (adr), *Korona dba o podniebienie*, „Nowiny” 2010, nr 36, s. 2; J. Kamiński, *Architektura* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, Rybnik 2017, t. 2, s. 590; <http://www.restauracjakorona.pl/>, 16.01.2016.

⁶⁰ Syn Jan urodził się 21 czerwca 1879 roku, syn Edward zmarł w wieku sześciu miesięcy 1 października 1885 roku, zaś 14 stycznia 1889 roku urodziło się martwo dziecko. APR, USC Paruszowiec, sygn. 6, nr 7; APR, USC Paruszowiec, sygn. 79, nr 1; APG, USC Paruszowiec, sygn. 75, nr 10.

⁶¹ Józef Machoczek, syn karczmarza Jana i Johanny z domu Kuźnik urodził się 9 września 1881 roku. APR, USC Paruszowiec, sygn. 8, nr 10.

⁶² Emil Machoczek, syn karczmarza oraz handlarza drzewa Jana i Johanny z domu Kuźnik urodził się 29 grudnia 1886 roku. APG, USC Paruszowiec, sygn. 13, nr 13.

i okaleczenia robotnika⁶³. Przedsiębiorstwo kilka lat później należało już do syna Ludwika, na pewno w 1899 roku, wtedy bowiem w akcie urodzenia syna (także Ludwika), ojciec pojawił się jako właściciel tartaku⁶⁴. Tartak ten był przedsiębiorstwem nowoczesnym, jeśli weźmie się pod uwagę, iż w 1914 roku posiadał szwedzką heblarnię, o której pisano, iż jest pierwszą tego typu na Górnym Śląsku. Tartak napędzany był parą, uzyskiwaną w kotłowni, w której spalano odpady drewna. Nad kotłownią unosił się wysoki komin. Para uruchamiała trzy piły, poruszane pasami. Ludwik Machoczek posiadał nie tylko tartak i heblarnię w Ochojcu, ale także składnicę na ul. Hallera w Rybniku⁶⁵. Ponadto w styczniu 1922 roku kupiec drzewny Ludwik Machoczek z Ochojca kupił od

Kwit z tartaku L. Machoczka, zbiory
L. Węgrzyk-Łanowej.

właściciela mleczarni Maxa Schleifferra dom w Rybniku oraz łąkę, które sprzedający nabył zresztą dwa lata wcześniej. Cena wynosiła 275 tys. marek⁶⁶. Dwa lata później, w październiku 1924 roku, właściciel na nabytych nieruchomościach ustanowił hipotekę na rzecz Górnośląskiego Banku Handlowego w Katowicach oddział Rybnik, który udzielił mu kredytu na działalność. Hipoteka obejmowała roszczenia już istniejące

⁶³ *Ochojec*, „Nowiny Raciborskie” 1894, nr 123, s. 3. W 1904 roku firma Machoczka z Ochojca była jednym z dostawców drewna do budowy kościoła św. Antoniego (nowego) w Rybniku. *Rybnik*, „Nowiny Raciborskie” 1904, nr 30, s. 3.

⁶⁴ Ludwik Machoczek, syn Ludwika i Jadwigi z domu Wieczorek urodził się 10 sierpnia 1899 roku. Ludwik junior był właścicielem cegielni w Szywałdzie. APR Gliwice, USC Paruszwiec, sygn. 26, nr 12; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 59.

⁶⁵ Te dwa punkty przedsiębiorca wymienił w życzeniach noworocznych, będących de facto formą reklamy. Ogłoszenia, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 2, s. 4. *Skorowidz branż* informował o należącej do J. Machoczka heblarni i tartaku parowym, mieszczących się w Rybniku przy ul. Dworcowej (35 pracowników) oraz o tartaku parowym, obróbce drewna i heblarni (20 robotników), należących do Ludwika Machoczka, jako adres podając Wodzisław-Ochojec pow. Rybnik, ul. Dworcowa. Prawdopodobnie chodzi o Józefa Machoczka z Rybnika, którego nie można mylić z noszącym takie samo imię i nazwisko karczmarzem z Ochojca. Józef Machoczek pojawił się także jako członek Bractwa Strzeleckiego. Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/2482, sygn. MRy/H/2852, *Kronika Bractwa Strzeleckiego w Rybniku*, [Rybnik 1929], s. 24; *Skorowidz branż przemysłu, handlu, finansów i zawodów wyzwolonych. Województwo śląskie 1929/30*, Katowice [b. d.], s. 414; D. Keller, *W okresie międzywojennym [w:] Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 1, s. 702.

⁶⁶ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Królewski Sąd Obwodowy w Rybniku (zespół 119, dalej: AG Rybnik), sygn. 3925, k. 154-155.

i przyszłe, do 15 tys. złotych⁶⁷. W maju 1935 roku L. Machoczek sprzedał tę posesję żonie kupca Jadwidze Manneberg z domu Schwartz, za 20 tys. 500 zł, z których 19 tys. otrzymał przy zawarciu umowy, resztę zaś przy oddaniu dokumentów potrzebnych do wykreślenia zobowiązań. Nabywczyni kupowała nieruchomość obciążoną hipoteką w wysokości 28 tys. złotych, którą zobowiązywała się spłacić. Ponadto nieruchomość była obciążona zapisem 40 tys. marek, pochodzących jeszcze sprzed zakupu jej przez Machoczka. W umowie poprzedni właściciel zastrzegł jednak bezpłatne używanie do początku sierpnia trzypokojowego mieszkania z kuchnią, zajmowanego przez jego dzieci, natomiast mąż nabywczyni, Józef Manneberg, zrzekł się prawa zarządu i użytkowania majątku żony⁶⁸.

Dwukrotnie w firmie Machoczka w Ochojcu wybuchł pożar. Pierwszy raz w maju 1932 roku zapaliły się trociny i spłonął dach, a straty oszacowano na 1500 zł⁶⁹. Następny pożar, który wybuchł w tartaku 19 maja 1933 roku z powodu nieostrożności jednego z pracowników, był znacznie poważniejszy w zagrożeniu i kosztach. W akcji gaszenia wzięło udział siedem grup straży pożarnej, ale ich niedostateczne wyposażenie utrudniało działanie. Ogień zniszczył lokomobilę, trak, motory oraz inne maszyny. Straty według prasowych doniesień wynosiły od 60 do 80 tys. złotych, na szczęście zakład był ubezpieczony. Niemniej przez co najmniej dwa miesiące musiał być zamknięty⁷⁰. Kilka lat wcześniej, w lipcu 1930 roku właściciel tartaku przeżył wypadek samochodowy, w którym uczestniczył też handlarz drzewa Franciszek Henke. Być może zatem fatalnie zakończona podróż miała charakter biznesowy⁷¹.

Co prawda miejscową karczmę po Janie Machoczku prowadził jego syn Józef, jednak w „Polsce Zachodniej” ukazało się ogłoszenie: *Poszukuję do mojej gospody w Leszczynach — pow. Rybnik, tęgiego zastępcę do objęcia 1. 10. 34 r. Kaucja potrzebna. Zgłoszenia zwrócić do właściciela: Ludwik Machoczek, Ochojec — pow. Rybnik*⁷². Wynika z tego, iż L. Machoczek był właścicielem karczmy

⁶⁷ APR, AG Rybnik, sygn. 3925, k. 173.

⁶⁸ APR, AG Rybnik, sygn. 3925, k. 198–199.

⁶⁹ *Żle zbudowane kominy, samozapalenie się siana, iskry kominów — niszczą mienie ludności pow. rybnickiego*, „Polska Zachodnia” 1932, nr 184, s. 6.

⁷⁰ Wiadomo o dokonaniu w 1905 r. włamania, podczas którego skradziono pasy transmisyjne, co naraziło właściciela na poważną stratę. *Ochojetz*, „Rybniker Stadtblatt” 1914, nr 67, s. 3; *Z Rybnickiego*, „Nowiny Raciborskie” 1905, nr 138, s. 3; *Wielki pożar w Ochojcu*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1933, nr 59, s. 3; Ogłoszenia, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 2, s. 4; *Pożar w tartaku w Ochojcach*, „Polska Zachodnia” 1933, nr 139, s. 5.

⁷¹ Najcięższe obrażenia w wypadku odniósł szofer, L. Machoczek miał złamanych kilka kości, zaś F. Henke cięższe obrażenia. *Ochojec (Wypadek samochodowy)*. „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1930, nr 85, s. 3.

⁷² Ogłoszenia, „Polska Zachodnia” 1934, nr 253, s. 8; tamże, nr 255, s. 8.

w Leszczynach, którą chciał wydzierżawić, trudno jednak stwierdzić, czy chodziło o ojca, czy imienniczego syna.

Ludwik Machoczek poślubił Jadwigę, z którą zbudował duży dom przy ul. Gliwickiej. Małżonkowie doczekali się ośmiorga dzieci: Gertrudy, Ludwika, Małgorzaty Kowacz, Marii, Ernesta, Wilhelma⁷³, Edwarda i Elżbiety Sztlarel⁷⁴. Senior zmarł 22 marca 1937 roku, przeżywszy 64 lata. W pośmiertnej notatce wspomniano go jako dobrodusznego jegomościa z długą siwą brodą, człowieka szczerego, ale ostrożnego w wypowiedaniu sądów, pracowitego, a także troskliwego względem pracowników tartaku. Msza pogrzebowa odbyła się 25 marca w Golejowie, zwłoki natomiast przewieziono na nowy cmentarz w Rybniku⁷⁵. Przy okazji warto wspomnieć, że L. Machoczek udzielał się nie tylko na terenie rodzinnej wioski. Mianowicie w 1924 roku pojawił się jako członek Bractwa Strzeleckiego w Rybniku, brał także udział w uroczystości Bractwa Strzeleckiego w Mikołowie, gdzie podczas zawodów był jednym ze zdobywców złotych i srebrnych medali, a w latach 1924–1926 pełnił funkcje w zarządzie Bractwa (jako członek zarządu i sądu honorowego). W 1927 roku zrezygnował z pełnienia funkcji⁷⁶, ale czy całkowicie wycofał się ze stowarzyszenia, nie wiadomo.

Z rodzeństwa z tartakiem związali się Gertruda, Maria, Ernest i Wilhelm. Gertruda najpierw wspomagała ojca (matka Jadwiga zmarła w 1927 roku), zaś po jego śmierci przejęła zarząd nad rodzinną firmą. Jej siostra Maria prowadziła księgowość, zaś bracia Ernest i Wilhelm byli zatrudnieni jako pracownicy. Poza rodziną Machoczków tartak jako największy miejscowy zakład produkcyjny zatrudniał w latach 30. XX wieku dziewięciu stałych pracowników: kierownika Józefa Wieszołka, maszynistę Franciszka Kuczerę, dwoje księgowych (panią Sosnę i pana Webera), wozaka Teofila Kaucha oraz czterech robotników: Antoniego Kuczerę, Romana Kłoska, Emanuela Benka i Alojzego Kiesia, zamieszkujących Ochojec lub okoliczne miejscowości. Ponadto zatrudniano pracowników sezonowych. Zaledwie dwa lata Gertruda Machoczek mogła prowadzić przedsiębiorstwo w miarę spokojnie. Wybuch II wojny światowej oznaczał bowiem kłopoty z zatrudnieniem, gdyż zdolnych do służby wojskowej mężczyzn zmobilizowano. Przedsiębiorczyni borykała się z brakiem rąk do pracy, a zapotrzebowanie na drewno rosło. W 1941 roku władze przydzieliły jej do pracy pięć kobiet z terenów zajętych po ataku na Związek Radziecki. Z relacji

⁷³ O Wilhelmie Machoczku prasa wspominała w kontekście przewozu gotówki przez granicę. *Dotkliwa kara za nadużycia dewizowe*, „Polska Zachodnia” 1936 nr 235, s. 8.

⁷⁴ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 59.

⁷⁵ Ś. P. Ludwik Machoczek, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 34, s. 3; tamże, Nekrolog Ludwika Machoczka, s. 4; Podziękowanie za udział w pogrzebie L. Machoczka, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 40, s. 4.

⁷⁶ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/2482, sygn. MRy/H/2852, Kronika Bractwa Strzeleckiego w Rybniku, [Rybnik 1929], s. 18, 24–26; D. Keller, *W okresie międzywojennym ...*, t. 1, s. 702.

świadców wynika, że spotkały się one z dobrym przyjęciem, mieszkwały w domu Machoczków, a za pracę otrzymywały wynagrodzenie, które zresztą chętnie zostawiały w miejscowej karczmi⁷⁷. Właścicielka tartaku zginęła w styczniu 1945 roku od radzieckiej kuli, a tartak został zamknięty⁷⁸. Pewną uwagę należy zwrócić na to, które z potomstwa Ludwika i Jadwigi Machoczków przejęło rodzinny interes. Tartak trafił w ręce kobiety, trzeba jednak wziąć pod uwagę, że Gertruda jako najstarsza mogła najwcześniej włączyć się w prowadzenie firmy. Jej bracia albo byli za młodzi i zbyt niedoświadczeni, by prowadzić przedsiębiorstwo lub zdecydowali się na własną działalność (Ludwik Machoczek junior był właścicielem cegielni w Szywałdzie), mogli też wybrać inną ścieżkę kariery (brat Edward został zawodowym oficerem w wojsku niemieckim, co samo w sobie jest intrygujące, bowiem ojciec był postrzegany jako filar miejscowego życia społeczno-kulturalnego). Tak czy inaczej, prowadzenie firmy należało do kobiety.

Rzemiosło, poza historycznym gontarstwem, należało przede wszystkim do branży spożywczej. Trzeba przy tym pamiętać, iż zagrody chłopskie były samowystarczalne, co ograniczało możliwości rozwoju rzemieśnictwa jako podstawowego źródła utrzymania. Zmiany obserwowane są dopiero w drugiej połowie XIX wieku, a dokonywały się one wolno. Poważne przekształcenia ilościowe i branżowe pojawiają się właściwie dopiero w drugiej połowie XX wieku, zwłaszcza po przywróceniu wolnego rynku. Jedną z podstawowych branż, reprezentowanych przez małe wytwórnie prywatne, było piekarstwo. Zapewne podobne piekarnie istniały wcześniej, ale wobec milczenia źródeł niemożliwe jest ustalenie, jak wyglądała sieć handlowa i usługowa w Ochojcu. Jedną z firm była piekarnia założona w 1937 roku przez Edwarda Wysłuchę, któremu przeciwnie losy nie pozwoliły rozwinąć działalności, bowiem zaledwie dwa lata po uruchomieniu zakładu wybuchła II wojna światowa, piekarz został wcielony do Wehrmachtu i jako żołnierz niemiecki dostał się do radzieckiej niewoli. Po powrocie zdołał reaktywować piekarnię, prowadzoną wraz z żoną Małgorzatą, która po śmierci męża pracowała z synem Albinem. Piekarnia dostarczała pieczywo np. na potrzeby spółdzielni uczniowskiej „Ptyś”. Z czasem asortyment piekarni (Zakładu Piekarniczo-Cukierniczego Wysłucha) poszerzono o wyroby cukiernicze, zaś kolejnym właścicielem został syn Albina, Krzysztof⁷⁹. Warto też wspomnieć o emerytowanym kołodzieju Alojzym Richterze, należącym w 1982 roku do Cechu Rzemiosł Różnych w Rybniku⁸⁰. Kołodziejstwo już wówczas było

⁷⁷ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 59, 60.

⁷⁸ W przewodniku mowa o tartaku, który był dawniej, za to powstawała wówczas cegielnia. *Przewodnik po ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, oprac. I. Libura, Katowice 1965, s. 198.

⁷⁹ http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,16.09.2015; <http://www.ns24.net/index.php/gallery/46-produkcja/119-zaklad-piekarniczo-cukierniczy-wyslucha-rybnik-ochojec,22.09.2015>.

⁸⁰ E. Bimler-Mackiewicz, *Kołodziejstwo w Rybnickiem — tradycje i współczesność* [w:] „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983, s. 276.

rzemiosłem zamierającym. Punkty handlowe istniały, ale wiadomo o nich niewiele. Pojawiła się wzmianka z maja 1945 roku o tym, że ze względu na zniszczenia wojenne i brak zaopatrzenia sklepy w Ochojcu jeszcze są zamknięte⁸¹.

Zasadniczo na terenie Ochojca nie ma zakładów przemysłu ciężkiego, jednakże warto wspomnieć, iż w 1901 roku pod Orzepowicami, Jejkowicami i właśnie Ochojcem znaleziono pokłady węgla, zaś rok później Wyższy Urząd Górniczy przyznał państwowemu górnictwu prawo eksploatacji terenów obejmujących między innymi analizowaną miejscowość⁸².

Współczesne przedsiębiorstwa i punkty handlowo-usługowe znajdują się przede wszystkim wzdłuż ulicy Rybnickiej, a profil jest zróżnicowany, od branży spożywczej po sprzęt dla siłowni. Są to: Tekin Pack Polska, „Gregor” firma produkcyjno-handlowo-usługowa, Karasi sklep z artykułami dla gastronomii, sklep zoologiczny Juwel Polska, Bateko, sklep ogrodniczy „Ogród marzeń”, sklep meblowy Daniela Nowrot, Wimini producent artykułów papierniczych, Żabka, Medrem, butik La Madame, wspomniana już piekarnia Albin Wyśłucha, sklep wielobranżowy Marian Orzechowski, RAFCAR z częściami do samochodów, Blachtrapezz, IMCAR, AB Fitness ze sprzętem do fitnessu i wyposażeniem siłowni, firma drobiu Piomar 2 oraz producent zniczy i świec Nika FPH.

Górnicy KWK Knurów, zbiory A.Piechy.

⁸¹ Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu (dalej: APR), Powiatowa Rada Narodowa w Rybniku (zespół 154, dalej: PRN Ryb.), sygn. 551, s. 71.

⁸² A. Frużyński, *Przemysł, rolnictwo, rzemiosło* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta...*, t. 2, s. 50.

Życie codzienne

Problematyka warunków życia ludności jest bardzo rozległym tematem. Sprawy codzienne wyznaczały pewien rytm, zakłócany wydarzeniami niecodziennymi oraz świętami, a ich szybkość i aktualność zmieniała się wraz z osiągnięciami cywilizacyjnymi, które zmieniały warunki bytu. Z jednej strony miały wymiar indywidualny, z drugiej przekładały się na życie lokalnej społeczności, tym samym wchodząc w zakres zainteresowań i działań miejscowych władz. Wachlarz spraw codziennych jest szeroki, a jednocześnie dość jednolity, bowiem te same sprawy dotyczą mieszkańców dowolnej miejscowości. Potrzeby codzienne zmieniały się w zależności od stopnia ich zaspokojenia, bywały charakterystyczne dla konkretnych warunków cywilizacyjnych, politycznych i społecznych.

Ochojec jako miejscowość o charakterze wiejskim, na peryferiach, w dodatku niewielka i zamieszkała przez stosunkowo niedużą społeczność, odczuwała tego skutki. Jej potrzeby dla wyższych stopni administracji nigdy nie były priorytetem, co dla mieszkańców oznaczało, iż wiele spraw wymagało oddolnej inicjatywy.

Kiedy na przełomie XX i XXI wieku rozważano przyłączenie Ochojca do Rybnika jako dzielnicy, sołectwo przedstawiano jako obszar o niezłych warunkach: *W zamian Ochojec może dać obszar wolny od problemów wielkiego przemysłu zabudowany przede wszystkim domkami jednorodzinnymi (jest oczyszczalnia ścieków), z prawie pełną siecią telefoniczną i przyzwoicie rozbudowaną siecią wodociągową*¹. Dojście do tak zadowalającego stanu zajęło wiele czasu. Potrzeba było zmian technologicznych, społecznych i obyczajowych.

Jak łatwo się domyślić, pierwotna zabudowa Ochojca była drewniana, a jej ślady raczej się nie zachowały. Można jedynie szacować, ile w najstarszym okresie budynków mieszkalnych i gospodarczych mieściło się na jego obszarze, biorąc pod uwagę informacje dotyczące liczby gospodarzy. Jeśli więc wieś liczyła w 1581 roku pięciu kmieci i dwóch zagrodników², daje to siedem domów i budynków gospodarczych. Kolejne dane, wymieniałe mniej więcej stałą liczbę

¹ (r), *Nowa dzielnica Rybnika?*, „Gazeta Rybnicka” 2000, nr 3, s. 13.

² F. Idzikowski, *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861, s. 62; A. Trunkhardt, *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej*

bę gospodarzy, wskazują, iż do końca XVIII wieku³ Ochojec rozrósł się do mniej więcej tuzina domów. Budynków przybywało stopniowo i do połowy XIX wieku wieś liczyła 45 domów⁴, a w ciągu następnych piętnastu lat mowa już o 66 domostwach oraz 73 zabudowaniach gospodarczych, zaś w 1885 roku liczba domów wzrosła do 73⁵. Aczkolwiek liczba stodół, obór i tym podobnych zabudowań nieznacznie przewyższa liczbę domów mieszkalnych, różnica jest niewielka i sugeruje, że właściwie w każdym obejściu wraz z domem istniało zaplecze. Wszystkie zabudowania miały konstrukcję drewnianą, ze strzechami słomianymi lub krytymi gontem. Pierwsze zabudowania murowane, choć do krycia dachów nadal wykorzystywano słomę (dom częściowo kryty słomą istniał jeszcze w 1985 roku) lub szędzioły, pojawiły się mniej więcej w pierwszej dekadzie XX wieku⁶. Co prawda zabudowań przybywało, ale trudno zauważyć znaczące odstępstwa od obowiązujących w danym okresie trendów w architekturze. Zabudowa zdecydowanie była niska, budownictwo jednorodzinne w gruncie rzeczy „typowe”. Po części wynikało to z silnie zakorzenionych tradycyjnych wzorców, po części z możliwości finansowych, dostępności materiałów budowlanych i wykończeniowych. W Ochojcu nie brakuje zatem przykładów typowego budownictwa zarówno z okresu międzywojnia, jak i późniejszych. Zwiastunem zmian w tej dziedzinie, zbiegających się z przemianami ustroju polityczno-gospodarczego, było pojawienie się między innymi właśnie w Ochojcu zabudowy szeregowej, określonej mianem „familołów w nowym stylu”⁷, jednak ta forma zabudowy nie upowszechniła się i wyraźnie jest dążenie do posiadania własnego, wolno stojącego domu. Domów przybyło szczególnie od początku XXI wieku. Podczas korowodu dzielnic w 2008 roku przedstawiciele Ochojca odwołali się do symboliki grzybów: *To za ich sprawką na Rynku wyrosły dorodne grzyby, niemal tak szybko, jak budujące się w tej dzielnicy domy i rezydencje*⁸.

w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego, [Rybnik 1925], s. 41; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec, czyli Stara Wieś*, „Nowiny” 2002, nr 39, s. 13.

³ F. A. Zimmermann, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Brieg 1784, s. 162; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 95; D. Lubina-Cipińska, *Ochojec...*, s. 13.

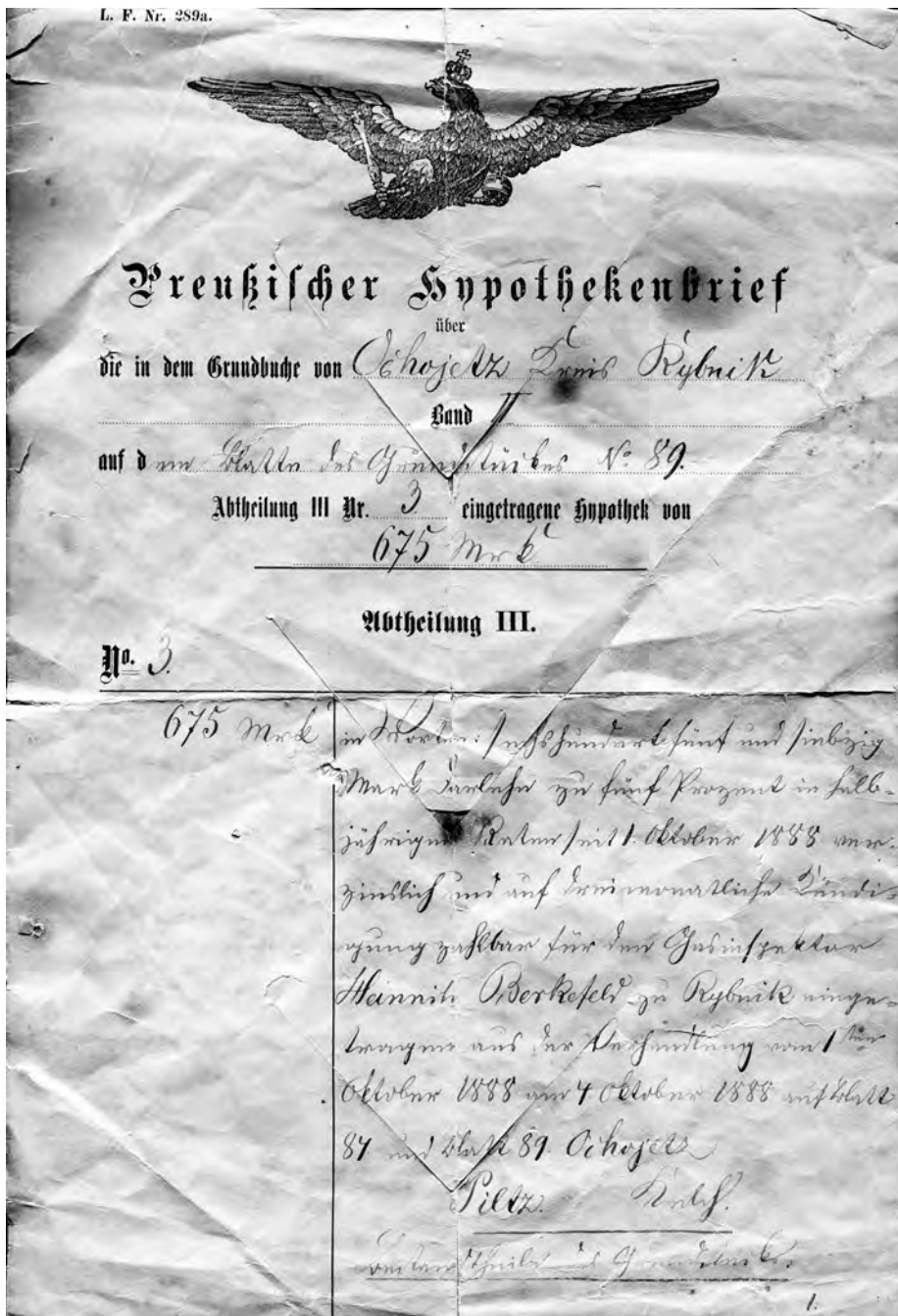
⁴ J. G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und ander Orte der Königl. Provinz Schlesien*, Breslau 1845, s. 456.

⁵ Liczba wykazywanych domostw waha się w kolejnych latach, bowiem w 1894 r. wspomina się o 69 domach, w 1905 — 75, a w 1919 — 77. Przy stałym, choć powolnym wzroście liczby domów, spadek z 1894 r. zastanawia. W. L. Molly, *Ortschafts und Entfernungs Tabelle des Regierungsbezirks Oppeln*, Oppeln 1860, s. 86; F. Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 736; A. Trunkhardt, *Dzieje...*, s. 14; J. Kolarczyk, *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004, s. 177–178.

⁶ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 178.

⁷ „Familołki” w nowym stylu, „Nowiny” 1990 nr 7, s. 1.

⁸ (S), *Dzielnice show*, „Gazeta Rybnicka” 2008, nr 6-7, s. 22.

Umowa hipoteczna, zbiory Muzeum w Rybniku.

Podstawowym materiałem budulcowym przez wybitną część istnienia Ochojca było drewno, które stopniowo zaczęła wypierać cegła, coraz powszechniejsza od drugiej połowy XIX wieku. Nie wydaje się, żeby omawiana wieś w tej dziedzinie odstawała od innych miejscowości podrybnickich.

Drewniane domy łatwo mogły ulec spaleniu. Prasa wzmiankowała o pożarach w gospodarstwach ochojczań, a można założyć, iż przypadków zaproszenia ognia lub spalenia dobytku były częstsze niż wynikałoby to z analizy doniesień prasowych⁹.

Standard życia w domach wiejskich nie był wysoki, co przekładało się na kondycję zdrowotną ludności i jakość codziennego bytowania. Dostęp do wody pitnej był ograniczony do czerpania jej ze źródeł naturalnych, ewentualnie studni. W zasadzie gospodarstwa opierały się na studniach, z czasem jednak pojawiła się potrzeba podłączenia do ogólnej sieci wodociągowej. Wynikała ona między innymi z wysokiego zanieczyszczenia wód, które nie rokowały poprawy jakości wody pitnej. Na zebraniu wiejskim 25 marca 1994 roku powołano Społeczny Komitet Budowy Instalacji Wodociągowej w Sołectwie Ochojec (przewodniczący Stefan Bernacki, wiceprzewodniczący Roman Kowalski, sekretarz Aniela Paździorek, skarbnik Janina Piecha), a plany przewidywały podłączenie do sieci w Nieborowicach. W 1998 roku realizacja budowy wodociągu stanęła przed poważnymi trudnościami finansowymi i rozłożona do realizacji na lata 1999–2000. Ostatecznie po pięciu latach starań doprowadzono do podłączenia pierwszych domów po wschodniej stronie wsi, natomiast zachodnią już po przyłączeniu sołectwa do Rybnika. Pojawiła się też problematyczna sprawa opłat za przyłącza. Przy przekazaniu mienia przez Gminę Pilchowice w 2001 roku wymieniono sieć kanalizacyjną wykonaną w 1999 roku (długości ponad 10 km), sieć wodociągową przy osiedlu domków jednorodzinnych (ponad 3 km), tymczasowe ujęcie wody, kanalizację sanitarną i deszczową oraz oczyszczalnię. Do podłączenia w 2001 roku zostało jeszcze około 160 domów, wciąż korzystających ze studni. Pozostała po tej inwestycji suma Społeczny Komitet Budowy Wodociągu w Ochojcu przekazał na budowę kaplicy pogrzebowej¹⁰. Inaczej

⁹ Wzmianki te są pojedyncze i rozproszone. Dwukrotnie doszło do pożaru w miejscowym tartaku, paliły się też inne zabudowania, szczególnie stodoły. *Wielki pożar w Ochojcu*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1933, nr 59, s. 3; Ogłoszenia, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 2, s. 4; *Pożar w tartaku w Ochojcach*, „Polska Zachodnia” 1933, nr 139, s. 5; *Źle zbudowane kominy, samozapalenie się siana, iskry kominów — niszczą mienie ludności pow. rybnickiego*, „Polska Zachodnia” 1932, nr 184, s. 6; *Groźne pożary w powiecie rybnickim*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 156, s. 9.

¹⁰ Archiwum parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Rybniku-Ochojcu, Kronika parafii Ochojec, rok 2002 [b. p.]; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 178; (WaT), *Zamiast studni*, „Nowiny” 2001, nr 12, s. 4; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Opinia Terenowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Gliwicach z 17 lutego 1998 roku [kopia]; tamże, Porozumienie z 3 kwietnia 2001 roku [kopia] Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu, s. 49; Zbiory

przedstawiała się sprawa sieci gazowniczej, której w Ochojcu nie było. Koncepcja gazyfikacji trzech rybnickich dzielnic (Ochojca, Grabowni i Golejowa) pojawiła się znacznie później, bo w drugiej dekadzie XXI wieku i w trakcie powstawania niniejszego opracowania była w toku. Opracowano koncepcję, następnie Polska Spółka Gazownictwa rozpoczęła konsultacje z mieszkańcami. Według harmonogramu prac budowę gazociągu i podłączenia zaplanowano na 2020 rok¹¹.

W króciutkim opisie stanu Ochojca na przełomie XX i XXI wieku nie wspomniano nawet o dostępności energii elektrycznej jako rzeczy wręcz oczywistej. Ochojec zresztą wcześniej miał dostęp do sieci elektrycznej. Na pewno w części był zelektryfikowany w 1914 roku, bowiem przy okazji zakładania miejscowej drużyny sportowej, wspomniano, że oświetlenie zapewni tartak Ludwika Machoczka¹², co oznacza, że przedsiębiorstwo dysponowało energią wystarczającą na własne potrzeby i dalszą dystrybucję. Szersza elektryfikacja wsi nastąpiła jednak dopiero na przełomie lat 20. i 30. XX wieku. W 1929 roku zarząd gminy zamierzał przeprowadzić prace związane z położeniem kabla z Wilczy Dolnej, bowiem prąd miała dostarczać kopalnia w Dębieńsku. Niestety, z powodu braku funduszy cel ten nie został zrealizowany ani wówczas, ani w 1930 roku i odłożono go na następne lata, zaznaczając, że założenie kabla nastąpi prawdopodobnie w roku 1932¹³.

Wspomniano za to o prawie pełnej sieci telefonicznej. W 1992 roku do sieci podłączono pierwszych 170 domów¹⁴, jednakże we wcześniejszym okresie we wsi istniało tylko kilka punktów telefonicznych, a kłopoty z połączeniem dotyczyły nie tylko prywatnych domów, ale także instytucji. Słaba łączność telefoniczna była kłopotem posterunku MO¹⁵, ale i strażacy mieli problem — chroniczny brak łączności z jednostką nadrzędną w Gliwicach oraz innymi jednostkami, wobec czego występowali do Urzędu Gminy w Pilchowicach z żądaniem wyjaśnienia, *w jakim celu został założony telefon w miejscowym*

prywatne Stefana Bernackiego, Notatka dot. komitetu budowy wodociągu z 15 kwietnia 1994 roku; Decyzja nr 74/97 o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu; Pismo UG w Pilchowicach z 17 sierpnia 1999 r.; Protokół z 28 grudnia 1999 przekazania-przyjęcia do eksploatacji inwestycji: Budowa sieci wodociągowej i przyłączy domowych Wilcza-Ochojec; Uchwała nr XXIX/189/2001 Rady Gminy Pilchowice z 22 marca 2001 r.; I. Stajer, *Od Annasza do Kajfasza*, „Nowiny” 2006, nr 22, s. 10; W. Troszka, *Kto wybudował, kto przehandlował*, „Nowiny” 2009, nr 25, s. 7.

¹¹ (WaT), *Gazociąg dla Grabowni, Golejowa i Ochojca*, „Gazeta Rybnicka” 2018, nr 1, s. 10.

¹² *Ochojetz*, „Rybniker Stadtblatt” 1914, nr 67, s. 3.

¹³ Muzeum w Rybniku, sygn. ADH/1511, s. 19.

¹⁴ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 180.

¹⁵ Archiwum Państwowe w Gliwicach (dalej: APG), Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach (zespół nr 349, dalej: GRN Pilchowice), sygn. 75, s. 23; tamże, sygn. 76, s. 36.

Zabudowa szeregowa, 1990 r., foto. Z. Keller, zbiory Muzeum w Rybniku.

„*Domu Kultury*”¹⁶. Telefony zainstalowane na posterunku lub w „domu kultury” nie były dostępne całodobowo, dopiero w 1985 roku zainstalowano we wsi ogólnodostępny telefon¹⁷. Realna telefonizacja wsi była możliwa w początku lat 90. XX wieku. Powstał Społeczny Komitet ds. Telefonizacji (przewodniczący Leszek Wierzbicki, wiceprzewodnicząca Aniela Paździorek i skarbnik Teresa Krala), który zawarł porozumienie z Telekomunikacją Polska SA Zakład Telekomunikacyjny w Gliwicach. Inwestycja miała trwać do 15 grudnia 1992 roku¹⁸. Telefon w gospodarstwie prywatnym przestał być nieosiągalną zdobyczą, lecz rozwój telefonii satelitarnej sprawił, iż coraz więcej abonentów rezygnowało z telefonu stacjonarnego.

W niewielkim zaledwie stopniu udało się odtworzyć połączenia komunikacyjne miejscowości, która znajduje się w znacznej odległości od centrów

¹⁶ APG, Urząd Gminy w Pilchowicach (zespół nr 347, dalej: UG Pilchowice), sygn. 33, s. 60.

¹⁷ APG, GRN Pilchowice, sygn. 75, s. 23; tamże, sygn. 76, s. 36; UG Pilchowice, sygn. 33, s. 60; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 24, 26, 29, 36.

¹⁸ Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Porozumienie z 15 lutego 1992 roku [kopia]; tamże, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, s. 39; Zbiory prywatne Stefana Bernackiego, Pismo Górniczej Spółdzielni Mieszkaniowej przy KWK „Szczygłowice” z 23 maja 1991 r.

Zabudowa szeregową, 1990 r., foto. Z. Keller, zbiory Muzeum w Rybniku.

administracyjnych. W czasach powszechnej motoryzacji stało się to kwestią mniej znaczącą, lecz należy uświadomić sobie, iż w okresie, gdy własny samochód był prawie nieosiągalny, dla wielu mieszkańców komunikacja zbiorowa była istotna. Z nią zaś wiąże się miejsce zatrzymywania autobusów. W Ochojcu w 1939 roku istniały dwa przystanki o nazwach *Ochojec Nadleśnictwo* i *Ochojec Machoczek*¹⁹. W okresie powojennym zmieniły się nazwy, gdzie przystanek stały został określony jako *Ochojec gospoda*, drugi zaś, na żądanie, *Ochojec leśniczówka*²⁰. Kwestia jego zabudowy została wysunięta podczas posiedzenia GRN w 1973 roku, gdy mówiono o konieczności zastąpienia prowizorycznego przystanku autobusowego w Ochojcu przystankiem porządnym²¹, co zresztą zostało zrealizowane. Z innych drobnych spraw codziennych w tym okresie zbudowano także mostek nad strumykiem²². Wśród postulatów wyborczych w 1977 roku pojawiło się oświetlenie ul. Rybnickiej w Ochojcu, co faktycznie udało się przeprowadzić²³.

¹⁹ *Rozkład jazdy Śląskich Linii Autobusowych 1939*, oprac. J. Wnęk, Katowice [1939], s. 37.

²⁰ *Rozkład jazdy autobusów 31.V.1970–22.V.1971. Województwo Katowickie*, Warszawa 1970, s. 240–244.

²¹ APR, Urząd Gminy Ochojec z siedzibą w Golejowie, zespół nr 323 (dalej: UGO), sygn. 1, s. 182, 236; tamże, sygn. 2, s. 3, 8.

²² APR, UGO, sygn. 1, s. 235.

²³ APG, GRN Pilchowice, sygn. 1, s. 62.

Z konieczności rozważania o drogach ochojeckich trzeba rozpocząć od banalnego stwierdzenia, iż były one drogami polnymi, nieutwardzonymi i takimi pozostawały przez większą część istnienia wsi.

Przez wieś biegła droga powiatowa między Rybnikiem a Gliwicami, podlegająca władzom powiatowym. Okręg Drogowy Ochojec obejmował wsie Golejów, Wielopole i Ochojec, zaś służbę pełnił drogomistrz Cibis. Władze powiatowe czerpały dochody z tytułu dzierżawienia przydrożnych drzew owocowych oraz rowów, gdzie ludność wypasała bydło. Z wniosków kierowanych przez drogomistrza Cibisa do Urzędu Budowlanego w Rybniku wynika, że bezprawne wypasanie bydła, kradzież czereśni czy niszczenie drzewek nie należało do rzadkości²⁴. Przy drogach powiatowych mieściły się domki szosowe (rogatki). W 1928 roku Wydział Powiatowy w Rybniku ogłosił, że wystawia na sprzedaż w drodze licytacji 14. takich domków, między innymi w Chwałowicach, Orzepowicach, Zamysławie, Zebrzydowicach oraz właśnie w Ochojcu²⁵. Być może rogatka w Ochojcu nie znalazła chętnego, bowiem pod koniec 1930 roku Wydział Powiatowy w Rybniku ponownie postanowił sprzedać budynek szosowy wraz z ogrodem, wystawiając go na licytację. Pierwszeństwo mieli oferenci płacący gotówką²⁶.

Geodeci w Ochojcu, zbiory A. Piechy.

²⁴ J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 285–286, 288–291.

²⁵ Przetarg, „Polska Zachodnia” 1928, nr 104, s. 20; nr 111, s. 18.

²⁶ *Ochojec (Sprzedaż budynku szosowego w drodze licytacji)*, „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1930, nr 145, s. 3.

Jedną z inicjatyw mieszkańców było zbudowanie drogi z Ochojca do Książenic, oddaną do użytku w 1975 roku. Działania te przeprowadzono w ramach czynu społecznego, rozumianego tu jako oddolna inicjatywa mieszkańców. Dokumentacja została przygotowana i w kwietniu 1973 roku prace ruszyły, choć nie obyło się bez krytyki zbytnej ich opieszałości. Ostatecznie inwestycja ta nie została ukończona i powrócono do niej w latach dziewięćdziesiątych²⁷. Władze gminy Pilchowice w 1991 roku wystąpiły o wyasfaltowanie odcinka ul. Książenickiej między Ochojcem a Książenicami: *Połączenie obu miejscowości przejezdną drogą w znacznym stopniu ułatwiłoby komunikację pomiędzy tymi miejscowościami*²⁸. W 1977 roku, już po włączeniu Ochojca jako sołectwa do gminy Pilchowice, pojawiła się kwestia remontu ul. Stawowej, który ujęto w planie, a który miał objąć budowę przepustu i utwardzenie nawierzchni²⁹. Bieżące naprawy nie rozwiązywały problemu i w sołectwie znaczna część dróg pozostawała nieutwardzona. W połowie lat siedemdziesiątych w całej gminie Pilchowice ulepszoną nawierzchnię miało 42% dróg³⁰. Stan ten utrzymuje się właściwie dotychczas, bowiem w 2011 roku jednym z zadań stawianych sobie przez radę dzielnicy było *utwardzić wiele dróg gruntowych, jakich wcale nam tu nie brakuje*³¹. Po części wynikało to również z faktu, iż zabudowie uległy tereny dawniej będące użytkami rolnymi, a w niektórych dopiero rozbudowywanych rejonach dróg w ogóle brakowało, np. w rejonie ul. św. Huberta. Jak w wielu innych dzielnicach, stały problem stanowiła jakość jezdni, zużywanej w trakcie eksploatacji oraz konieczność regulowania dróg i chodników, by zwiększyć bezpieczeństwo użytkowników oraz usprawnić ruch. Nie obywało się też bez kłopotów wynikających z samego zużycia, pogorszenia się jakości drogi z powodu jej użytkowania, niedoróbek, pośpiechu lub innych przyczyn³². Natężenie ruchu na ul. Rybnickiej, prowadzącej do Gliwic, skłoniło do poruszenia problemu budowy obwodnicy³³.

Po włączeniu Ochojca w administracyjne granice Rybnika zmieniono niektóre nazwy ulic, inne z czasem zostały nowo nadane.

²⁷ APR, UGO, sygn. 1, s. 126, 218; J. Kolarczyk, *Śladami...*, s. 179; Zbiory prywatne Antoniego Piechy, Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu, s. 17.

²⁸ Zbiory prywatne Stefana Bernackiego, Pismo z 12 lipca 1991 roku.

²⁹ APG, GRN Pilchowice, sygn. 1, s. 45, 48.

³⁰ APG, GRN Pilchowice, sygn. 1, s. 56.

³¹ A. Derwisz, *Zielona wizytówka*, rozmowa z Krzysztofem Szafrąncem, „Nowiny” 2011, nr 31, s. 7.

³² (WaT), *Murowany bubel*, „Nowiny” 1996, nr 37, s. 5.

³³ A. Derwisz, *Zielona...*, s. 7.

Tabela 13. Nazwy ulic w Ochojcu

Poprzednia	Nowa (od 2000 r.)
Lipowa	Bartników
Ogrodowa	Chwałęcicka
Rudzka	Cystersów
Sosnowa	Głogowa
Stawowa	Gontowa
1-szego maja	Świętego Huberta
	Imbirowa*
Akacyjowa	Jałowcowa
Świerkowa	Kalinowa
	Krajobrazowa**
Brzozowa	Bernarda Kuglera
	Laurowa*
Leśna	Łowiecka
Modrzewiowa	Łukowa
Książenicka	Milenijna
Młynek	Młynek
	Oliwkowa*
Wierzbowa	Pilchowicka
Polna	Pryszczyńny
Rybnicka	Rybnicka
Szkolna	Uczniowska
Klonowa	Wiklinowa
	Wilcza**
Wiejska	Wodnika

Źródło: Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego 2007, nr 132, poz. 2605; Uchwała Rady Miasta Rybnika XXV/172/2000

* Nazwa nadana w 2008 r., Uchwała 391/XXXI/2008 Rady Miasta Rybnika; (WaT), *Ulice z przyprawą*, „Nowiny” 2008, nr 38, s. 3.

** Nazwa nadana w latach 2012–2013, Archiwum Rady dzielnicy Ochojec.

Poza zmianą nazw ulic, w Ochojcu zaczęto wprowadzać rozwiązania problemów komunikacyjnych kierowców (rondo) oraz pieszych (chodniki). Chodniki, które zwiększają bezpieczeństwo oraz wygodę pieszych, są nieodmiennie jedną z trosk władz dzielnicy i jej mieszkańców. W 2007 roku częściowo wykonano chodnik przy ul. Cystersów, ale w 2011 roku inwestycja ta nadal figurowała w zadaniach, jakie miały zostać wykonane³⁴.

Ochojec jest uważany za dzielnicę cichą i spokojną, bezpieczną dla mieszkańców³⁵. Ten idylliczny obraz psują jednak doniesienia prasowe z różnych okresów, które informowały o incydentach z udziałem alkoholu, interwencjach policji, gwałtownych zgonach, wypadkach i innych wydarzeniach, które wzbudzały czasowe zainteresowanie. Miały one miejsce na terenie wsi lub w innych miejscowościach, do których podróżowali ochojczanie³⁶. Faktem jest, iż występują one stosunkowo rzadko, niemniej nie można zapominać, iż jak w każdej grupie społecznej, również w ochojeckiej pojawiają się zachowania niepożądane.

Za zachowanie porządku i spokoju publicznego w Ochojcu odpowiadał sołtys, natomiast immunitet sądowy należał do władz zwierzchnich. W wyniku przekształceń prawno-własnościowych uprawnienia sądowe sołtysów zmalały,

³⁴ (WaT), *Rondo jak malowane*, „Nowiny” 2009, nr 28, s. 11. Jak się okazało, w 2007 r. chodziło jedynie o wykonanie krótkiego odcinka, umożliwiającego przejście w obrębie skrzyżowania z ul. Gliwicką, natomiast w 2011 r. mowa była o chodniku na ul. Cystersów (dawniej Rudzkiej) i Pilchowickiej (dawniej Wierzbowej), (IrS), *To jest chodnik donikąd*, „Nowiny” 2007, nr 36, s. 7; A. Derwisz, *Zielona...*, s. 7.

³⁵ A. Derwisz, *Zielona...*, s. 7.

³⁶ *Ochojec*, „Nowiny Raciborskie” 1898, nr 139, s. 3; *Z Rybnickiego*, „Nowiny Raciborskie” 1906, nr 11, s. 3; *Z Rybnickiego*, „Nowiny Raciborskie” 1908, nr 50, s. 3, nr 79, s. 3, nr 110, s. 3; *Ochojec*, (*Napad bandycki w lesie*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1928, nr 105, s. 3; *Ochojec* (*Tragiczny koniec kłótni małżeńskiej*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1928, nr 123, s. 3; *Ochojec* (*Zasądzenie awanturników*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1929, nr 73, s. 3–4; *Ochojec* (*Znalezienie zwłok*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1929, nr 107, s. 3; *Znalezienie zwłok*, „Polska Zachodnia” 1929, nr 250, s. 7; *Sfingowany napad*, „Polska Zachodnia” 1929, nr 286, s. 6; *Nieszczęśliwy wypadek*, „Polska Zachodnia” 1929, nr 334, s. 7; *Ochojec* (*Samobójstwo*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1930, nr 62, s. 3; *Ochojec* (*Wypadek samochodowy*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1930, nr 85, s. 3; *Płonący samochód runął do przydrożnego rowu*, „Polska Zachodnia” 1930, nr 319, s. 3; *Ochojec* (*Utopiła się w studni*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1931, nr 6, s. 3; *Najechanie samochodem*, „Polska Zachodnia” 1932, nr 73, s. 8; *Staruszka poniosła śmierć po najechaniu rowerem*, „Polska Zachodnia” 1932, nr 128, s. 6; *Ochojec* (*Gdzie żyjemy?*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1933, nr 125, s. 4; *Kradzież gęsi*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 274, s. 8; *Pod kołami furmanki*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 50, s. 8; *Z sali sądowej w Rybniku*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 131, s. 11; *Książenice* (*Postrzelił człowieka i zbiegł*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 31, s. 3; *I Ochojec* (*Zakłócanie ciszy nocnej w lesie*), „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” 1937, nr 90, s. 3; Stajer, *Winny czego?*, „Nowiny” 2008, nr 5, s. 1; (izis), *Młodzi piją i urządzają awantury*, „Nowiny” 2012, nr 17, s. 5.

przechodząc w gestię właścicieli dóbr³⁷. Reformy sądownictwa przeprowadzone w Prusach do pierwszej połowy XIX wieku doprowadziły do powołania w Rybniku Krajowego i Miejskiego Sądu (*Land- und Stadtgericht*), któremu podlegał i Ochojec³⁸. Ponadto sprawy o charakterze cywilnym, dotyczące drobnych za targów, były finalizowane na poziomie gminy. Sąd rozjemczy dla gmin Golejów, Ochojec, Grabownia, Wielopole i Rybnicka Kuźnia mieścił się w Golejowie. Zachował się protokolarz spraw prowadzonych przez sąd polubowny, rozpatrywanych przez arbitra w latach 1864–1881³⁹. Rolę rozjemcy (*Schiedsmann*) pełnił Hugo Iwan. W ciągu kilkunastu lat odbyło się ponad dwieście rozpraw rozjemczych, w których stronami byli mieszkańcy Ochojca. Większość z nich wiązała się z rzucaniem obelg (mniej lub bardziej wulgarnych), zniesławieniem lub naruszeniem nietykalności cielesnej. Co ciekawe, w niektórych wypadkach wypowiedzi zostały zapisane w formie, w jakiej zostały wypowiedziane, a więc gwarowo.

Nie znaleziono informacji o tym, jakiemu posterunkowi żandarmerii lub policji przydzielono wieś w okresie pruskim i międzywojennym. Wiadomo natomiast, że posterunek Milicji Obywatelskiej miał siedzibę w przejętym domu Machoczków. W 1973 roku posterunkowi temu, którego komendantem w tym czasie był Edward Prus, podlegał duży obszar obejmujący sześć sołectw i ok. 10.000 ludzi, porównywalnie do Leszczyn-Czerwionki, za to był słabiej wyposażony i obsadzony. W Ochojcu wraz z komendantem pracowało czterech funkcjonariuszy. Przede wszystkim brakowało środka lokomocji, więc patrole były piesze, co z kolei opóźniało interwencje. Ułatwieniem byłoby przypisanie sołectwa Kamień posterunkowi właśnie w Leszczynach. Większość spraw dotyczyła wykroczeń drogowych i zakłócania porządku. Spośród sześciu miejscowości gminy sam Ochojec wypadł spokojnie, w porównaniu z pozostałymi, gdzie właśnie trwały budowy osiedli⁴⁰. Komendant dostrzegał związek między *najazdem elementu podejrzanego* a zakłócaniem porządku przez *element napływowy który to koncentruje się w lokalach gastronomicznych i po spożyciu napoju alkoholowych dokonują przestępstw i wykroczeń natury kryminalnej*⁴¹. Po zmianach administracyjnych w drugiej połowie lat siedemdziesiątych działania posterunku MO w Pilchowicach z siedzibą w Ochojcu także napotykały na ograniczenia, spowodowane zbyt wielką odległością od centrum gminy oraz słabą łącznością

³⁷ B. Kloch, *Zarys dziejów sądownictwa w południowej części Górnego Śląska. Sądy w Rybniku, Jastrzębiu Zdroju, Raciborzu, Wodzisławiu Śląskim i Zorach*, „Zeszyty Rybnickie” 11, Rybnik-Gliwice 2011, s. 14, 17.

³⁸ A. Gläser, *Gerichts-Topographie von Oberchlesien*, T. 1, Ratibor 1831, s. 208; B. Kloch, *Zarys...*, s. 94.

³⁹ Muzeum w Rybniku, sygn. MRy/H/2292; sygn. ADH/1510, J. Kolarczyk, *Wypisy ważniejszych wydarzeń z dziejów Golejowa*, Golejów 1994 [mps], s. 7.

⁴⁰ APR, UGO, sygn. 1, s. 181, 194, 196.

⁴¹ APR, UGO, sygn. 1, s. 194.

telefoniczną, toteż w 1980 r. pojawiła się propozycja, aby posterunek przenieść do centrum gminy, czyli do Pilchowice, tam jednak brakowało odpowiednich pomieszczeń⁴².

Problemy codzienne Ochojca z powodu jego peryferyjnego położenia nie przyciągały szczególnej uwagi władz zarówno gminy Pilchowice, jak i miasta Rybnika. Akta wytwarzane przez władze gminne i miejskie słabo odzwierciedlały sytuacje wymagające interwencji. Prasa także nie informowała zbyt często o wydarzeniach z terenu wsi/dzielnicy. Rzadkie i lakoniczne wzmianki pozwoliły na jedynie fragmentaryczne oddanie tematu, choć zapewne problemy te były takie same, jak innych miejscowości, dla których zachowało się więcej informacji.

Funkcjonariusze Policji Województwa Śląskiego z Ochojca, lata międzywojenne XX w., zbiory A. Piechy.

⁴² APG, GRN Pilchowice, sygn. 75, s. 23; tamże, sygn. 76, s. 36.

Zakończenie

Praca nad dziejami Ochojca pozwoliła usystematyzować dotychczasową, znacznie rozproszoną wiedzę oraz wydobyć wiele nieznanych dotąd faktów, ale też postawić szereg pytań badawczych, które mogą doczekać się rozszerzenia i uzupełnienia.

Położenie Ochojca, pozostającego na peryferiach aktualnych administracyjnych granic Rybnika, przekładało się na obecność miejscowości w źródłach. Chociaż źródłowych wzmianek o Ochojcu zachowało się stosunkowo niewiele, powstał obraz niewielkiej osady oddalonej od centrum administracyjnego. Zachowany materiał ukazał wieś w średniowieczu i czasach nowożytnych, gdy stanowiła ona część dóbr rybnickich. W tym czasie można zauważyć względną stabilność osady, którą zmieniły przemiany XIX i XX wieku. Samodzielność administracyjna wsi przechodziła skomplikowane dzieje od wsi książęcej i prywatnej, poprzez odrębną gminę wiejską i dalej gromadę podległą gminie w Wielopolu i Pilchowicach aż po dzielnicę Rybnika. Emancypacja Ochojca wiązała się z powstaniem własnej szkoły (lata 80. XIX wieku) i parafii (rektorat 1976, parafia 1981). Dla małej społeczności duże znaczenie miały i mają miejscowe organizacje społeczne, przede wszystkim OSP.

W popularnym przekonaniu wciąż utrzymuje się rolniczy charakter Ochojca, udało się jednak uchwycić moment, przypadający na koniec XIX i początek XX wieku, gdy źródłem utrzymania rodzin obok tradycyjnej uprawy roli stał się przemysł. Warto przy tym zauważyć, że rolnictwo stanowi niewielki procent zajęć mieszkańców. Niewielki był też udział rzemiosła. Zakładem przemysłowym, który dawał zatrudnienie, był tartak, którego działalność zakończyła się w dramatycznych okolicznościach.

Analiza codziennych problemów mieszkańców pozostawiła niedosyt, wynikający po części ze słabego odbicia ich w źródłach, co wynikało z peryferyjności miejscowości od centrów administracyjnych i mniejszego zainteresowania władz sprawami ochojczan. Przy wszystkich inwestycjach, jakie realizowano w Ochojcu — budowa szkoły, kościoła, remizy, boiska sportowego — widać duże, choć zmienne natężenie zaangażowania mieszkańców, które szło w parze z wymogami sytuacji polityczno-gospodarczej.

Pod względem jednolitości wyznaniowej Ochojec okazał się bardziej skomplikowany niż wynikało to z dotychczasowych opracowań, z których

wyłaniał się obraz miejscowości będącej wręcz monolitem, gdzie wszyscy wyznawali katolicyzm. Co prawda innowierców w Ochojcu było niewiele, lecz odgrywali znaczącą rolę gospodarczą, jako właściciele karczmy lub tworzyli grono urzędników (leśniczy królewscy).

Nierównomierne rozłożenie źródeł w czasie i słabe odzwierciedlenie w nich niektórych zagadnień wpłynęło na narracyjne luki, które być może uzupełnią dalsze badania.

Bibliografia

Archiwa

Archiwum Państwowe w Katowicach

Zespół akt Powiatowy Inspektorat Budowlany w Rybniku

Zespół akt Niemiecki Związek Narodowy na Śląsku Polskim t.z. w Katowicach

Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Raciborzu

Zespół akt Starostwo Powiatowe w Rybniku

Zespół akt Inspektorat Szkolny w Rybniku

Zespół akt Królewski Sąd Obwodowy w Rybniku

Zespół akt Powiatowa Rada Narodowa w Rybniku

Zespół akt Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rybniku

Zespół akt Miejska Rada Narodowa w Rybniku

Zespół akt Urząd Stanu Cywilnego w Paruszowcu

Zespół akt Urząd Gminy Ochojec z siedzibą w Golejowie

Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Gliwicach

Zespół akt Gminna Rada Narodowa w Pilchowicach

Zespół akt Urząd Gminy w Pilchowicach

Archiwa parafialne

Archiwum parafii Chrystusa Króla w Rybniku-Golejowie,

Kronika parafialna

J. Kolarczyk, *Kronika parafii Chrystusa Króla w Golejowie na tle historii ziemi rybnickiej, dziejów Golejowa oraz historii macierzystej parafii MBB w Rybniku*, Golejów 1993, s. 74–85 [maszynopis]

J. Kolarczyk, *Historia kościoła Chrystusa Króla w Golejowie*, Golejów 1994, [maszynopis]

Archiwum parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Rybniku-Ochojcu

Kronika parafii Ochojec

Muzeum w Rybniku

sygn. MRy/H/2292

sygn. MRy/H/ 2329, *Pamiętnik z uroczystości 20-letniego istnienia Towarzystwa Śpiewu „Seraf” w Rybniku*, [Rybnik] 1933

sygn. MRy/H/2482, MRy/H/2852, *Kronika Bractwa Strzeleckiego w Rybniku*, [Rybnik 1929]

sygn. MRy/H/4980
sygn. MRy/ADH/1511
sygn. MRy/ADH/1569
sygn. MRy/ADH/1692
sygn. MRy/ADH/1694
sygn. MRy/ADH/3708, H. Rojek, Dzieje Straży Pożarnej w Rybniku

Archiwa instytucji, stowarzyszeń i osób prywatnych

Archiwum Koła Gospodyń Wiejskich w Ochojcu
Archiwum Ludowego Zespołu Sportowego „Płomień” Ochojec
Archiwum parafii Chrystusa Króla w Rybniku-Golejowie
Archiwum parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Rybniku-Ochojcu
Archiwum Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 3 w Rybniku-Ochojcu
Zbiory prywatne Stefana Bernackiego
Zbiory prywatne Mirosławy Grajner
Zbiory prywatne Urszuli Konsek
Zbiory prywatne Antoniego Piechy

Akta prawne

Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1977, 2000)
Dziennik Ustaw Śląskich (1939)
Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego (1924, 1926)
Monitor Polski (1934)
Uchwały Rady Miasta Rybnika (2001)

Źródła drukowane

Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571-1640, opr. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň, [w:] *Urbarze śląskie*, T. III, red. J. Gierowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963
Dokument dla kolegiaty opolskiej z roku 1531, oprac. i wyd. E. Małeczyńska, „*Studia i Materiały z Dziejów Śląska*” 1962, T. 4, s. 408–410

Tytuły prasowe

„Dziennik Rybnicki” (1997)
„Gazeta Rybnicka” (1923)
„Gazeta Rybnicka” (2001, 2008, 2010, 2017)
„Gazeta Wyborcza. Katowice” (2009)
„Gość Niedzielny” (1926)
„Nowiny Raciborskie” (1894, 1896, 1898, 1904–1906, 1908, 1911)
„Nowiny” (1957, 1960–1961, 1983–1984, 1992–1993, 1995–1996, 2001, 2006, 2008–2012)
„Polska Zachodnia” (1928–1929, 1931–1937)
„Rybniker Stadtblatt” (1914)

- „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” (1926–1931, 1933, 1937, 1939)
„Tygodnik Powiatowy na Powiat Rybnicki” (1924, 1927, 1934)
„Tygodnik Rybnicki” (2007, 2010, 2015, 2016)
„Wiadomości Diecezjalne” (1926, 1956)

Opracowania niedrukowane

- Musioł L., *Parafia Matki Boskiej Bolesnej w Rybniku. Monografia historyczna*, 1970, sygn. R 866 III (maszynopis), dodatek (III)
Piecha A., *Historia szkoły w Ochojcu w fotografii*, zbiory prywatne A. Piechy
Tenże, *Ochojska kaplica*, oprac. A. Piecha, zbiory prywatne A. Piechy [maszynopis]
Tenże, *Powojenna historia Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochojcu*, zbiory prywatne A. Piechy [maszynopis]
Tenże, *90 lat od zakończenia I wojny światowej*, zbiory prywatne A. Piechy [maszynopis]
Tenże, *Ochojec — 70 lat po II wojnie światowej*, zbiory prywatne A. Piechy [maszynopis]
Urszula Konsek, *Proces powstawania i rozwój parafii matki Boskiej Częstochowskiej w Ochojcu w latach 1974–1991*, Lublin 1999 [maszynopis, praca magisterska napisana pod kierunkiem J. Krętosza, Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zbiory prywatne Urszuli Konsek]

Strony internetowe

- X Jubileuszowy Powiatowy Turniej Kół Gospodyń Wiejskich „Gwara śląska na weselo”*, <http://www.starostwo.rybnik.pl/aktualnosci-powiatu/689-x-jubileuszowy-powiatowy-turniej-kol-gospodyn-wiejskich-gwara-slaska-na-weselo>, 08.02.2017
http://www.zszp3.rybnik.pl/?pl_historia-szkoly,22,,2, 16.09.2015.
P. Dzięgielewski, *Historia Nadleśnictwa Rybnik*, <http://www.rybnik.katowice.lasy.gov.pl/historia#.WckDz1Jryig>, 25.09.2017.
<http://lksochojec.futbolowo.pl/>, 22.09.2015
<https://vod.tvp.pl/video/polska-z-miodkiem,gródziec-grojec-ochojec,27739941>, 15.02.2018.
http://encyklo.pl/index.php5?title=Reginek_Kasper, 16.02.2017
http://www.encyklo.pl/index.php?title=Grzonka_Jan, 16.03.2017.
http://www.encyklo.pl/index.php?title=Kuczmierczyk_Piotr, 16.03.2017.
http://www.encyklo.pl/index.php?title=Kuczmierczyk_Piotr, 16.03.2017
http://www.encyklo.pl/index.php?title=Szlosarek_Henryk, 16.03.2017.
http://www.parafia-ochojec.rybnik.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=34&Itemid=48, 16.09.2015.
<http://www.restauracjakorona.pl/>, 16.01.2016.
<http://www.ns24.net/index.php/gallery/46-produkcja/119-zaklad-piekarniczocukierniczy-wyslucha-rybnik-ochojec>, 22.09.2015

<https://ochojec.weebly.com/sk322ad-osobowy-rd.html>, 08.06.2018.

<https://ochojec.weebly.com/sk322ad-osobowy-rd.html>, 08.06.2018.

http://bip.um.rybnik.eu/docs/2016/04/19/file_4348720.pdf, 08.06.2018

Opracowania

- Bezeg A., Wilczok W., *Sport w Rybniku. Monograficzny zarys dziejów do 2000 r.*, Kraków 2003
- Bimler-Mackiewicz E., *Kołodziejstwo w Rybnickiem — tradycje i współczesność* [w:] „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983
- Bimler-Mackiewicz E., *Znaki samorządnej wspólnoty*, „Zeszyty Rybnickie” 3, Rybnik 2006
- Buczyński J., *Tajemnice rybnickich dzielnic*, Rybnik 2012
- Cimała B., Porwoł P., Wieczorek W., *Wypisy do dziejów Rybnika i Wodzisławia Śląskiego*, Opole 1985
- Delowicz J., *Obozy hitlerowskie na ziemi rybnicko-wodzisławskiej w latach 1939–1945*, [w:] „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983, s. 241–260
- Deutschman Ph., Ziesche H., *Schematismus der katolischen Volksschulen der Provinz Schlesien*, Neustadt 1900
- Fieck E., *Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Antheils*, Breslau 1881
- Gemeindnlexicon für Provinz Schlesien*, Berlin 1887
- Gemeinden und Gutbezirke der Provinz Schlesien und ihre Bevölkerung*, Berlin 1874
- Gläser A., *Gerichts-Topographie von Oberchlesien*, T. 1, Ratibor 1831
- Gumowski M., *Herby i pieczęcie miejscowości wojew. śląskiego*, Katowice 1939
- „Heimat-Kalender des Kreises Rybnik”, Gleiwitz 1941
- Hellfaier K.-A., *Rybnik in der habsburgischen Zeit von 1526 bis 1740*, [w:] *Chronik von Rybnik O/S*, (b. d. i m. w.).
- Herold C., *Schematismus der öffentlichen katholischen und evangelischen Volksschulen des Reg.-Bez Oppeln*, Breslau 1911
- Idzikowski F., *Geschichte der Stadt und ehemaligen Herrschaft Rybnik in Oberschlesien mit einem Plane der Stadt und der nächsten Umgegend*, Breslau 1861
- Kaczmarek R., *Powiat rybnicki podczas II wojny światowej* [w:] *Z kart historii powiatu rybnickiego*, red. D. Keller, „Zeszyty Rybnickie” 6, Rybnik 2008
- Kloch B., *Elementarne szkolnictwo (katolickie) w Rybniku i okolicach, w świetle publikowanych urzędowych zestawień (schematyzmów) do wybuchu wielkiej wojny (1914 r.)*, [w:] *Z dziejów szkolnictwa w Rybniku*, red. D. Keller, „Zeszyty Rybnickie” 17, Rybnik 2013
- Kloch B., *Ludność żydowska we wsiach powiatu rybnickiego w XIX wieku — geografia zasiedlenia i liczebność* [w:] *Żydzi na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*, red. B. Kalinowska-Wójcik i D. Keller, Rybnik-Katowice 2012, „Zeszyty Rybnickie” 14
- Kloch B., *Rybnik w średniowieczu, Z dziejów miasta i okolic do pierwszej połowy XIV wieku*, Rybnik 2002

- Kloch B., *Zarys dziejów sądownictwa w południowej części Górnego Śląska. Sądy w Rybniku, Jastrzębiu Zdroju, Raciborzu, Wodzisławiu Śląskim i Żorach*, „Zeszyty Rybnickie” 11, Rybnik-Gliwice 2011
- Knie J. G., *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und ander Orte der Königl. Provinz Schlesien*, Breslau 1845
- Kolarczyk J., *Śladami przeszłości ziemi rybnickiej*, Racibórz 2004
- Konieczny A., *Zagraniczni robotnicy przymusowi na Górnym Śląsku w 1944 r.*, „Studia Śląskie” 1967, t. 12, s. 151–219
- Kowalski Z., *Związek Weteranów Powstań Śląskich* [w:] *Encyklopedia powstań śląskich*, Opole 1982, s. 668–670.
- Krukar-Ruppenthal D., *Rolnictwo w gminie Wielopole w latach 1950–1953*, „Szkice Archiwalno-Historyczne” 2012, nr 9, s. 223–237
- Kulik E., *Dzieje Popielowa i Radziejowa dzielnic Rybnika*, „Zeszyty Rybnickie” 15, Rybnik 2013
- Kulik E., *Dzieje Maroka-Nowin i Smolnej, dzielnic Rybnika*, „Zeszyty Rybnickie” 18, Rybnik 2014
- Kuśka A., *Zabytki przyrody rybnickiej*, „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983, s. 327, 328.
- Majchrowski J., *Silni – zwarczi – gotowi: myśl polityczna Obozu Zjednoczenia Narodowego*, Warszawa 1985.
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku 1949–1999. Informator*, Rybnik 1999
- Molly W. L., *Ortschafts und Entfernungs Tabelle des Regierungsbezirks Oppeln*, Oppeln 1860
- Oberschlesisches Adress-Handbuch*. T. 1. *Firmen-Handelsregister*, Kattowitz 1902
- Orłowicz M., *Ilustrowany przewodnik po województwie śląskim*, Warszawa-Lwów 1924
- Pilnaček J., *Rody stareho Sleska*, Brno 1991
- Przewodnik po ziemi rybnicko-wodzisławskiej*, oprac. Innocenty Libura, Katowice 1965
- Rocznik Diecezji Śląskiej (Katowickiej)*, Katowice 1936
- Rozkład jazdy autobusów 31.V.1970–22.V.1971. Województwo Katowickie*, Warszawa 1970
- Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, t. 1–2, Rybnik 2017
- Rybnik. Zarys dziejów miasta od czasów najdawniejszych do 1980 r.* red. J. Walczak, Katowice 1986
- Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1895*, Breslau [b.d.w]
- Schwappach A., *Die weitere Entwicklung der Versuche mit fremdländischen Holzarten in Preussen*, „Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft” 1911, nr 20, s. 34–35
- Sienkiewicz W., *Średniowieczne nazwy miejscowe ziemi rybnickiej*, „Kroniki Rybnickie” 1, Rybnik 1983

- Skorowidz branż przemysłu, handlu, finansów i zawodów wyzwolonych. Województwo śląskie 1929/30*, Katowice [b. d.]
- Szołtysek M., *Dzielnice Rybnika*, Rybnik 1999, s. 22;
- Triest F., *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865
- Trunkhardt A., *Dzieje miasta Rybnika i dawniejszego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku na podstawie wydanej w 1861 r. kroniki Franciszka Idzikowskiego*, [Rybnik 1925]
- Ujdak M., *Samorząd*, [w:] *Województwo śląskie (1922–1939). Zarys monograficzny*, red. F. Serafin, Katowice 1996, s. 56-57.
- Verzeichnis der Dienststellen und Priester im Bistum Kattowitz (Stand 1.12.43)*, „Amts Blatt für das Bistum Kattowitz”, 1943, st. 13, s. 52 a
- Welzel A., *Geschichte der Stadt Sohrau in Ober-Schlesien*, Sohrau 1888
- Weltzel A., *Historia miasta Żory na Górnym Śląsku*, Żory 1997
- Z dziejów rybnickiego harcerstwa*, red. E. Soroczan, Z. Soroczan, Katowice 2013
- Zimmermann F. A., *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Brieg 1784
- Żukowski A., *Na szlaku. Rybnik i okolice*, Czerwionka-Leszczyzny 2009
- Żukowski A., *Drzewa z historią. Rzecz o drzewach pamiątkowych, historycznych i symbolicznych posadzonych na progu XXI wieku*, Czerwionka-Leszczyzny 2016
- Żukowski A., Gudzik A., *Szlakami Zielonego Śląska*, Czerwionka-Leszczyzny 2002
- Żukowski A., Matuszczyk-Kotulska A., *Szlakami Zielonego Śląska 2*, Czerwionka-Leszczyzny 2008

Indeks osób

- Adamczyk, Jan 55
Adamski, Stanisław 79
Arendt, mistrz budowlany 96
Basista, Maksymilian 72
Bauman, Waldemar 117
Bazurek, Adolf 117
Bednorz, Herbert 78, 79
Benek,
 Emanuel 123
 Franciszek 38
 Fraz 28
 Paweł 27, 28
Berger, Eugeniusz 41
Bernacka,
 Anastazja 87
 Ludmiła 74
Bernacki,
 Antoni 56, 66, 89
 Damian 69
 Eryk 55
 Franciszek 27
 Henryk 69
 Janusz 40, 68, 69
 Józef 54
 Lucjan 69
 Stanisław, 69
 Stefan 40, 57, 68, 69, 72, 130
Bernat, Ewa 102
Berndt, Alfred 65, 99
Bertram, Adolf 77
Biela, Teofil 27
Bilniewicz, Karol 39
Biskup, Jerzy 41
Bober, 67
Bolik, Edward 75
Brachman,
 Alojzy, 69
 Anna 63
 Emanuel 27
 Franciszek 55
 Jan 27
 Józef 38
Brachmanski, Jakub 111
Bruniewski, Henryk, 72, 74
Brzezina,
 Franz 93, 98
 nauczyciel 93
 Teresa 102
Brzoza, Bernard 57, 58
Bujnowski, Ryszard 41
Bukowska, Ewa 102
Chrośnik, Barbara 64
Cibis, drogomistrz 134
Ciesielski, Andrzej 41
Cieślar, Maria 41
Cieślik, Stanisław 68, 69
Czempiel, Ignacy, 38
Czinči, Ssimek 110
Czuch, ? 27
Ćwielong, Wilibald 54, 56, 57, 58, 69
Dajka,
 Edward, 41, 57, 70
 Henryk 56, 57
 Irena 63
 Jan 27, 29, 69
 Ludwik 55, 56, 57, 69
 Wincenty 27, 38, 39, 52, 54, 73
Depczyński, Mieczysław 40, 57, 58, 69

- Długaj, Gertruda 39, 63
Dohn,
 Elisabeth 99
 Erich 99
 Hermann 18, 98
 Hermann, syn 99
 Maria 99
 Valeska z d. Blazej 99
 Willibald 99
Dohnowie, rodzina 98
Drauniczek, Sobiek 110
Dudek, Aleksandra 102
Dudzicek, murarz 86
Dworzaczek, Vinzent 65, 102
Dzierżawa, Wawrzyniec 111
Dziewior, Eryk 55
Dziuba, Jan 51
Dziubowiecki, Stanisław 94
Eliass na Wogtazkowe 10
Fedoniuk-Szulc, Katarzyna 102
Felczyński, Zbigniew 83
Ferdynand I 26
Ficek, Maciej 110
Ficzek, 110
Fros, Antoni 27, 38, 52, 73
Fros, Florian 29
Frydrychowicz, Andrzej 102
Frysztacki,
 Franciszek 36, 38, 39, 50, 103
 Wilhelm 54, 55, 56
Fudali, Adam 13, 98
Gajda, J. 88
Gamoń,
 Alina 53, 102
 Marian 70
Gasińska, Barbara 102
Gawliczek, Franciszek 27
Gazurek, Adolf 117
Glatze,
 Löwel 117
 Paul 117
Gola, Teresa 102
Golliok, Jerzy 111
Gołab, Janina 103
Goranszcz, Antoni 91
Gorgoń, Katarzyna 102
Góral, Bolesław 38
Górczyński, Henryk 97
Górecka, Urszula 102
Grajner, Mirosława 53, 101, 102
Grażyński, Michał 27
Groborz, Mariusz 58
Grunwald, Janina 64
Grzegorzek, Jan 91
Grzesik, Ewa 102
Grzonka, Jan 79, 86, 89
Grzywacz, Szymek 25, 33
Grzywan, Szymek 33
Hadamow, Maciej/Mateusz 110, 111
Hałas, Alfred 103
Henke, Franciszek 122
Hnedecz, Wacław 25, 26
Hoheisel, Bernhard 101
Hohenzollern, Jerzy 26
Hohenzollernowie, rodzina 26
Holona, Wilhelm 117
Hoppe-Polak, Ewa 41
Iwan, Hugo 138
Jahn, Karl 17
Jan II Dobry 24, 25
Jan Paweł II 13, 94
Janetzko, Franz 18
Janocha, Albert 58
Janowiec, Jerzy 83
Jantas, Teresa 53, 102
Janyga, Alicja 102
Jendrzejek, Honorata 103
Juraszczyk, Krzysztof 103
Jurek z Ochojca, 118
Kaczmarek, Wincenty 40, 54, 55, 56
Kaczorowski, Sławomir 97
Kania, Mikołaj 26, 34, 110, 115, 118
Kapłanek, Andrzej 62
Kapol,
 Emanuel 27, 36, 38, 50, 52
 Emil 54, 55

- Emil 55
Paweł 27, 39, 74
Paweł II, 39
Stefania zob. Węgrzyk Stefania 91
Wilhelm 103
Karolus (Karzeł), Jan 34
Kasper 67
Kasperlik, Ludwik 77
Kauch,
 Aniela 63
 Józef 56
 Teodor 54, 55
 Teofil 38, 123
Kawka, Leopold 27
Kieś,
 Alojzy 123
 Danuta 40
 Wincenty 38, 55
Klausnitzer, Ernst 18, 117
Klimza, Lorenz 88
Kłosek,
 Emanuel 27
 Eugeniusz 69
 Florian 55
 Izydor 29
 Marek 69
 Paweł 54, 55
 Roman 123
Kochuł, Stanisław 83
Kocłajda, Teresa 103
Kolodégczik, Kuba 34, 110
Kołodziej,
 Emilia 79
 Henryk 60, 79, 81, 82, 98, 103
 Jerzy 79
Konsek, Urszula 64, 103
Kopp, Georg 79
Kosiorowski, Marian 70
Kotula,
 Alina 102
 Marta 39
Kowacz, Małgorzata 123
Kowal,
 Jan 40
 Władysław 50, 102
Kowalska, Jadwiga 103
Kowalski,
 Grzegorz, 68, 69, 72
 Rafał 70
 Roman 40, 130
Kowol, Hildegarda 63
Kozłowska, Anna 51
Kózkówna, Karolina 64
Krala, Teresa 132
Kras, Beata 10
Kreutzberger, Isaak 118
Krömer, Emanuel 117
Křzikawsky 110
Kubica,
 Alojzy 91
 Bożena 40
 Przemysław 70
Kuczera, 67
 Alfred 55, 56
 Andrzej 57, 58
 Antoni 123
 Błażej 111
 Emanuel 27
 Franciszek 123
 Franciszek (wójt) 34, 35
 Janek 110, 117
 Maciej 34, 110
 Wawrzyniec 34, 110, 111
Kuczmierczyk,
 Alfred 79
 Emilia 79
 Piotr 78, 79, 81
Kudla, Alina 98
Kugler, Bernard, 36, 49, 50, 51, 54, 100,
 102
Kulik,
 Franciszek 39
 Paweł 87

- Kuźnik,
 Andrzej, 69
 Lidia 41
 Kwiecień, Aleksandra 103
 Lalek, Piotr 70
 Lange, Irena 102, 107
 Langer, Frydrych 75
 Lasia,
 Adam 39, 53, 54, 100, 102, 103
 Franciszka 100, 102, 103
 Laske, mistrz budowlany 96
 Leszcziner, Jakob 80
 Lewoń, Katarzyna 103
 Libera, Piotr 87
 Lisoń,
 Beata 103
 Zygmunt 40
 Liszczenski, Eduard 102
 Lobkowitz, Zdenko 33
 Lobkowitzowie, rodzina 26
 Lubos, Marcin 103
 Łęgowski, Janusz 83
 Machoczek, 133
 Edward 120, 123, 124
 Emil 27, 46, 53, 65, 120
 Ernest 123,
 Gertruda 29, 123, 124
 Jadwiga z d. Wieczorek 86, 121,
 123, 124
 Jan (Johan) 34, 84, 96, 118, 119,
 120, 122
 Johanna (Joanna) z d. Kuźnik 120
 Józef 30, 119, 120, 122
 Ludwik 36, 46, 65, 76, 120, 121,
 122, 123, 124, 130
 Ludwik, syn 121, 123, 124
 Maria 29, 123
 Selma 30, 119
 Walter 119
 Wilhelm 123
 rodzina 29, 30, 45, 74, 77, 87,
 118, 124, 138
 Makarowski, Tadeusz 39, 56
 Mallock (Malek),
 Paweł 111
 Urban 111
 Maln, (?) 65
 Małek,
 Brunon 55
 Henryk 40, 41, 68, 69
 Ignacy 54, 56, 57, 58, 74
 Jan 110
 Krystyna 63, 64
 na Sobkowie 110
 Szymon 110, 111
 Mandrysz, Jan 38
 Manneberg,
 Jadwiga z d. Schwartz 122
 Józef 122
 Marek, Gotfryd 91
 Markiton, Jerzy 53
 Matusz, Róża 64
 Michalczyk, Honorata (103
 Miczajka,
 Katarzyna 64
 Marian 40, 41
 Miroslaw 70
 Miczek, Franciszek 84
 Miera,
 Jan 38
 Karol 27, 36, 38, 52, 103
 Serafin 56, 57, 58
 Teodor 76
 Mierzwa, Irena 103
 Mieszko II Otyły, 24
 Mika,
 Barbara 103, 107
 na Stassowskim 11, 110
 Miszczyk, Celina 103
 Morgała,
 Albert 57
 Bożena 103
 Gabriel 70
 Krzysztof 57, 58

- Muras, Jan 27
Naczyński,
 ? 27
 Josef (Józef) 118
Nalepa, Edward 80
Nastuła, Janusz 70
Nawratowa, Marta 51
Nawrocka, Urszula 103
Nieborowski, Holy 111
Niemiec, Paweł 103
Niewelt 67
 Franciszek 27
 Roman 38, 39
 Wincenty 27
Niewelt-Kopeć, Janina 103
Nipszyc, Mikołaj 26
Noga, Roman, 41
Nosiadek,
 Emilia 30
 Robert 30
Nowak, Paul [?] 101
Nowrot, Daniela 125
Ochojski, Grzegorz 70, 111
Oczadły, Konrad 39
Okruta, Barbara 103
Olbrych, Adolf, 50, 76, 103, 117
Oleś,
 Alojzy 39
 Anastazja zob. Bernacka 87
 Antoni 19
 Józef 19
 Karol 20
 Piotr 19
 Teofil 27, 29
Olex, Viktor 99
Opersdorffowie, rodzina 26
Ordon,
 Józef 29
 Teofil 27
Orzechowski, Marian 125
Owczorz,
 Maciej 111
 Paweł 88
Palenga, Gerard 54, 56, 57, 58
Paleta, Ditter 81
Palka, Józef 91
Paprotny,
 Józef 87
 Prakseda 103
 Teresa 103
Paszek, Urszula 103
Pawlak, Rafał 83
Pazurek, Adolf 117
Paździorek, Aniela 130, 132
Pączka, Roman 119
Piątek,
 Andrzej, 69
 Szymon 34, 111
Piecha,
 Alfred 55, 56, 57
 Aniela 74
 Antoni 38, 40, 41
 Danuta 103, 107
 Gerard 29, 55
 Irena 63
 Janina 40, 41, 130
 Ryszard 29
Piekorz, Teresa 100, 103
Pieńkosz, Władysław 41
Pierchała, Janusz 98
Pietrzak, Agata 103
Piłsudski, Józef 65
Piontek,
 Antoni 111
 Bernard 35, 111
 Henryk 100, 103
 Jan 56, 57, 68, 69
 Józef 111
 Szymon 34
 Tekla 84, 89
Plucik,
 Maria 63
 Piotr 72
Poloczek, Wiktor 76
Polywka, Lidia 100, 103
Poniatowski, Paweł 27

- Poralla, Peter, 37
 Porąła,
 Alojzy 55
 Bolesław 29
 Gertruda 89
 Jan 27, 40
 Maksymilian 27
 Mateusz 27
 Paweł 27
 Porwoł,
 I 67
 II 67
 Jan 74
 Powął, 84
 Powiecka, Piotr 41
 Prażma, rodzina 26
 Proszak, Grzegorz (Hřzehoř) 110, 117
 Prus, Edward 138
 Przemyslidzi, rodzina 25
 Puchabi,
 Adam 15, 110
 Błażek 15, 110
 Pyszny, Krystyna 103
 Rajca, Jerzy 40
 Rasim, Józef 75
 Reclik, Grzegorz 70
 Reginek,
 Andrzej 77
 Jakub 77
 Kasper 77, 79
 Magdalena 77
 Tomasz 77
 Richter, Alojzy 124
 Rojek, gospodarz 93
 Rother, Albert 80
 Rudnicki, Lucjan, 41
 Rudyk,
 Emilia 103
 Władysław 29
 Rydlewska, Katarzyna 103
 Rydz-Śmigły, Edward 51
 Saltz von, Jakub 24, 25
 Salzbrunn,
 Anna z d. Thomas 98
 Lothar 18, 98
 Lothar syn 98
 Wolfgang 98
 Schleiffer, Max 121
 Schmidt, Barbara 81
 Schneider, Eugeniusz 69
 Schuman, Heinrich 18
 Schwappach, Adam 13
 Skupień,
 ? 27
 Aleksandra 103
 Emilia 63
 Gerard 40, 48, 68, 69
 Józef 54, 55, 56
 Urszula 64
 Wilhelm 55, 56
 Wincenty 27
 Skworec, Wiktor 80
 Słojewski, A. 43
 Smółka, Czesław 70
 Smyczek,
 I 67
 II 67
 III 67
 Barbara 41
 Bogdan 69
 Czesław 69
 Florian 69
 Franciszek (1) 27
 Franciszek (2) 54
 Franciszek I 38
 Jerzy 69, 72, 88
 Karolina 89
 Marian/ Marcin 38
 Stanisław 69
 Wilhelm 38
 Wincenty 27, 38, 39, 51
 Sokołowski, Jędrzej 103
 Sosna 123
 Sponer, mistrz budowlany 96
 Starzec, Emanuel 27
 Steuer, Marta 51, 52, 102

- Stępień, Wanda 103
 Stępnia, Jolanta 103
 Stokłosa, Bogdan 57, 58, 69
 Suchański, Zygmunt 83
 Suliga 110
 Jerzy 110, 111
 Marcin 110, 111
 Syrek, Mateusz 111
 Szafraniec, Krzysztof 40, 41
 Szala, Alfred 39, 40, 55, 56
 Szendzielorz 67
 Jan 29
 Józef 29
 Szewczyk, Jerzy 103
 Szłosarek 67
 Alfred 68, 69
 Antoni 79
 Dawid 70
 Henryk 77, 79, 91, 120
 Janusz 69, 70
 Maria 79
 Zbigniew 69
 Sztłaret,
 Elżbieta 29, 123
 Klaudiusz 29
 Zygfryd 29
 Sztwiertnia, Paweł 76
 Szweda, Alicja 103
 Szymała, Rufin 39
 Szymura 111
 Aleksy 27
 Błażej 111
 Grzegorz 110
 Urban 111
 Śliwa, Janina 103
 Thomas (Tomasz), wójt 34
 Tinz, Wilhelm 101
 Tlauka, Władysław 28
 Tokarz, Piotr 103
 Trojan, Mariusz 41
 Trzop, Krzysztof 57
 Tudzież, Maria, 63
 Twardawa,
 I 67
 II 67
 Miroslaw 69
 Rajhold 40, 68, 72
 Twardoszka, Wiktor 29
 Urbanek, Danuta 103
 Walentyn, książę 25, 33, 115
 Wawoczny, Jan 111
 Wawrzek, wójt 25
 Wawrzyniak, Marek 98
 Weber 123
 Wende, Karl 18
 Wentzlik, Georg 96
 Węgierscy, rodzina 26
 Węgierski, Antoni 110
 Węgrzyk,
 Franciszek 56
 Leon 87
 Stefania 91
 Wilhelm 51
 Węgrzyk-Łanowa, Lidia 103
 Wieczorek, Barbara 41
 Wierzbicki, Leszek 132
 Wiesiołek 65
 Wieszolek, Józef 123
 Wita,
 Bożena 98
 Miroslawa 101, 103
 Władysław, książę 24
 Woźnica, Wojciech 115
 Wójtowicz, Wanda 103
 Wrona, Rafał 70
 Wyglenda, Jan 103
 Wysłucha,
 Albin 53, 124, 125
 Edward 124
 Krzysztof 124
 Małgorzata 124
 Wyszkota, Zygmunt 34
 Zaik,
 Helena 82
 Michał 57, 58
 Miroslaw 57, 58

Zając, Bogdan 70
Zaubek, Jan 110,
Zgrabczyński, Tadeusz 102, 103
Ziaja, Krzysztof 103
Zielonka, Ernest 56, 57
Zielonka, Stanisław, 28, 38
Zimoń,
 Anton 75
 Damian 83
Ziontek,
 I 67
 II 67
Zorek, Anna 63
Zygmanowski, Ignacy 99